

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN EĞİTİM SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah Sait ÖZCAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeynel Abidin KILINÇ

OCAK – 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

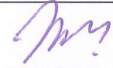
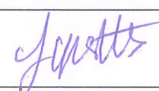
**ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DEKİ
SURİYELİ SİĞINMACILARIN EĞİTİM SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah Sait ÖZCAN

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler

“Bu tez 04.11/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç.Dr. Zeynel Abidin KILINÇ	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Gajdaş ZARPLI	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Fahma UURTTAS ÖZCAN	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrenci Adı Soyadı	:	Abdullah Sait ÖZCAN
Enstitü Anabilim Dalı	:	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı	:	Siyaset ve Sosyal Bilimler
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞİRMACILARIN EĞİTİM SORUNU
Benzerlik Oranı	:	6%

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere shetez@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

İmza
Adı Soyadı: ÖZCAN

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda verilen öğrenci bilgilerinin doğru olduğunu beyan ederim.

Yukarıda bilgileri verilen tezin jüri karşısında savunulabilir olduğunu bilgilerinize arz ederim.

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Zeynel Abidin KILINÇ

Tarih: 02.01.2018

İmza:

...../...../ 20..... tarih ve sayılı EYK kararı ile tez savunma jürisine TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK RAPORUNUN gönderilmesine OYBİRLİĞİ/OYÇOKLU ile karar verilmiştir.

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1: ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	8
-------------------------------	---

1.1. Liberaller-Cemaatçiler Tartışması	9
1.1.1. Liberaller	9
1.1.2. Cemaatçiler	12
1.2. Liberal Bir Arayış: Siyasal Liberalizm	13
1.3. Cemaatçi Bir Arayış: Yurttaşlık Kuramı	14
1.4. Çokkültürlülük	16
1.4.1. Cemaatçi Çok-Kültürlülük: Tanınma Politikası	16
1.4.2. Liberal Çok-Kültürlülük: Çok-Kültürlü Yurttaşlık	17
1.5. Liberal Çokkültürlü Eğitim	20

BÖLÜM 2: CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’NİN DIŞ GÖÇ POLİTİKASI	23
---	----

2.1. 1923-1950 Dönemi Dış Göç	25
2.1.1. Lozan Barış Antlaşması ve Nüfus Mübadelesi	27
2.1.2. 1924 Anayasası ve Vatandaşlık	30
2.1.3. Müstakbel Türklere Karşı Asimilasyon Politikası	31
2.1.4. Gayrimüslimlere Yönelik Ayrımcılık Politikası	34
2.2. 1950-1980 Dönemi Dış Göç	36
2.3. 1980 Sonrası Dönem	37
2.4. Suriyeli Sığınmacılar	40
2.4.1. Suriyelilerin Genel Durumu	40
2.4.2. Suriye Göçünün Daha Önceki Göçlerden Farkı	41
2.4.3. Suriyelilerin Hukuki Statüsü	42

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI	47
---------------------------------------	----

3.1. Suriyeli Eğitimcilerin Türkiye’nin Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikasına Bakışı	53
3.1.1. Geçici Eğitim Merkezlerinin Durumu	54

3.1.2. Türkçe Eğitim Sistemine Geçiş	56
3.1.3. Uyum.....	62
3.1.4. Okula Erişemeyen Suriyeliler	67
3.2. Türk Eğitimcilerin Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikasına Bakışı ...	68
3.2.1. Türk Okullarındaki Durum	69
3.2.2. Uyum.....	73
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	79
ÖZGEÇMİŞ	87

KISALTMALAR

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BEKAM	: Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
ERG	: Eğitim Reformu Girişimi
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Mülakat Yapılan Bireylerin Sosyal-Mesleki Dağılımları.....	6
Tablo 2: GEM ve Devlet Okullarındaki Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı (Aralık 2016).....	50

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (30.11.2017).....	3
Şekil 2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	40
Şekil 3: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler.....	41
Şekil 4: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı ..	41

Tezin Başlığı: Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu

Tezin Yazarı: Abdullah Sait ÖZCAN **Danışman:** Doç. Dr. Zeynel Abidin KILINÇ

Kabul Tarihi: 04.01.2018

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 86 (tez)

Anabilimdalı: Siyaset Bilimi ve Kamu **Bilimdalı:** Siyaset ve Sosyal Bilimler
Yönetimi

Türkiye, 2011 itibariyle yoğun bir şekilde ülkeye göç etmeye başlayan sığınmacıların kısa sürede ülkelerine geri döneceğini düşünerek sorunlar karşısında geçici çözümler bulmaya çalışmış fakat zaman geçtikçe Suriyelilerin kalıcı olacağı anlaşılmış ve sorunları çözmeye yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye’nin çözüm bulmaya çalıştığı sorunlardan birisi de sığınmacıların eğitimidir. Bu amaçla yapılan düzenlemelerle 2014’ten itibaren Suriyeli öğrencilere Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) anadillerinde eğitim alma imkânı sağlanmıştır. 2016 itibariyle ise GEM’ler kapatılmaya başlanmış ve Türk okullarına geçiş süreci başlamıştır. MEB Suriyelilerin anadilde eğitim almalarına sıcak bakmamış fakat çokkültürlü eğitim kapsamında değerlendirdiği kapsayıcı eğitim modelini benimseyerek Suriyelilerin kültürel taleplerine duyarlı davranmıştır.

Bu çalışmada Will Kymlicka’nın “Çokkültürlü Yurttaşlık” kuramı temel alınarak Türkiye’nin Suriyelilere yönelik takip ettiği eğitim politikasının liberal çokkültürlülüğe uygun olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaca ulaşmak için ilk olarak Türk eğitim sisteminde Suriyeliler bağlamında yapılan yasal düzenlemeler muhteva analizine tabi tutulmuş sonrasında ise Suriyeli ve Türk eğitimcilerle mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlarla görüşülen kişilere Suriyelilerin Türk okullarına geçişi ve kapsayıcı eğitim ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Mülakatlar sonucunda şu sonuçlara varılmıştır:

- Suriyeliler Türk eğitim sistemine geçişi olumlu bir adım olarak değerlendirmekte fakat sürecin daha yavaş işletilmesi gerektiğini düşünmektedirler.
- Suriyelilerin kimliklerini yaşatma ve anadillerini unutmama yönünde talepleri vardır.
- Türk okullarında Suriyeli öğrencilerin yaşadığı en büyük problem Türkçe bilmemeleridir.
- Türk öğretmenler Suriyeli öğrencilerde ciddi bir uyum problemi görmemektedir. Uyumun önündeki en büyük engel dil bilmemektir. Bu sorun çözüldüğü takdirde ki zaman içerisinde çözülecektir, uyum sorunu azalacaktır.

Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’nin Suriyeli öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim uygulaması Kymlicka’nın “Çokkültürlü Yurttaşlık” kuramına uygun düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük Politikası, Çokkültürlü Eğitim, Geçici Eğitim Merkezleri, Suriyeli Sığınmacılar, Will Kymlicka

Title of the Thesis: The Education Problems of Syrian Asylum Seekers in Turkey in the context of Multiculturalism

Author: Abdullah Sait ÖZCAN **Supervisor:** Assoc. Prof. Zeynel Abidin KILINÇ

Date: 04.01.2018 **Nu. of pages:** vii (pre text) + 86 (main body)

Department: Political Science and Public Administration **Subfield:** Politics and Social Sciences

Turkey was tried to find temporary solutions in the face of the problems of Syrian asylum seekers who began to migrate to the country intensively as of 2011, thinking that they would soon return to their country but as time went by, it was understood that the Syrians would be permanent and so made legal and institutional arrangements. One of the problems that Turkey tries to find the solution is education of asylum seekers. With new arrangements made for this purpose, By 2014, Syrian students were able to receive education at the Temporary Education Centers (GEM). However, by 2016, GEMs have started to be closed down and the process of transition to Turkish schools has begun. MONE has not approached positively to the Syrians to receive education in their mother language but has adopted an inclusive education model which MONE evaluated within the context of multicultural education and so has been sensitive to the cultural demands of the Syrians.

In this study, based on Will Kymlicka's theory of "Multicultural Citizenship", Turkey's education policy towards Syrian children has been examined whether it is appropriate liberal multiculturalism. In order to achieve this aim, firstly the legal arrangements made in the context of the Syrians in the Turkish education system were subjected to content analysis after that they were conducted interviews with Syrian and Turkish trainers. The interviewees were asked questions about the transition of the Syrians to Turkish schools and inclusive education. As a result of the interviews, the following conclusions were reached:

- The Syrians consider the transition to the Turkish education system a positive step, but think that the process should be carried out more slowly
- Syrians demands that they keep their identities alive and do not forget their mother tongue.
- The biggest problem that Syrian students have experienced in Turkish schools is Turkish inadequacy
- Turkish teachers do not see a serious adaptation problem in Syrian students. The biggest obstacle in front of the adaptation is not knowing the language. If this problem is solved, it will be resolved in time, the adaptation problem will be diminished.

When these results are considered Turkey's implementation of inclusive education for Syrian students are consistent the Kymlicka's "Multicultural Citizenship" theory.

Keywords: Multiculturalism, Multicultural Education, Temporary Education Centers, Syrian Refugees, Will Kymlicka

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Will Kymlicka'nın liberal çokkültürlülük kuramı göçmenlere asimilasyoncu yaklaşımın onların ülkeye uyumunu olumsuz yönde etkilediğini ve sadakatsizlik doğurduğunu iddia etmektedir. B kuram çokkültürlülüğün toplumsal birlik ve siyasi istikrarı sağlamada diğer yaklaşımlara göre daha başarılı olduğunu savunmakta ve çokkültürlülük politikasının göçmenleri bütünleştirmede diğer yaklaşımlardan daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır (Kymlicka, 2015: 44-45).

Çokkültürlülük politikasının somut olarak yansıdığı alanlardan birisi eğitimidir. Eğitim sürecinde öğrencilerin dillerine ve kültürlerine daha fazla yer verilmesi durumunda başarılarının arttığı gözlenmiştir. Türkiye'deki Suriyelilere yönelik Geçici Koruma Yönetmeliği Suriyeli öğrencilere Geçici Eğitim Merkezleri'nde (GEM) anadilleriyle eğitim alma imkânı sunmuştur. Kendi dillerinde eğitim imkânı ve bu eğitim sonrası aldıkları diplomalara denklik sağlanmadığını göz önünde bulundurursak Suriyelilere yönelik uygulanan eğitim politikası Türk eğitim sisteminde önemli bir yeniliği ifade etmektedir. Fakat bu yenilik GEM'lerin adından da anlaşılacağı gibi geçici olarak düşünülmüştür. GEM'lerin önümüzdeki yıllarda kapatılması öngörülmektedir. Suriyeliler Türkiye'de azınlık olarak kabul edilmediği için hukuki olarak kendi dilleriyle eğitim veren okullar açma imkânları yoktur.

2016 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı Suriyeli öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim modelini tercih etmiştir. Bu model ile Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında Türklerle birlikte fakat farklılıkları göz önünde bulundurularak eğitim alması hedeflenmiştir. Kapsayıcı eğitimin amacı ayrımcılığı önlemek olarak belirtilmiştir. MEB ilerleyen yıllarda müfredatta Arapça derslerine ve Suriyelilerin kültürüne dair bazı derslere yer vermeyi planlamaktadır.

Türkiye'nin Suriyelilere karşı bu kapsayıcı tutumu cumhuriyetin kuruluşundan bu yana süregelen yabancılara karşı asimilasyonist ve dışlayıcı bakışında bir kırılmayı ifade etmektedir. Daha önceki kitle halindeki sığınmacıları olabildiğince ülkeye almama ya da sınır bölgelerine yakın tutma politikası izleyen Türkiye, Suriyeliler karşısında daha hoşgörülü bir yaklaşım sergilemektedir. Bu çalışmanın konusu Türkiye'nin Suriyeli

öğrencilere yönelik olarak takip ettiği bu eğitim politikasının liberal çokkültürlülük siyaseti açısından değerlendirilmesidir.

Çalışmanın Amacı

Suriyeli öğrencilerin devlet okullarından daha çok tercih ettiği GEM'lerin önümüzdeki yıllarda kapatılması öngörülmektedir. Suriyeli öğrencilerin GEM'ler yerine devlet okullarında kapsayıcı eğitim modeliyle eğitimi planlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Suriyelilere yönelik yasal düzenlemeler ve eğitim uygulamalar bağlamında, Türk eğitim sisteminde asimilasyoncu modelden çokkültürcü modele geçildiğini ortaya koymaktır.

Çalışmanın Önemi

Hukuki olarak Türk vatandaşlığının önü kapatılmış olsa da Suriyeliler 6 yıldır Türkiye'de yaşamakta ve artık Türkiye toplumunun bir parçası haline gelmişlerdir. Suriyelilerin ilerleyen yıllardaki durumunun ne olacağına yönelik bir belirsizlik bulunmaktadır. Vatandaşlığa yönelik olumlu düzenlemelerin yapılması ihtimal dâhilindedir. Kesin olan şey ise Suriyelilerin uzun bir süre daha Türkiye'de kalacaklarıdır. Bu süreç içerisinde bu sığınmacıların hem Türkiye toplumunu razı edecek hem de kendilerini memnun edecek şekilde topluma uyumunun sağlanması gerekmektedir. Fakat "Göçmenler geldikleri ülkeye hemencecik adapte olacak pasif yaratıklar değildir." (Canatan, 1990: 140). Uyum süreci doğru hamlelerle gerçekleştirilirse sığınmacılar ileriki yıllarda Türkiye için de bir sermaye haline dönüşebilecektir. Göçmenleri görmezden gelmek ya da asimilasyon politikası uygulamak ise hem Türkiye'yi ciddi ekonomik, kültürel ve sosyal sıkıntılara sürükleyecek hem de göçmenlerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. Göçmenlerde, kültürel çevresinin değişmesi ve geleceğinin belirsizlik içine girmesiyle işe yaramama duygusu ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklara sık rastlanmaktadır. Bu durum da onları şiddet, içki, uyuşturucu ve serbest cinselliğe yönelme gibi sorunlu davranışlara yöneltebilmektedir (Balcıoğlu, 2007).

Uyum sürecinin uzun vadede en iyi şekilde gerçekleştirilebilmesinin yolu ise eğitimidir. Okullar göçmenlerin yeni ülkeye adaptasyonu için ve aidiyet duygularının gelişimi için önemli rol oynamaktadır (Uzun&Bütün, 2016: 74). Fakat burada önemli olan okullarda uygulanan eğitim programının göçmenlere uygun olup olmamasıdır. Göçmenlere yönelik doğru politika uygulandığı ölçüde azınlıkların başarısı artacaktır ve ülkeye

adaptasyonu artacaktır. PISA'nın bir çalışmasına göre göçmenlere kapsayıcı ve hoşgörülü bir şekilde yaklaşan İsviçre'de yaşayan Türk kökenli öğrenciler, daha asimilasyoncu politika takip eden Almanya ve Avusturya'da yaşayan benzer özelliklere sahip Türk kökenli öğrencilere göre daha başarılıdır (akt. Nusche, 2009: 5). Bu da uygulanan eğitim programının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisini göstermektedir. Suriyelilerin 1/3'ünün okul çağındaki çocuklardan oluştuğu göz önüne alınırsa eğitimin önemi bir kat daha artacaktır (GİGM, 2017). Bu çalışma ile Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik uygulamalar çokkültürlük bağlamında incelenecek ve bu uygulamaların öğrencilerin başarısını ve topluma uyumunu nasıl etkilediği ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.807.713	1.552.202	3.359.915
0-4	254.727	236.830	491.557
5-9	238.052	223.814	461.866
10-14	180.339	165.224	345.563
15-18	157.624	128.948	286.572
19-24	288.589	213.529	502.118
25-29	181.973	138.074	320.047
30-34	149.029	115.036	264.065
35-39	104.232	85.274	189.506
40-44	72.730	67.748	140.478
45-49	55.815	51.316	107.131
50-54	44.654	42.903	87.557
55-59	29.760	29.648	59.408
60-64	20.618	21.070	41.688
65-69	13.623	14.012	27.635
70-74	7.247	8.082	15.329
75-79	4.480	5.355	9.835
80-84	2.359	3.008	5.367
85-89	1.267	1.578	2.845
90+	595	753	1.348

Şekil 1. Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (30.11.2017)

Kaynak: GİGM, 2017.

Çalışmanın Varsayımları

Yapılan araştırmalarda kültürel farklılığa sahip olan öğrencilere asimilasyon yerine kapsayıcı çokkültürlü modelle yaklaşılması durumunda bu öğrencilerin başarısının arttığı ve topluma uyumunun daha sorunsuz olduğu gözlenmiştir. Türkiye uygulamaya

başladığı kapsayıcı eğitim modeliyle Suriyeli öğrencilere yönelik hoşgörölü bir politika izlemektedir. Çokköltrölü eğitimin bir parçası olan kapsayıcı eğitimin Suriyeli öğrencilerin Türkiye toplumuna intibakını ve başarısını olumlu yönde etkileyeceğı düşünölmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada Suriyeliler örneğı ile sınırlı olmak kaydıyla, Türkiye’de eğitimin asimilasyonist modelden çokköltrölü bir modele evrildiğı savunulmaktadır. Bu tez ilk olarak Suriyelilerin eğitime dair yapılan yasal düzenlemelerin muhteva analizi ile ve sonrasında Suriyelilere verilen eğitimin niteliğinin sahada incelenmesi ile ortaya konulmuştur.

Yasal düzenlemeler Türkiye’deki mevcut hükümet olan AK Parti’nin Suriyelilere yönelik hoşgörölü yaklaşımın; nitel yöntemle yapılan saha araştırması ise eğitimde benimsenen kapsayıcı politikanın Türk eğitimciler tarafından benimsenip benimsenmediğini ortaya koymaktadır.

Nitel Araştırma Yöntemi

Bir saha çalışması nitel ve nicel olmak üzere iki yönteme dayanabilmektedir. Dikeçligil bu iki yöntemin temel farklarını şöyle açıklar:

“İster nicel ister nicel yönteme dayanıyor olsun, bir saha araştırması incelediğı olgu ve olgular arası etkileşimler hakkında bilimsel bilgi edinebilmek için sahadan veriler toplar, analiz eder ve sistematik bir şekilde sunar. Adı üzerinde, nicel araştırma sayılarla ve ölçümlerle ifade edilebilen veriler ile; nitel yöntem ise sosyal dünyanın sayılarla ifade edilemeyen görünümleri ile ilgilidir.” (Dikeçligil, 2002: 99).

Nicel yöntemin bağılı olduğu pozitivist paradigma araştırma sürecinin başında sınanması gereken bir teoriye ihtiyaç duyarken nitel yöntemin bağılı olduğu fenomenolojik paradigma her zaman teoriye ihtiyaç duymaz (Dikeçligil, 2002: 103-4). Nitel yöntemin, nicel yöntemde olduğu gibi güvenilirlik ve geçerlik sorunları da yoktur. Çünkü;

“epistemolojisi gereğı mutlak anlamda ‘objektif bilgi’nin var olabileceğini kabul etmez. Nitel yöntemi kullanan araştırmacı, tümele ait genelleyici ve yordayıcı ‘kesin bilgi’ peşinde değildir; tikele ait, onu bütün derinliğı ile anlamamıza yardımcı olacak bilgiyi edinmemizi ister.” (Dikeçligil, 2002: 113).

Fenomenolojik paradigma sosyal gerçekliğin araştırmacıdan bağımsız olarak objektif bir şekilde anlaşılabilmesine karşı çıkar. Bu yüzden farklı araştırmacıların aynı olgular karşısında farklı sonuçlara ulaşmasını bilim dışılık olarak kabul etmez. Araştırmacı ön yargılı ve değer yüklüdür. İncelenen örneklem evrene genellenemez. Ayrıca gerçeklik tümüyle bilinemez, bilinebilir alan sınırlıdır (Dikeçligil, 2002: 113-14).

Nitel araştırma az sayıda kişiyle derinlemesine görüşülerek sosyal dünyayı derinlemesine anlama ve yorumlama imkânı sunmaktadır. Suriyeli çocukların eğitimi ilgili sorunların anlaşılmasında, sosyal gerçekliği anlama noktasında daha verimli olduğu düşünüldüğünde nitel yöntem tercih edilmiştir. Suriyelileri çocukların topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlaması gerektiğini düşündüğümüzden dolayı araştırmayı yaparken bu beklentinin çalışmayı etkilemesi doğaldır. Aynı konuda bir başka çalışmanın farklı sonuçlar ortaya koyması ise çalışmamızı geçersiz kılmayacaktır. Sayıları 3 milyonu aşan ve 1 milyondan fazlası okul çağındaki olan Suriyelilerin tamamına genellenebilecek bir sonuca ulaşmak beklentimiz dâhilinde değildir. Her Suriyeli çocuk farklı bir tecrübe edinerek göçe mecbur kalmıştır. Bu farklılığı göz önünde bulunduran çalışmamız onlar hakkında genellemeyi değil sosyal gerçekliğin bir parçasına derinlemesine nüfuz etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Araştırmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakat kullanılmıştır. Bu teknik görüşme yapılan kişilere yazı dili ile aktarabileceklerinden daha fazlasını aktarma imkânı sunmaktadır. Görüşülen kişilere kartopu örnekleme yoluyla güvenebilecekleri kişilerin referanslarıyla gidilmiştir. Bu da konuşmanın rahat geçmesini ve konunun daha ciddiye alınmasını sağlamıştır. Görüşülen kişilere yarı-yapılandırılmış sorular yöneltilmiş, alınan cevaplar neticesinde yeni sorun alanları tespit edilmiştir. Bu şekilde görüşme yapılan kişilerin de sürece dâhil edilmesi sağlanmıştır.

Örneklem belirlemede kartopu yolu benimsenmiştir. Kartopu yoluyla örneklemede istenilen özellikleri taşıyan adaylar tespit edilir. Bu kişilerle görüşüldükten sonra onların tavsiye edeceği kişilerden oluşan ikinci aşamaya geçilir. Sonrasında da aynı metot takip edilerek daha sonraki aşamalara geçilir. Bu şekilde aşama aşama büyüyen bir grupta görüşme yapılır. Sonuçlar tekrar etmeye başlayıncaya kadar bu süreç devam ettirilir (Balcı, 2015: 105).

Veri Analizi

Araştırma boyunca toplam 25 kişiyle görüşülmüş, konuşmalar görüşme esnasında yazıya geçirilmiştir. Görüşülen kişi sayısı çok fazla olmadığı için elde edilen bulguları analiz etmede veri analiz programına ihtiyaç duyulmamıştır. Görüşme kayıtları tekrar tekrar okunarak görüşülen meseleler konu bazlı sınıflandırılmıştır. Bu sayede farklı kişilerin benzer konulardaki görüşleri kıyaslanabilmiş ve analiz edilmiştir.

Araştırma Sahası

Araştırma İstanbul ve Gaziantep'te yürütülmüştür. Bu şehirlerin Suriyeli öğrencilerin en çok yaşadığı yerler olması araştırma sahası olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Türkiye'de en çok Suriyeli öğrencinin bulunduğu şehir İstanbul iken en çok Suriyeli öğrencinin bulunduğu ikinci şehir Gaziantep'tir. Aralık 2016 verilerine göre İstanbul'da 29.147, Gaziantep'te ise 19.025 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır (ERG, 2017).

Araştırma Grubu

Görüşülen kişi sayısının az olmasından ötürü çalışma temsil seviyesi yüksek kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Öğrenciler yerine onlarla yakından muhatap olan eğitimcilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu sayede öğrencilerin sorunlarını yakından gözlemleme imkânına sahip eğitimcilerden öğrencilerin başarı durumları, dil sorunları ve uyum problemlerine yönelik detaylı bilgi elde edilmiştir. Suriyelilerle tercüman aracılığıyla görüşülmüştür. Görüşülen kişilerin isteği üzerine isimleri verilmemiştir.

Tablo 1

Mülakat Yapılan Bireylerin Sosyal-Mesleki Dağılımları

Mülakat Yapılan Kişilerin Sosyal-Mesleki Konumu	Kişi Sayısı
Geçici Eğitim Merkezi Müdürü	1
Geçici Eğitim Merkezi Öğretmeni	2
Suriye Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu	1
Suriyeli Eğitim Gönüllüsü	1
Suriyelilerin Kurduğu Derneklerde Çalışan Eğitim Sorumlusu	4

Tablo 1'in devamı

Türk Okullarında Çalışan İlk ve Orta Okul Öğretmeni	10
Türk Okullarında Çalışan İlkokul Müdürü	1
Türk Okullarında Çalışan Lise Öğretmeni	3
Türk Okullarında Çalışan Rehber Öğretmeni	1
Türk Okullarında Görev Yapan Suriyeli Tercüman	1
Toplam	25

Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırma Haziran 2017 - Kasım 2017 tarihleri arasında İstanbul ve Gaziantep illerinde yapılan görüşmelerle sınırlıdır. Çalışmaya konu olan Suriyeli öğrenciler ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki öğrencilerdir.

BÖLÜM 1: ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

1960'lara kadar farklı kültürlerin bir arada nasıl yaşayacağı sorusuna ulus devletlerin verdiği cevap asimilasyondur. İstikrarın sağlanabilmesi ve adaletin uygulanabilmesi için bir devletin vatandaşlarının homojen olması gerekli görülmüştü. Homojenleştirmek için asimilasyon politikası izlendi ve ırkçılığa kadar varan uygulamalar gündeme geldi. Fakat 1960'lı yıllardan itibaren ulus devletlerin toplumu homojenleştirme çabalarının olumlu sonuç vermediği anlaşılmıştı. Bu tarihler ABD ve Batı Avrupa'da ırkçılık karşıtı hareketlerin yükselişe geçtiği yıllar olmuştur. Bulundukları ülkede farklılıklarıyla var olmak isteyen azınlık gruplarının ve göçmenlerin siyasi talepleri artmaya başlamıştı.

Farklı kültürlerin aynı devlet altında bir arada nasıl yaşayacağı sorusuna yeni bir arayışın sonucu olarak çok-kültürlülük siyaseti ortaya çıktı. İlk olarak 1971'de Kanada ve hemen ardından da Avustralya çok-kültürcü siyasete bağlı olduklarını resmen açıklamıştı. Konunun siyaset felsefesinde öne çıkması ise 1990'ları bulmuştu (Heywood, 2014: 353).

Kültürel tanınma taleplerinin artışının sebebi olarak küreselleşmenin etkileri gösterilmektedir. Küresel ekonomi ulus devletlerin kontrolü dışına çıkmakta ve gücünü zayıflatmaktadır. Bu zayıflama 2. Dünya Savaşı sonrası sömürülen ülkelerin bağımsızlık hareketlerinde kendisini göstermiş ve sömürgeci devletler bu hareketleri kontrol altına alamamıştır. Küreselleşmenin bir diğer etkisi ise ulaşım ve iletişimin kolaylaşması olmuştur. Bu sayede uluslararası göç hızlanmıştır. Artık toplumlar kapalı bir şekilde yaşayamadıkları için de farklılıklara karşı asimilasyon daha da zorlaşmıştır. Anavatanıyla bağını daha kolay sağlayabilen göçmenler kültürel canlılıklarını daha rahat koruyabildiler (Heywood, 2014: 355, Doytcheva, 2009: 10-11).

Farklılıklarının tanınması talebiyle ortaya çıkan sosyal hareketler siyaset felsefesinde de bir dizi tartışmayı beraberinde getirdi. John Rawls 1971'de yayınladığı eseriyle toplumsal olarak bir arada olmanın ahlaki ve siyasi problemlerini ele alarak bir adalet teorisi önermişti. Liberal bir perspektifle yazılan bu esere yönelik destekler ve eleştiriler gecikmedi. Esere destek veren Dworkin ve Nagel gibi isimler liberal olarak adlandırılırken Rawls'ın adalet teorisini eleştiren Sandel, Taylor, McIntyre gibi isimler cemaatçi olarak adlandırıldı (Doytcheva, 2009: 44- 45). 70'ler ve 80'lerde gündem olan

liberal-cemaatçi tartışması daha çok felsefi alanda ilerliyordu. Ana tartışma konusu benliğin ontolojisine ilişkin idi: Benlik cemaatten bağımsız, özerk bir varlık mıdır yoksa ait olduğu cemaatten bağımsız düşünemeyen bir varlık mıdır? (Kymlicka, 2006: 322). 90'lara gelindiğinde tartışma hız kaybetti. Cemaatçi eleştiri liberal düşünceyi etkilemeyi başarmış ve kültürel özgüllüklerin tanınabileceği kabul edilmiş ve çok-kültürlülük kuramları ortaya atılmaya başlanmıştı. Bundan sonraki tartışmalar sınırın ne olduğuna yönelikti (Doytcheva, 2009: 51). Bu soruna liberal perspektiften bakarak cevap arayanlar liberal çok-kültürcüler, cemaatçi perspektiften cevap arayanlar ise cemaatçi çok-kültürcüler olarak adlandırıldı.

Çok-kültürlülük kuramlarını incelemenden önce kuramların ortaya çıkmasında etkili olan liberal-cemaatçi tartışmasına göz atmak çok-kültürcülüğün ortaya çıkışını anlamada faydalı olacaktır.

1.1. Liberaller-Cemaatçiler Tartışması

1.1.1. Liberaller

Rawls'ın adalet teorisi “normatif siyaset felsefesinin yeniden doğuşu olarak kabul edilir.” (Kymlicka, 2006: 13). Rawls sayıca azınlıkta olan grupları memnun etmeyen şeyin ne olduğunu sorgulamış ve cevabı liberalizmin faydacılık ilkesinin yanlış yorumlanmasında bulmuştur.

Mill'in klasik faydacılığına göre insan tüm eylemlerini faydaya ulaşmak için yapar. İyi bir düzen de en fazla kişinin mutlu olduğu düzendir (Yayla, 2002: 78-79). Bu yaklaşımda genel faydanın artması bireylerin de faydasına olacağı için bireylerin genel faydayı artıracak şekilde davranması gerekir (Aydın, 2013: 155).

Kymlicka klasik faydacılığı şöyle özetlemiştir:

- “1- İnsanlar önemlidir ve eşit derecede önemlidir; bu yüzden,
- 2- Herkesin çıkarlarına eşit ağırlık verilmelidir; bu yüzden,
- 3- Ahlak bakımından doğru eylemler faydayı en üst düzeye çıkaracaktır.” (Kymlicka, 2006: 48).

Rawls bu faydacılık anlayışının ilgi çekici olduğunu söyler. Çünkü mutlu olmak fayda elde etmeye ve acı çekmemeye bağlıdır. Bir eylemin ahlaksız olması için kötü sonucunun olması gerekmektedir. Böylece mutluluk belli ahlaki yasalara bağlı olmaktan

ve o yasalara uyan belli bir kesimin hakkı olmaktan çıkmakta, herkesin hakkı olmaktadır. İnsanlar eşit ve özerk varlıklar olarak tanınmaktaydı (Kymlicka, 2006: 15-16).

Fakat klasik yaklaşımın genel faydanın bireylerin faydaları ile doğru orantılı olduğu tezi pratikte işlememiştir. Genel faydayı artıran bir eylem genellikle herkesin yararına olmamaktadır ve toplumdaki bazılarının faydasıyla çatışmaktadır. Genelin faydası herkesin faydası değil çoğunluğun faydası olarak işlemiştir. Ortaya çıkan grup hakkı talepleri de çoğunluğun bu baskınlığına bir itiraz idi.

Rawls bu soruna çözüm bulabilmek için klasik faydacılık anlayışını eleştirmiş ve erekbilimsel bir yaklaşım geliştirmiştir. Ona göre amaç faydayı en üst düzeye çıkarmaktır ve eşitlik bu yolda bir araçtır (Kymlicka, 2006: 48-50).

Kymlicka'ya göre (2006: 69) faydacılığın ilk yorumu ortaya çıktığı zaman için elverişliydi. Britanya'da seçkin ayrıcalıklı bir sınıfın çoğunluk aleyhinde örgütlendiği bir dönemde ortaya çıktı. Mücadele ezilen çoğunluğun haklarını elde etme mücadelesiydi. Günümüzde ise ayrıcalıklı konumda olan çoğunluktur ve hak talebi ezilmiş azınlıklardan gelmektedir. Klasik faydacılık anlayışı bu soruya cevap vermede yetersiz kalmıştır.

Rawls genel faydayı sağlamak için eşitliği değil adil paylaşımı gerekli görmektedir. Ona göre adil toplumun başlıca iki özelliği vardır. İlk özelliği herkesin temel hak ve özgürlüklere sahip olmasıdır. İkinci özelliği ise fark prensibidir. Bu özelliğe göre sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin herkesin yararına olması gerekir. Eşitsizliğe ancak en kötünün de yararına olduğu durumda izin verilir (Doytcheva, 2009: 45; Kymlicka, 2006: 77). Rawls, çalışanın kazanmasını öngören fırsat eşitliği anlayışını da yetersiz bulur çünkü herkes eşit olarak doğmamaktadır ve yetenekler eşit değildir. Doğuştan gelen ve şansa bağlı olan koşullarından ötürü yetenekliler diğerleri üzerinden geçinmemelidir. Farklılıklar daha az şanslı olanın lehine işleyecek şekilde yeniden düzenlenmelidir (Kymlicka, 2006: 81-82).

Rawls toplumsal adaleti sağlamak için sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin dezavantajlıların lehine olacak şekilde düzenlenmesini öngörür. Refah devletinin popüler olduğu zamanlarda ortaya atılan bu görüş refah devleti anlayışını temellendirme olarak görülmüştür. Fakat refah devleti eşitsizliklerin sonradan düzeltilmesiyle

ilgilenirken Rawls sorunun kökenine inmeye çalışmaktadır. Refah devleti sınıf eşitsizliğini kabul eder ve dağıtım ile sonradan dengelemeye çalışır. Rawls ise dağılımdaki eşitsizliklerin sebebi olan eşitsizlikleri azaltmayı amaçlar (Kymlicka, 2006: 127-28).

Rawls'ın anlayışa göre devletin görevi adaleti sağlamak ve tarafsız olmaktır. Bir devlet tarafsız olabilmek için iyi bir yaşam biçimi anlayışına sahip olmamalı, herkesin seçtiği hayatı yaşaması için ortam sağlamalıdır. Ortak taleplere destek vermek bir grubun iyi anlayışını teşvik etmek anlamına geleceği için Rawls'ın tarafsız devleti grupların hak istemlerine olumsuz bakar (Doytcheva, 2009: 45-46). Bireysel özgürlükler tam olarak sağlandığı takdirde grup haklarına ihtiyaç duyulmayacaktır (Hazır,2012, 5). Rawls'ın bu anlayışı Kant'ın liberalizm anlayışını yansıtır. Kant'a göre devletin görevi mutluluğu ve erdemi değil özgürlüğü sağlamaktır. Özgürlük ise diğerleri tarafından engellenmemektir (Cevizci, 2009: 746).

Adalet Teorisi'nin Kant'tan etkilendiği diğer bir yön ise evrenselci olmasıdır. Kant'a göre her insan kendi haz ve mutluluklarının peşinden gitmeye meyillidir ve buna izin verilirse toplumda çatışma ortaya çıkar. Bu çatışma durumunu ortadan kaldırmak için bireylerin eylemleri özel istekleri tarafından değil akıl tarafından belirlenmelidir. Barış, ancak bu şekilde akılsal bir etkinlikle ortaya çıkan bir yasa/toplumsal sözleşme ile sağlanabilecektir. Herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir toplumsal bir sözleşme ile kurulduğu için de evrensel bir yasadır. Doğuştan gelen tek hak olan özgürlüğün garanti altına alınmasının ve çatışmanın çözümünün tek yolu budur. Bu toplumda herkes aynı adalet ilkelerini benimsemiştir (Cevizci, 2009: 750; Satıcı, 2015, 72).

Rawls da kendi teorisini temellendirmek için bir toplumsal sözleşme modeli geliştirir ve cehalet perdesi metaforuna başvurur. Buna göre başlangıç durumunda bireyler cehalet peçesi ardındaydılar. Buna göre bir sözleşme sonucunda kurulacak olan toplumsal düzende kimse avantajlarını ya da dezavantajlarını önceden bilememektedir. Bir seçim yapıyorlar ve hiç kimse hangi konumda olduğunu bilmiyor. Seçilen toplum düzeninde herkesin dezavantajlı olma ihtimali vardır. Kendilerinin bu konuma düşme ihtimaline karşılık herkes dezavantajlıların alacaklarını maksimum yapma peşinde olacaktır. Adalet düzeninin zor durumdakiler lehine işlemlerini öngören teorisini bu şekilde akılcı bir çözüme kavuşturmaya çalışır (Kymlicka, 2006: 92). Kant'ın sözleşmesinde olduğu

gibi bu modelde de herkes sözleşmeye akılcı bir şekilde katılır ve ortaya çıkarılan yasalar evrenselidir.

1.1.2. Cemaatçiler

Rawls'ın liberal teorisine Sandel, Walzer, McIntyre ve Taylor'ın başını çektiği cemaatçiler tarafından ciddi eleştiriler yöneltilmiştir. Cemaatçilerin liberalizme başlıca eleştirileri bireycilik ve evrenselcilik üzerinde odaklanmıştır. Onlara göre liberalizmin varsaydığı gibi birey her zaman rasyonel seçimlerde bulunmaz. Kimliğimiz ve hayattaki tercihlerimiz kültürel ve sosyal bağlarımızla yakından ilişkilidir. Aynı zamanda bu bireyin evrensel değerleri de yoktur. Birey soyut ve tarafsız bir varlık değildir (Yılmaz, 2003: 267-269). Bireyin kendini kimliğinden soyutlayarak hakkaniyetli bir toplum örgütlenmesini seçmesi olanaksızdır. Çünkü adalet algımız kültürümüze göre değişmektedir (Doytcheva, 2009: 47). İnsanlar arasındaki benzerlikleri ve ortak yönleri temel alan evrenselcilik anlayışına itiraz eden cemaatçiler insanların arasındaki ayırt edici özellikleri öne çıkartmışlardır.

Cemaatçiler bu görüşlerinde Kant'ın karşısında duran Hegel'den beslenmektedirler. Hegel'e göre Locke ve Kant liberalizmi tarih dışı bir kavrayıştır, soyut ve bireyseldir. İnsan, tarihinden bağımsız olmadığı için de evrensel olamaz. Bireylerin iyiliği ait olduğu toplumsal ve siyasal rollere bağlıdır (Kymlicka, 2006: 293).

Cemaatçilere göre bireycilik ve evrenselcilik pratikte de toplumsal zararları olan öğretilerdir. Liberalizmin bireyciliği toplumsal bağların yıkılması karşısında sessiz kalmaktadır (Yılmaz, 2003: 262). Evrenselcilik anlayışı ise adeta baskının kaynağı konumundadır. "Böyledir, çünkü bir evrenselcilik görüntüsü altında, liberal toplumların kültürü, kendi içindeki hâkim grupların değerleri ve çıkarlarıyla uyumlu bir biçimde inşa edilmiştir: erkekler, beyazlar, zenginler vesaire." (Heywood, 2014: 361). Çeşitlilik görmezden geliniyor ya da bastırılıyordu. Heteroseksüel beyaz erkek normal yurttaşlık için temel alınıyordu. "Bu normallik modelinden sapan herkes, dışlanmaya, marjinalleştirilmeye, susturulmaya ya da asimilasyona uğruyordu." (Kymlicka, 2006: 453).

Cemaatçilerin ortak noktası bireyin toplumdan ayrı düşünölemeyeceğini iddia etmeleri ve evrensel adalet anlayışına karşı çıkmalarıdır. Fakat üzerinde anlaştıkları bir cemaatçi teori yoktur (Kymlicka, 2006: 293; Yılmaz, 2003: 269).

Sandel gerç k bir cemaatin olduğu yerde adalete gerek kalmayacağını söyler. Cemaatte var olan sevginin sorunları çözeceğini iddia eder. Walzer'e göre ise adalet önemlidir fakat evrensel değil görecelidir. Bir cemaatin adalet anlayışı o cemaatin tarihi ve kültürüyle yakından ilişkilidir. Taylor'un ise temel eleştirisi bireyciliğe yöneliktir. Cemaat, bireyin gerç k özgürlüğe ulaşması için gereklidir. Cemaat bireye anlamlı tercihler yapma imkânı sağlayarak onu özgürlüğüne kavuşturur. Bu yüzden birey haklarının ancak toplum içinde var olabileceğini savunur. Böylece Taylor tarafsız devlete karşı çıkar. Bir kültürün yaşaması için devlet desteğine ihtiya ı vardır. Devletin, insanların gerç k özgürlüklerine kavuştukları cemaat yaşamını desteklemesi ve yurttaşlarını cemaatin iyi yaşam biçimine özendirmesi gerekir. Bu anlayışa ters düşenleri de reddeder (Kymlicka, 2006: 294-310).

Cemaatçilerin eleştirisi Rawls, Dworkin ve Kymlicka gibi liberalleri olumlu etkilemiş ve ılımlılaşmışlardır (Yılmaz, 2003: 273). Öte yandan ise cemaatçiler bazı çıkmazlarla karşı karşıyadı. Cemaatlere özgü yerel adaletin sınırının ne olduğu tartışma konusuydu. Bir cemaatin köleliği meşru görmesi durumunda ya da yereldeki azınlıklara yönelik hak ihlalleri durumunda ne yapılması gerekiyordu? (Kymlicka, 2006: 295). Diğer bir çıkmaz ise cemaat ilerin, bireyin cemaatin değerlerini verili olarak kabul etmesi gerektiğini savunmalarıdır. Bu görüş bireye yanlış bulduğu cemaat değerlerinden ayrılmasının önünü kapatır çünkü cemaatten ayrılmak ama sızlaşmak ve kişiliksizleşmek anlamına gelmektedir (Kymlicka, 2006: 312-15). Herkesin aynı iyi hayat anlayışını paylaştığı cemaati ulus bazında sağlamak mümkün olmadığı için de cemaatçilik yerele hapsolmak zorundadır. Cemaatler arası adaletin nasıl ve kime göre sağlanacağı konusunda çözüm  nerileri yoktur (Kymlicka, 2006: 380-82). Sonuç olarak, cemaat ilerin güçlü eleştirisi liberallerin grup haklarını kabul eden yeni kuramlar ortaya atmalarına sebep olurken cemaat ilerin bazı çıkmazlara saplanması ve ortaya çözüm  nerileri koyamaması da cemaatçileri yeni arayışlara sürüklemiştir.

1.2. Liberal Bir Arayış: Siyasal Liberalizm

Cemaatçilerin, benliğin cemaat tarafından oluşturulduğu ve bu kimlikten vazge emeyeceğimizi iddia eden görüşlerinin liberaller tarafından kabul edilmesi mümkün değildi. Çünkü bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerini sorgulayamaması liberalizmin temel değeri olan özerkliğe aykırıydı. Fakat grup hakkı taleplerinin gösterdiği gibi toplumda cemaat ilerin benlik algısını kabul eden gruplar da

vardı ve bu grubun bireyleri liberal olmayan değerlere göre yaşamak istiyorlardı. Bu gruplara liberal değerleri dayatmak liberalizmin hoşgörü anlayışına ters düşüyordu.

Rawls'a göre liberal olmak istemeyenlerin hayatlarına karışmak kapsamlı liberalizmin bir sonucuydu. Kapsamlı liberalizm hayatın her yönünde liberal değerleri öne çıkaran Kant'ın ve Mill'in liberalizmi. Bu kuram bireylerin özel hayatında da özerk olarak yaşamaları gerektiğini iddia eder. Rawls daha önceki kuramının da kapsamlı bir liberal kuram olduğunu söyler. Bu sorunu çözmek için Rawls kapsamlı kuramından vazgeçerek 1993'te siyasal liberalizm teorisini ortaya attı. Çünkü çoğulcu bir toplumda adaletin kapsamlı bir kuram ile sağlanamayacağını fark etmişti. Siyasal liberalizm, liberalizmi siyasal alanla sınırlama çabasıdır. Bu görüşe göre özerklik siyasal yani kamusal alanla sınırlıdır, özel hayatta ise isteyen cemaatçi olabilir (Çelik, 2016: 84-88). Fakat Kymlicka özel alan ile siyasal alanı birbirinden ayıran çizgilerin net olmadığını dile getirir. Örneğin eğitim bu muğlak alanlardan biridir. Bu sorun sınırların belli olmadığı yerlerde, özerk siyasal alanın özel hayata karışmasına sebep olabilecektir. Bu sebeple Kymlicka siyasal liberalizmin sorunu çözmekten ziyade gölgelediğini söylemiştir (Kymlicka, 2006: 324-332).

1.3. Cemaatçi Bir Arayış: Yurttaşlık Kuramı

Taylor'a göre tarafsız devlet, kurumlarının siyasi meşruiyetini ve toplumsal birliği sağlayamaz. Batılı liberal devletler bu soruna ulus oluşturmaya cevap vermişlerdir. Ulusun her üyesi ortak adalet ilkelerine ve tek bir siyasi cemaate bağlı olduklarına inanmalıydı. Siyasi cemaatin birliğini de ortak tarih, ortak ülke, ortak dil ve ortak kamu kurumları ile sağlamayı hedefliyordu (Kymlicka, 2006: 374-76). Bu politika asimilasyona sebep olmuştu. Fakat istenen birlik sağlanamamış ve ırkçılık karşıtı hareketler yükselişe geçmişti.

Cemaatçiler ise cemaat üyelerinin sadece ortak adalete inanmalarını ve tek bir siyasi cemaate bağlı olmalarını yeterli görmüyor, ortak iyiye yönelik ortak inançlarının olması gerektiğini de savunuyordu. Bir ülkede yaşayan herkesin ortak iyiye inanması ise mümkün olmayacak bir durumdu. Bundan dolayı cemaatçiler adaleti yerel düzeyde konuşmak zorunda kalmışlardır. Ülke çapında adaleti sağlayacak bir teoriden yoksun kalmışlardır (Kymlicka, 2006: 380).

Bu eksikliği gidermek için hem çeşitliliğe önem veren hem de birliği güçlendirmeye yönelik arayışlar cemaatçileri yurttaşlık kuramına ve müzakereci demokrasiye götürmüştür (Kymlicka, 2006: 388).

Müzakereci demokrasi kuramcılarından biri olan Seyla Benhabib'in iddiasına göre;

“modern dünyada müzakereci demokrasi modeli modern toplumda kültürel farklılığın belirlenmesiyle baş etmek için ihtiyaç duyulan türden kurumlar için en iyi açıklama ümidini sunmaktadır.” (Kukathas, 2009: 15).

Müzakereci demokrasi bir toplumda toplumu ilgilendiren kolektif kararların, katılımcıların birbirlerini ikna etmeye çalışarak bir müzakere sonucunda alınma sürecini ifade eder. Bu sayede farklı kesimlerden oluşan toplumun üyelerinin yasa yapım sürecinde kendi sesini duyurabilmesine imkân sağlanmış olur (Erdoğan, 2012: 27).

Müzakereci demokrasi kuramının temelinde Habermas'ın “iletişimsel eylem” teorisi yatmaktadır (Erdoğan, 2012: 28). Habermas, haklar kuramının uygun bir şekilde anlaşılması durumunda kültürel farklılıklara açık bir yapıda olduğunu söyler. Çünkü demokratik bir anayasal devlette vatandaşlar aynı zamanda yasanın yapıcılarıdır (Habermas, 2005: 130). Habermas'a göre sorun anayasanın baskın grubun kültürel değerleriyle yazılmış olmasıdır. Cemaatçilerin sorunu çözmek için devlet yetkisini yerele dağıtma-federalleşme önerisi ise toplumun parçalanması tehlikesini içerir. Ayrıca federalleşme modeli ayrı cemaatlerin ayrı coğrafyalarda yaşadığı durumlarda geçerli olabilir ki günümüzün çokkültürlü toplumları böyle değildir. Cemaate özerklik vermek cemaatin içindeki azınlıklar sorununu ortaya çıkaracaktır. Bundan dolayı çözümün başka yerde aranması gerektiğini savunur. Çokkültürlü bir toplumu bir arada tutabilmek için ortak bir siyasi kültürün olması gerekir. Bunun için de baskın grubun kendilerini diğerleriyle eşit görmesi ve yasa koymaya tüm vatandaşların eşit şekilde katılması gerekir. Ortak bir siyasi kültür ise kamuoyunun iletişim örgüsüyle gerçekleşebilir (Habermas, 2002: 47-62, Habermas, 2005: 144).

Yurttaşlık kuramı farklılıkların olduğu bir toplumda ortak adalet ilkelerinin belirlenemeyeceğini, bu yüzden sorunların müzakere ile çözülmesi gerektiğini söyler. Böyle bir toplumun var olabilmesi için de yurttaşların kamusal müzakerelere katılmak ve farklılıklara saygı göstermek gibi erdemlerinin olması gerekmektedir. Bu yöntem sayı çokluğuna dayanan demokrasilerde ortaya çıkan azınlıkların sesini duyurabilmesi sorununa bir çözüm olarak görülür (Kymlicka, 2006: 402-405; Erdoğan, 2012: 31).

Fakat bu teorinin de bazı açmazları vardır. Yurttaşların müzakere erdeminin nasıl geliştirileceği öncelikli sorundur. Burada devlet görmek istediği gibi bir vatandaş yetiştirmekle sorumlu olmakta ve bunu istemeyenlere karşı devletin nasıl davranacağı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Kymlicka, 2006: 426-36). Kamusal tartışmalara katılamayacak kadar çok grubun olması ve müzakere sonunda ortak bir görüşe ulaşılabilmesi ise pek mümkün görülmemektedir (Erdoğan, 2012: 35).

1.4. Çokkültürlülük

Siyasal liberalizm kamusal alanda evrensel değerleri sağlamaya çalışmış fakat kamusal-özel ayrımının net olmamasından ötürü başarısız olmuştu. Ayrıca kamusal alanda ortak değerlerin sağlanması bu değerlerin çoğunluk grubun değerlerine göre oluşturulması ve azınlık grubun taleplerinin karşılanamaması anlamına geliyordu. Kamusal alanda liberal olunması gerekiyordu ki bu bir tür dayatmaydı. Bu nedenle grup taleplerine duyarlılık açısından ikna edici bir kuram değildi.

Yurttaşlık kuramı da müzakere ile ortak değerleri oluşturmayı öneriyordu fakat çeşitli nedenlerden ötürü gerçekleşmesi mümkün görülmeyen bir teoriydi. Çünkü hayat tarzları birbiriyle bağdaşmayan insanların birbirlerini müzakereyle, kavgasız bir şekilde ikna edebilecekleri öngörüsü pratikte pek uygulama bulmuyordu.

Siyasal liberalizm konuyla ilgilenen liberalleri, yurttaşlık kuramı ise uygulanabilir bir çözüm arayan cemaatçileri tatmin etmemişti. Etno-kültürel hak taleplerine daha duyarlı çözüm önerileri gerekmekteydi. Bu öneriler ise çok-kültürlülük kuramları ile geldi. Taylor cemaatçi bir perspektiften bakarak çözüm önerirken Kymlicka liberal çerçeveden bir çözüm önerdi.

1.4.1. Cemaatçi Çok-Kültürlülük: Tanınma Politikası

Taylor kimliğin diyalojik bir yapıya sahip olduğunu ve kısmen başkalarıyla kısmen de kendimizle yaptığımız diyaloglarla oluştuğunu iddia eder. Başkalarının bakışlarından etkilenebilen bu kimliğin hak ettiği şekilde tanınması gerekmektedir. Çünkü başkalarının yanlış tanınması sonucu oluşan kimlik özsaygısını yitirebilir ve başkalarından baskı görmeye açık hale gelir (Taylor, 2005: 46-47).

Taylor'a (2005: 60) göre farklılıklara önem vermemek baskın gruba ayrıcalık tanımadır. Tanınma politikasının amacı baskın olan grupların kimliği ile baskı

altındakilerin kimliklerini eşit derecede saygın olarak tanımak ve ayrıcalığı engellemektir. Baskı altında olanların eşit şartlar altında varlığını sürdürebilmeleri için Taylor, devlete kültürlerin yaşamalarına destek sağlamak gibi bir görev yükler (Doytcheva, 2009: 56-57). Taylor bu görüşüyle tek bir cemaate destek veren ve o cemaatin iyi yaşam biçimini destekleyen cemaatçi devletin yerine tüm cemaatleri eşit derecede saygın olarak tanıyan çok-kültürlü devlet modelini önerir. Bu kuramı cemaatçi yapan şeyi ise Taylor'un cemaatlere bakışıyla alakalıdır. Taylor cemaatlerin olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini ve hepsinin eşit derecede saygın olduğunu ifade etmiştir. Liberal bir bakış açısından bu görüş liberal ilkeleri kabul etmeyen bir cemaatin liberal ilkeleri kabul edenler ile eşit konumda olması anlamına gelir ki kabul edilemez. Çünkü liberalizmin en temel özelliği bireylere içinde bulunduğu topluluğu sorgulayabilme ve ondan ayrılabilme hakkını vermiş olmasıdır. Liberal bir devlet, bireylerden bu hakkı alan baskıcı bir cemaatin varlığına izin vermez.

Bauman'a göre Taylor'un tanınmaya olan yaklaşımı çok-kültürlülüğü bir bilmeceye dönüştürür. Taylor kimliği tanımlarken onun diyalojik doğasına vurgu yapmıştır fakat kuramını oluştururken bu özelliği dikkate almamıştır, kimliği tek boyutlu olarak ele almıştır. Çünkü kültürel kimliğin tanınabilmesi için basit ve tek boyutlu olarak ele alınması gerekmektedir. Diyalojik olarak algılanması durumunda ortada tanınacak bir şey kalmayacaktır. Taylor kültürel kimliğin diyalojik doğasına uygun bir politika önerisi ortaya koyamamıştır. Hâlbuki "çok-kültürlü toplum üç beş sabit kültürel kimlikten oluşan yamalı kumaş değil, birbirini kesen ve her zaman durumsal olan karşılıklı kimliklendirmelerin oluşturduğu esnek bir ağdır." (Bauman, 2006: 118-119).

Bauman'ın bir başka eleştirisi de, Taylor'un önerisi dikkate alınsa bile her kültürün eşit tanınmasının pratikte uygulanabilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Çünkü bir kültür diğerlerinin kendisi kadar iyi olduğunu kabul etmez. Irkçılığı ya da yamyamlığı kabul eden bir kültür nasıl tanınacaktır? Sonuç köklü ve yaygın olan birkaç kültürün eşitliğine çıkacaktır (Bauman, 2006: 111).

1.4.2. Liberal Çok-Kültürlülük: Çok-Kültürlü Yurttaşlık

Etno-kültürel grup haklarını tanıyarak nasıl bir arada yaşayabiliriz sorusuna liberal çerçeveden bir cevap Will Kymlicka'dan gelmiştir. Taylor'un bireylerin özgür tercih yapabilmesi için kültüre ihtiyaç duyduğu tezi Kymlicka'yı da etkilemiştir. Fakat Kymlicka, azınlık grupların haklarını ve kültürlerini savunmanın cemaatçi olmak

anlamına gelmediğini belirtir. Liberallerin azınlık haklarına karşı çıkışlarının temelinde, üyelerine karşı baskı yapan grupların serbest kalacağı korkusu yatmaktadır. Kymlicka'ya göre liberal ilkelere karşı olan az sayıda azınlık bulunmaktadır. Göçmen grupların ve azınlıkların çoğunun talebi liberal bir toplumda kültürel yaşantılarını koruyarak eşit katılım elde etmektir. Bu şartlar altında Kymlicka azınlık grupların kültürel taleplerinin karşılanması liberal ilkelere aykırı olmadığını savunur. Üyelerine baskı uygulayan az sayıdaki etno-kültürel grubun taleplerine ise kısıtlama getirmeyi savunur. Bu gruplara liberal olma zorunluluğu dayatılmaz. Kısıtlama üyelerine gruptan ayrılma hakkı tanımadığı ve görüşlerini dış dünyaya dayatmaya çalıştıkları zamanlarda geçerli olur. Bu grupların sorununu “içte kısıtlama dışta koruma” olarak adlandırdığı formül ile çözer (Kymlicka, 2006: 469-74). Bu formüle göre bir grubun üyelerine karşı baskıcı tutumu kısıtlanabilecekken gruba yönelik dış müdahaleler de önlenecektir.

Bu teoriyle Kymlicka'nın yaptığı şey aslında liberalizmin yanlış uygulamalarını ortadan kaldırmaktır. Liberalizm tarihsel süreç içerisinde hoşgörüyü önceleyen teorisinin aksine baskıcı bir hale bürünmüştü. Evrensel değerler adı altında baskın grubun değerleri topluma dayatılmıştı. Böylece farklılığa izin verilmemişti. Liberal demokrasilerin uygulamada asimilasyon politikalarını tercih etmelerinin sebebini Kymlicka istikrar sağlama çabası olarak gösterir. Bu uygulamanın temelinde ise Mill'in görüşleri yatmaktadır. Mill'e göre ülke içinde istikrar için ortak bir kimlik gerekmektedir. Bu birliği sağlamak için de ilkel kalmış küçük grupların medeni olan büyük gruplara dâhil olması gerekmektedir. Fakat Mill'in görüşlerinin liberalizmi temsil ettiğini söylemek Kymlicka'ya göre hatalıdır. Çünkü liberal gelenek içerisinde birbirine aykırı görüşte olan düşünürler vardır. Örneğin Alfred Zimmern ve Lord Acton, Mill'in istikrar görüşüne karşı çıkmıştır. Sonuç olarak grup haklarını kabul etmemenin sorumlusu liberal gelenek değil istikrar adına pratikteki uygulamadır (Kymlicka, 2015: 45, 106, 127).

Kültürel kimlikleri tanıyan bir devletin liberal tarafsızlık ilkesine aykırı düştüğü eleştirisine ise Kymlicka hiçbir devletin kültürel kimliklere kayıtsız kalamayacağını söyleyerek cevap verir. Tüm devletlerde hükümet kurumlarının işlemesi için bir ya da birkaç resmi dil gerekmektedir ve bu bir ya da birkaç kültüre öncelik tanımaktır. Çünkü dil kültürün bir parçasıdır (Kymlicka, 2006: 480-82).

Kymlicka'nın liberal teorisi çokkültürlülük tartışmalarında bir başyapıt olarak değerlendirilir. "Çokkültürcülük ve çokkültürlü yurttaşlık fikirlerini İngilizce konuşulan dünyanın siyaset kuramının merkezine oturtmak konusunda herhalde herkesten çok onun emeği geçmiştir." (Modood, 2014: 37). Eseri hem teoride kültürel azınlıkların haklarına dair birçok soru işaretini gidermekte hem de pratikte uygulanabilir bir model önermektedir. Kültürel hak talebinde bulunan grupları ulusal azınlıklar, göçmen gruplar, tecrit edici etno-dinsel gruplar, metikler ve Afrikalı-Amerikalılar olarak beş başlık altında toplayan Kymlicka her bir grup için ayrı hukuki düzenlemeler önerir.

Tezin konusu Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar olduğu için burada Kymlicka'nın sadece göçmen ve metik gruplarına yönelik yaklaşımı incelemeye alınacaktır. Kymlicka göçmenleri yurttaş olabilme hakkına sahip olanlar olarak; metikleri ise kaçak göçmenler, konuk işçiler, mülteciler gibi bu hakka sahip olmayanlar olarak ele almaktadır.

Kymlicka'ya göre göçmenler ülkenin diline ve siyasi kurumlarına uyum sağladığı durumda vatandaşlık hakkına sahip olabilmelidir. Bu gruplar küçük ve dağınık halde yaşadıkları için ulus oluşturma dertleri yoktur. Zaten göçmenler entegre olmayı kabul ederek göç etmişlerdir. Resmi dil öğrenmeye karşı çıkmazlar. Talepleri bütünleşme sürecinde kültürlerine saygılı olunmasıdır (Kymlicka, 2006: 491-4).

Kymlicka metik kavramını Walzer'den almıştır. "Antik Yunan'da "metikler", uzun süreli sakini olsalar da Antik Yunanda kentin işlerinden dışlanan kişilerdir (Walzer 1983)" (Kymlicka, 2006: 498). Ülkelerin genel politikaları bunları sınır dışı etmek iken onlar yurttaşlık statüsüne kavuşmayı talep etmektedir. Metiklerin geri döneceğine ilişkin beklentiler boşa çıkmış durumdadır. Örneğin Almanya'da Türkler geri dönmemiştir. Kymlicka, metikler büyük oranda ülkede kalıcı olacakları için onları da göçmenler gibi düşünmek gerektiğini ve göçmenlere tanınan kültürel hakların onlara da tanınması gerektiğini savunur (Kymlicka, 2006: 500).

Kymlicka'ya göre liberal demokrasilerin göçmenleri asimilasyon çabası sadakatsizlik getirmiştir. Bu yüzden hoşgörü politikasının bugün savunulabilir tek yaklaşım olduğunu savunur. (Kymlicka, 2015: 17). Çokkültürlülüğü toplumsal birlik ve siyasi istikrar adına eleştirenlere ise çokkültürlülüğü kabul eden Kanada ve Avustralya'nın göçmenleri bütünleştirmede diğer ülkelerden daha başarılı olduğunu göstererek cevap verir. Çünkü göçmenler kendilerini tanıyan devletlere daha çok bağlılık duymaktadır. Göçmenlerden

ulusal aidiyet değil devlete bağlılık duyması yani yurtsever olması beklenmelidir (Kymlicka, 2006: 512-13; 2015: 44-45).

1.5. Liberal Çokkültürlü Eğitim

1960’larda ırkçılık ve asimilasyon karşıtı hareketlere sahne olan devletler, çeşitli grupların hak taleplerine yönelik çözüm arayışına girmişlerdi. Amerika 1964’te Sivil Haklar Yasası’nı çıkararak ırk ayrımcılığına son vermiş, Kanada ve Avustralya ise 1970’lerin başında resmi politika olarak çok kültürlülüğü benimsemişti.

İlk olarak Kanada daha sonra da Avustralya ve Amerika’da kendine yer bulan çok kültürlülük siyaseti, siyaset felsefesinde de bir dizi tartışmaya neden olmuştu. Liberal bir devletin grup haklarını kabul edemeyeceği savunan liberaller cemaatçi düşünürler tarafından köşeye sıkıştırılmış ve liberalleri çok kültürlülüğü kabul eden bir liberal teori arayışına sürüklemişti. Bu arayışın neticesinde, Kymlicka tarafından kapsamlı bir liberal çok kültürlülük kuramı ortaya atılmış ve çok kültürlülük sadece liberal devletle uyumlu hale getirilmemiş, farklı kültürleri içinde barındıran liberal devletler için bir gereklilik olarak görülmüştü. Bu teoriye göre etnik gruplardan ulusa bağlılık değil devlete bağlılığı istenmelidir. Etno-kültürel grupların devlete bağlılık duyması ise devletin kendilerini tanınmasına bağlıdır (Kymlicka, 2015: 44-45).

Çok kültürlülüğü kabul eden liberal devletlerin uygulaması Kymlicka’nın teorisindeki kadar geniş olmasa da belli ölçüde etnik gruplara kültürel haklarını vermiştir. Örneğin Kymlicka’nın yerli azınlıklara özerklik verilmesi ve metikler olarak nitelendirdiği grupların da göçmenler gibi değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi uygulamada kendisine çok az yer bulmuştur. Fakat göçmenlere çift-dilli eğitim imkânı sağlayan uygulamalar bu teori çerçevesinde başarılı örneklerdir. Bizim de inceleme konumuzu çok kültürlü eğitim oluşturmaktadır.

Banks, Gay, Nieto, Bennet ve Gorski gibi çok kültürlü eğitim üzerine çalışan isimler çok kültürlü eğitimi çeşitli şekillerde tanımlamıştır. Bu tanımların ortak noktalarında toplumdaki farklılıklara karşı saygıyı ve hoşgörüyü artırma, herkese eşit eğitim olanakları sunma, ırkçılığı ve asimilasyonu reddetme, kültürel çoğulculuğu sağlama gibi öğeler yer almaktadır. Bu amaçları sağlamaya yönelik verilen eğitim çok kültürlü eğitim olarak tanımlanmıştır (Kaya-Aydın, 2014: 33-51). Çok kültürlü eğitimde amaç etno-

kültürel grupların özerk bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlamak değil, egemen kültüre uyumun daha sağlıklı olmasını ve uzun vadeye yayılmasını sağlamaktır.

Çokkültürlülüğü benimseyen ülkeler tek bir model takip etmemektedir. Her ülke kendisine has şartlar altında azınlıkların kültürlerini tanımaya yönelik politika üretmiştir. Özellikle AB, insan hakları ile ulusal çıkarları arasında kalmakta ve ortak bir politika üretememektedir (Güleç, 2015: 83).

Doytcheva çokkültürlülük politikasını takip eden ülkeleri üç sınıfa ayırmıştır. Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda'yı güçlü çok kültürcü devletler; İngiltere, ABD, Hollanda, Portekiz ve İsveç'i ılımlı çok kültürcüler ve Almanya, Fransa, Avusturya, İspanya, Yunanistan ve İsviçre'yi de zayıf çok kültürcüler olarak tanımlamıştır (akt. Çağlar ve Onay, 2015: 58).

Çokkültürlü eğitim de tek tip modele sahip değildir. Bunlar arasında anadili farklı olan öğrencilerin ayrı sınıflarda ve kendi dillerinde eğitim almasına imkân tanıyan modeller olduğu gibi bu öğrencilerin ülkenin resmi dilini konuşan öğrencilerle aynı sınıfa koyan modeller de vardır. Ayrı sınıflarda anadili ile eğitime başlayan öğrenciler bir süre sonra bir süre sonra resmi dil ile eğitime geçiş yapmaktadır. Diğerinde ise aynı sınıflarda anadili farklı olan öğrencilerin kültürlerine yönelik ek dersler yapılabilmekte ve bu öğrencilere pozitif yönde ayrımcılık yapılabilir.

1. *Geçiş Modeli*: Temel eğitime anadilde başlanır fakat birkaç sene içerisinde resmi dilde eğitime geçiş hedeflenir. İngilizce eğitime geçiş 3 seneyi aşmaz. Öğrenciler anadilde eğitimin yanında yoğun bir şekilde İngilizce eğitimi de alır. Amaç anadil gelişimini sağlamak değil olabildiği kadar hızlı ve daha uyumlu bir şekilde egemen dile geçiştir. Bunun yanında öğrencilerin temel eğitimlerinde geri kalmamaları da amaçlanır (Stritikus-Varghese, 2010: 295).
2. *İdame Modeli*: Bu modelde öğrenciler ilkokul boyunca (6 yıl) hem resmi dilde hem anadilde eğitim alır. Bu model öğrencilerin kendi kültürlerini korumasını ve geliştirmesini amaçlar. Eğitimin ilk yıllarında anadildeki derslerin oranı yüksektir. Zaman ilerledikçe İngilizce derslerin oranı da yükseltilir. Böylece egemen dile geçiş uzun vadeye yayılır (Stritikus-Varghese, 2010: 295). Bu model göçmenlerden ziyade Kanada'da Fransızlar, İngiltere'de Galler, İspanya'da Katalanlar gibi yerli halkların eğitimi için kullanılır (Kaya, Aydın, 2014: 61). Bu da entegrasyon sürecinin uzun vadeye yayılmasının etno-kültürel

gruplardan gelen talebin gücü ile orantılı olduğunu göstermektedir. Bu ülkelerde bu etnik gruplar ülkenin yerlileridir ve azınlık hakları talep etmektedir. Bu sebepten ötürü idame modeli göçmenlerden ziyade yerli halklar için uygulanmaktadır.

3. *Çift-Yönlü Model*: Bu modelde azınlık ve çoğunluk öğrencilerinin bir arada eğitim görmesi sağlanarak iki tarafında da çift dilli olması ve birbirlerini tanıması hedeflenir (Stritikus-Varghese, 2010: 294-295). Bu model çoğunluk gruba da azınlık dillerinden birini öğrenme imkanı sağlar. Farklı kültürden öğrenciler geçiş ve idame modelinde ayrı sınıflarda ders görülürken çift-yönlü modelde aynı sınıfta ders görürler. Bu modelin uygulandığı sınıflarda öğretmenler iki dili de kullanabilmektedir. Ya da farklı dersler farklı dillerde alınmaktadır (Kaya ve Aydın, 2014: 63)
4. *Kapsayıcı Eğitim Modeli*: Bu model “UNESCO tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Öğrenenlerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme sürecidir.” (Aktekin,2017: 15). Kapsayıcı eğitim modelinde anadili resmi dilden farklı olan öğrencilere ayrı sınıflar açılmaz. Farklı gereksinimlere sahip öğrencilere bu gereksinimlerine göre eğitim verilir ve bu sayede ayrımcılığın azaltılması hedeflenmektedir. Bu modelde öğrencilerin kültürel ihtiyaçları da bir gereksinim olarak değerlendirildiği için çokkültürlü eğitim modellerine dâhil edilmiştir. “O halde kapsayıcı eğitim yaklaşımına göre öğrenciler okulun gerekliliklerine değil, okullar öğrencilerin fiziksel, sosyal, duygusal ve kültürel ihtiyaçlarına adapte olmalıdır.” (Aktekin, 2017: 16).

BÖLÜM 2: CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’NİN DIŞ GÖÇ POLİTİKASI

Türkiye Cumhuriyeti, topraklarında yaşayan azınlıklara kültürlerini yaşama ve kendi dillerinde eğitim imkânı veren bir imparatorluğun varisi olarak kurulmuş fakat farklı olana karşı hoşgörü politikası izleyen Osmanlı Devleti’nin aksine ülkedeki farklılıkların Türk kimliği içerisinde erimesini hedeflemiş ve bu hedefe yönelik politika izlemiştir. Türkiye’nin dış göçe yönelik politikası da bu anlayış çerçevesinde şekillenmiştir.

Türkiye’de göçler üzerine yapılan çalışmalar genellikle cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan süreci 1923–1950, 1950–1980 ve 1980 sonrası olmak üzere üç döneme ayırmaktadır. İçduygu ilk dönemi “ulus-inşası dönemi”, ikinci dönemi “ülkede kırsal ve kentsel dönüşümün modernleşme ivmesiyle hızla yaşandığı yıllar” ve üçüncü dönemi ise “küreselleşen dünya ile hızla iç içe geçen bir değişim süreci” olarak tarif etmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 21). Özbay ise ilk dönemi “zorunlu göç”, ikinci dönemi “emek göçü” ve üçüncü dönemi de “yerel ve küresel değişimler” olarak adlandırmaktadır (Özbay ve Yücel, 2001).

Cumhuriyetin kuruluşundan 1950’lere kadar olan göçler ülkeyi Türkleştirme amacı güdülerek devlet tarafından planlanmış ve desteklenmiştir. Bu göçlerle Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı göçmenlerin ülkeye yerleşimi teşvik edilmiştir. Türk kültürüne bağlı olmayanlar ise ulus-devlete yönelik bir tehdit unsuru olarak görülmüş ve ülkeye bu tür göçmenlerin girişleri olabildiğince kısıtlanmıştır. Yine aynı amaçla ülkedeki gayrimüslim unsurların da ülke dışına çıkarılmasına yönelik politika takip edilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan 2000’li yıllara kadarki dış göçlerin %52’si bu dönemde gerçekleşmiştir (Özbay ve Yücel, 2001: 10). Bu dönemde Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olduğu kabul edilerek ülkeye yerleşmesine izin verilen göçmenler ağırlıklı olarak Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya gibi Balkan ülkelerinden gelen Müslümanlardan oluşmaktadır (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 92-93). Ülke dışına çıkarılan iki büyük grup ise Ermeniler ve Rumlardır.

1950-1980 arası dış göçler 1950 öncesinin devamı niteliğindedir. Yine ağırlıklı olarak Balkanlardan gelenler göçmen olarak kabul edilmiştir. Bu dönem göçleri cumhuriyetin kuruluşundan 2000’li yıllara kadar olan dış göçlerin yaklaşık %29’unu oluşturmaktadır (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 140-41).

Bu dönemde tarım teknolojisinin yaygınlaşmasının ve sanayileşmenin tetiklemesiyle kırsal alandan kentlere yoğun iç göç başlamıştır. İç göçün yaygın olduğu bu dönemde dış göçle gelenlerin kırsal bölgelere yerleştirilmesi politikasından vazgeçilmiştir.

1980 sonrasında ise Türkiye, küreselleşmenin etkisiyle yabancı göçmenler için Avrupa'ya geçişte bir transit ülke konumuna gelmiş ve çevre ülkelerdeki karışıklıklardan dolayı mülteci akınıyla karşılaşmıştır. Bu sebeplerden ötürü de dış göç politikasında bazı değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır (İçduygu&Biehl, 2012: 11-16). Fakat bu değişiklikler yabancı göçmen ve mültecilerin ülke içinde sebep olduğu karışıklıkları düzenlemeye yönelik olup dış göç politikasında bir anlayış değişikliğini yansıtmamaktadır.

2011'de başlayan Suriyeli mülteci akını ise şimdiye kadarki göçlerden ciddi derecede farklılık oluşturmaktadır. Bu akın, Türkiye'yi yeni bir dış göç stratejisi belirlemek zorunda bırakmıştır. Aslında kitlesel halde mülteci akını Türkiye için yeni bir olay değildir. 80'li yıllarda devrimden kaçan yaklaşık 1 milyon İranlı mülteci ve 80'li yılların sonu ile 90'ların başında Halepçe katliamı ve Körfez Savaşı'ndan kaçan 500 binin üzerinde Iraklı mülteci Türkiye'ye giriş yapmıştır. Fakat bu mültecilerin büyük çoğunluğu kısa sürede ya Batı ülkelerine geçiş yapmış ya da ülkelerine geri dönmüştür (Kara&Korkut, 2010: 157-58). Suriyeli mültecilerin ise çok büyük bir kısmı 6 yıldır Türkiye'de kalmakta, burada yeni bir hayat kurmaktadır. Savaş bitse dahi çoğunun Türkiye'de kalacağı öngörülmektedir. Bu öngörüler ışığında Suriyeli mültecilere vatandaşlık verilmesi de tartışılmaya başlanmıştır.

Suriyeli mülteciler, cumhuriyetin kuruluşundan itibaren süregelen Türkiye'nin yabancılara karşı olan kısıtlayıcı politikalarında bir yumuşama meydana getirmiş ve fiili olarak çokkültürlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bunun da en açık örneği Arapça olarak eğitim verilen Geçici Eğitim Merkezlerinin açılış ve işleyişine izin verilmesi ve buradan alınan diplomalara denklik verilmesidir. Bu uygulamayla cumhuriyet tarihinde ilk defa geçici de olsa azınlık okulları ve yabancı okulları dışında ülkede yaşayan bir topluluğa ait okullarda anadilinde eğitim verme imkânı tanınmıştır. Bu uygulamada artık sona gelinmiş olsa da Türkiye Suriyelilere yönelik hoşgörülü politikasını devam ettirmektedir.

Önceki bölümde bahsettiğimiz gibi Kymlicka'nın liberal çokkültürlülük teorisine göre göçmenler, ülkenin diline ve siyasi kurumlarına uyum sağladığı durumda vatandaşlık

hakkına sahip olabilmelidir. Kymlicka, metik olarak isimlendirdiği ve çoğu ülkede yurttaşlık hakkına sahip olarak görülmeyen kaçak göçmenler, konuk işçiler, mülteciler gibi grupların uzun süre bir ülkede kalması ve orada aile kurmaları durumunda artık o ülkenin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve göçmenlerde olduğu gibi vatandaşlık alabilmeleri gerektiğini söylemiştir. Vatandaşlık aldıktan sonra ise temel problem göçmen ve metiklerin ülkeye nasıl adapte edileceği sorusudur. Bu soruna çözüm olarak liberal çokkültürlülük, teorisi bu grupların kültürel taleplerine saygı gösterilerek bir entegrasyon sürecini önermektedir.

Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim politikası Türkiye'nin Suriyelilerin kültürel taleplerine yönelik olumlu bir tavır içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türk okullarındaki dezavantajlı konumu, kapsayıcı eğitim uygulamasıyla giderilmeye çalışılmaktadır.

Suriyeli mülteciler Kymlicka'nın teorisine uygun olarak Türkiye'de uzun süre yaşamakta ve burada aile kurmaktadır. Sosyolojik olarak bu ülkenin bir parçası haline gelmiş durumdadırlar. Mültecilere yönelik devletin hoşgörülü tutumu, Suriyeliler vatandaşlığa alınmamış oldukları için Kymlicka'nın teorisine tam anlamıyla uymamaktadır. Fakat fiili durum Suriyeliler özelinde Türkiye'nin çokkültürlülüğe doğru bir adım attığını göstermektedir. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi durumunda Türkiye'deki uygulamanın liberal çokkültürlülük teorisine uygun hale geleceğini söyleyebiliriz.

Bu bölümde cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye'nin dış göç politikası incelenecek ve Suriyeli mülteci akınından sonra dış göç politikasında meydana gelen değişimin neden önemli ve daha öncekilerden farklı bir değişim anlamına geldiği ortaya konulacaktır.

2.1. 1923-1950 Dönemi Dış Göç

Osmanlı devleti 19. yüzyılda, Avrupa'da başlayan ve kısa sürede Osmanlı'da da etkisini gösteren milliyetçilik hareketleri karşısında uyruklarını bir toprağa bağlama sorunu ile karşı karşıya kalmıştı. Osmanlı Devleti, tebaasını bir arada tutabilmek ve bozulmaya başlayan toplumsal dayanışmayı tekrar sağlayabilmek için yeni arayışlara girmiş ve bu arayışın neticesinde Osmanlılık siyaseti benimsenmiş ve 1869'da Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi ile somut hale gelmişti. Osmanlılık, tebaanın sultana bağlılığı yerine

sınırları belli bir toprak-ülkeye bağlılığı öngörüyordu. Bu vatan anlayışı ise gayrimüslimleri Osmanlı toprağına bağlamaktan ziyade kendi soylarının bulunduğu ülkelere bağladı. “1860’lardan sonra Osmanlı milleti teriminin devletin bütün vatandaşlarından ziyade esas olarak Müslümanları içine aldığı gerçeğı belirginleşmişti.” (Karpat, 2009: 20-24). Gayrimüslim tebaanın isyan etmesini önlemek için uygulamaya konulan Osmanlıcılık siyaseti beklenen etkiyi gösterememiş hatta ters etkide bulunmuştu. 19.yy’dan itibaren Kırım, Kafkasya ve Balkanlardan Anadolu’ya yoğun şekilde göç eden Müslümanlar da Osmanlı topraklarını vatan olarak benimsediler (Karpat, 2009: 25). Bu realite cumhuriyet döneminde oluşturulmaya çalışılan Türk ulusunun, Aktürk’ün belirttiğı gibi, etnik değil kültürel olmasını sağlayacaktı (Aktürk, 2009: 893). Müslüman nüfusun yoğunluğunun arttığı bu dönemde Abdülhamid, Osmanlıcılığı “psikolojik ve kültürel bakımdan tamamlayıcı” unsur olarak İslamcılığı kullanmıştır. Hem Arapların hanedana bağlılığını sağlamak hem de yeni göçmenlerin yerli halkla kaynaşması için İslamiyet’i “fiili bir devlet ideolojisi” haline getirmiştir (Karpat, 2009: 71-72). İttihat ve Terakki Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı vatanseverliği ve İslamcılık siyasetinin yerine, Türk milliyetçiliğini benimsemiştir. (Kahraman, 2008: xi). Fakat bu dönemdeki Türkçülük ulus-devlet anlayışını değil Pan-Türkizm/ Turancılık’ı politika olarak benimsiyordu. Ulus-devlet anlayışı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Turancılık ideallerinin çökmesi ile ortaya çıkmıştı (Nişancı, 2011: 78). Örneğin Gökalp 1916 sonrasında, Turancılık anlayışından vazgeçerek Anadolu’yu merkez alan bir milliyetçiliğı savunmaktaydı (Karpat, 2009: 31-32)

Cumhuriyeti kuran kadroları derinden etkileyen milliyetçilik teorisi büyük oranda Ziya Gökalp tarafından ortaya atılmıştı. “Gökalp’in fikirleri, hatırı sayılır bir revizyondan geçirilerek cumhuriyet döneminde uygulamaya koyuldu.” (Karpat, 2009: 48). Gökalp’e göre millet aynı ırka ve kavme mensup fertlerden oluşan bir topluluk değil aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir topluluktur. Soya dayanmayan bu anlayışa göre Türk olduğunu iddia eden her fert Türk olarak tanınmalıdır. (Gökalp, 2001: 18). Gökalp’e göre bir millet milli olan bir kültüre ve milletlerarası olan bir medeniyete mensuptur. Kültür duygulardan oluşurken medeniyet bilgilerden oluşur. Batı’nın medeniyetçe ilerlemiş ve Doğı medeniyetini geride bırakmış olduğunu savunan Gökalp’e göre Tanzimatçılar bu ayrımı fark edemediğı için çökmüştü. Bu ayrımı fark eden Türkçüler ise başarılı olacaktır. Türkçülerin hedefi kültür sahasında tamamıyla Türk ve Müslüman kalmak şartıyla, batı medeniyetine tam ve kesin bir biçimde

girmektir. Türklük ve Müslümanlığı kültür sahasına, muasırlaşmayı da medeniyet sahasına yerleştiren Gökalp böylece bu mefkûreler arasındaki muhtemel çatışmayı da ortadan kaldırmaya amaçlamıştır. Çünkü muasırlaşmakla Avrupa'nın sadece bilim ve fennini almayı kastetmiştir (Gökalp, 2013: 8-16).

Gökalp'ın milliyetçiliği kültür olarak İslam'ın, medeniyet olarak da Batı'nın içerisinde yer almayı amaçlıyordu. Fakat cumhuriyet dönemi milliyetçiliği hem kültür olarak hem de medeniyet olarak Batı'nın içinde yer almayı amaçladı (akt. Çaylak; Çelik, 2011: 107). Gökalp'ın Üç Cereyan'ındaki İslamcılığın yerini laiklik aldı (Nişancı, 2011: 86). İslamcılığın aradan çıkmasıyla Batıcılık ve Türkçülüğün bir sentezi haline gelen cumhuriyet modernleşmesi İslam ve Osmanlı geçmişini ötekileştirme yoluna gitti (Çaylak; Çelik, 2011: 101).

Cumhuriyet ile birlikte yeni bir ulus-devlet kurulmuştu fakat ortada bu devletle uyumlu bir ulus bulunmamaktaydı. Cumhuriyet modernleşmecilerinin bundan sonraki hedefi çok etnikli toplumsal yapıyı homojen bir ulus haline getirmektir. Bu ulusu oluşturmak için soy birliği değil, Gökalp'ın Türkçülüğü ile uyumlu olarak dil ve kültür birliğini esas alınmıştı. Fakat etrafında birleşilmesi istenen bu kültür mevcut haliyle bulunan Türk kültürü değil müdahale edilmiş/laik bir Türk kültürüdür. Kültür sahasında yapılan inkılapların en önemlisi Türk kültürünün laikleştirilmesini gösteren Ergin, tedrisatın bu amacı gerçekleştirmek için birleştirildiğini ifade etmiştir. Bu sayede herkese laik eğitim verilecek ve “aynı fikir ve aynı zihniyette fertlerden mürekkep bir millet” ortaya çıkabilecekti (Ergin, 1977: 1636). Farklı kültüre ve etnik gruba sahip olanların ise dilde ve kültürde birliğini sağlamak için asimilasyon ve iskân/tehcir gibi politikalara başvurulmuştur. Bu sayede dilleri ve kültürleri unutturulmak istenmiştir (Çaylak; Çelik, 2011: 103-104).

Bu çalışmada ulus-devlet oluşturulurken dış göçlere nasıl bir pay biçildiğine odaklanılacaktır.

2.1.1. Lozan Barış Antlaşması ve Nüfus Mübadelesi

Osmanlı Devleti, ağır şartlar içeren Mondros Mütarekesi'ni imzalamasıyla 1. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkmıştı. Bu antlaşmanın 7. maddesi İtilaf devletlerine güvenliklerini tehdit eden bir durum gördüklerinde Osmanlı'nın herhangi bir toprağını işgal etme hakkı tanıyordu (Zürcher, 1999: 194-5). Daha savaş devam ederken İtilaf

devletlerinin Osmanlıyı kendi aralarında paylaşma planları Mondros'un 7. Maddesiyle güvence altına alınmış ve uygulamaya konmuştu. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin işgaline karşılık 1919 Mayısından itibaren Kurtuluş Savaşı başlamıştı. 1922 sonlarına kadar devam eden milli mücadele Mudanya Ateşkes Antlaşması ile sona ermiş ve ardından Lozan barış görüşmeleri başlamıştı. 8 ay süren görüşmeler sonunda imzalanan Lozan Barış Antlaşması, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü uluslararası arenada kabul ettiren bir antlaşmadır. Lozan Antlaşması'nı imzalamaya giden kurulun içinde yer alan Ali Naci Karacan, atılan imza ile "Osmanlı İmparatorluğunun tasfiye edildiğini ve yeni Türkiye devletinin kurulduğunu" dile getirmiştir (Karacan, 2009: 535).

Lozan ile birlikte savaş dönemi bitmiş, üç ay sonra da Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştu. Lozan'da tartışılan sorunlar "toprak ve askeri sorunlar, ekonomik ve mali sorunlar ve yabancılar ile azınlıkların durumları" olarak üç başlık halinde ortaya konulmuştur (Zürcher, 1999: 236). Konumuzla ilgili olan kısmı ise üçüncü başlık olan yabancılar ve azınlıkların durumudur.

Azınlık kavramı Türk hukukuna Lozan Barış Antlaşması ile girmiştir. Azınlıklar ile kastedilenler ise gayrimüslim Türk vatandaşlarıdır (Eryılmaz, 1996: 210). Türk delegeleri Lozan'da sadece din azınlığının varlığını kabul etmiş, soy azınlığının varlığını ise kabul etmemiş ve dil farklılıklarının az olduğunu dile getirmiştir (akt. Işık, 2016: 66).

Azınlıklarla ilgili görüşmeler daha konferansın ilk aylarına rastlar. İsmet İnönü verdiği muhtıra ile azınlıklar ile ilgili isteklerini şu üç madde ile özetlemiştir: "1- Harici tahriklerin kesilmesi. 2- Türk ve Rum ahalinin mübadelesi. 3- Diğer azınlıklar hakkında Türk liberal siyasetinin verdiği teminat ile yetinilmesi." (Karacan, 2009: 154). Sonraki gün yaptığı konuşmada İnönü, "azınlıklara medeni âlemin kabul ettiği hakları" tanıyacaklarını fakat "kendi bağımsızlığını sınırlayacak hiçbir yeni teklifi" kabul etmeyeceklerini dile getirmiştir. Azınlık meselesinin Türkiye'nin iç işlerine karışmak için bir bahane oluşturmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Karacan, 2009: 156). İsmet Paşa'nın "Müslüman olmayan azınlıklara, ancak Avrupa devletlerinin kabul ettiği esaslara göre hak tanıyacaklarını" beyan etmesiyle mesele tali komisyona gönderilmiş ve orada karara varılmıştır (Karacan, 2009: 161-62).

Bu komisyonun çalışmaları neticesinde Lozan Antlaşması'nın 37-42. maddelerinde gayrimüslim azınlıklara verilecek haklar düzenlenmiştir. Bu maddelerde azınlıkların aile hukukunda serbest bırakılması, ibadet günlerinde mahkemeye gelmeme hakkı, hususi ve ticari münasebetlerde istediği lisanı konuşabilme hakkı, mahkemelerde kendi lisanlarını konuşabilme hakkı, Türkçe'nin zorunlu ders olması kaydıyla kendi lisanlarıyla eğitim yapan okul açma hakkı ve masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü eğitim, din ve hayır müesseseleri kurma hakkı gibi haklar yer almıştır (Eryılmaz, 1996: 213-216). Sonuç olarak bakıldığında Türk tarafı, azınlıkların da aynı Müslümanlar gibi medeni hukuka tabi olmasını istemiş fakat İngiltere ve Fransa'nın ısrarları neticesinde azınlıkların aile hukuku ve ahkâmı şahsiyesinin kendi örf ve adetlerine göre düzenleyebilmesini kabul etmiştir (Eryılmaz, 1996: 214). Siyasi ve idari haklar ise azınlık cemaatlerinin ellerinden alınmıştır.

Tali komisyonun çalışmaların konumuzla daha yakından olan neticesi ise 30 Ocak 1923 tarihinde “Türk Ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol”ün imzalanmasıdır. Bu sözleşme Lozan Barış Antlaşması'nın 142. maddesinde “işbu Andlaşmanın bir parçası imiş gibi, onun güç ve değerinde olacaktır.” ifadesiyle yer almıştır (340 Sayılı Kanun, 1923: Md. 142).

Bu sözleşmenin 1. maddesinde mübadeleye konu olacak kişilerin “Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukları” olduğu belirtilmiştir. 7. maddede ise mübadeleye konu olan göçmenlerin “varış ülkesinin topraklarına ayak bastıkları anda, bu ülkenin uyrukluğunu edinmiş sayılacaklar”ı ifade edilmiştir (340 Sayılı Kanun, 1923).

Bu maddeler kısa süre sonra kurulacak olan cumhuriyetin etnik temelli değil kültürel-dini bir vatandaşlık algısına sahip olduğunu da göstermektedir. Kültür-din olarak Türklere yakın olanların ülkeye girmesi öncelenmiş, uzak olanlar ise ülke dışına çıkarılmaya çalışılmıştır. Türk delegelerin aksi yöndeki çabalarına rağmen “İstanbul'da oturan Rumlar” ile “Batı Trakya'da oturan Müslümanlar” mübadele dışında tutulmuştur.

Mübadele'nin düzgün yürütülebilmesi için Türkiye'de 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulmuştur. Tekeli'nin verdiği bilgiye göre 1923-26 arasında “355.635 Türk Yunanistan'dan Türkiye'ye, 189.916 Rum Anadolu'dan Yunanistan'a taşınmıştır.” (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 92).

Birinci Dünya Savaşı öncesinde başlayan ve cumhuriyet yıllarında da devam eden göç dalgaları, savaş yıllarındaki Ermeni tehciri ve Türk-Yunan nüfus mübadelesi gibi olaylar ile Türkiye nüfusu hızlı bir şekilde Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştı (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 53). 1914'te Türkiye nüfusunun 3 milyonu gayrimüslim 16 milyon olduğu tahmin edilmektedir (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 54). Gayrimüslim nüfusun yaklaşık 1.5 milyonunu oluşturan Rumların büyük bir kısmı mübadeleyle, 1.2 milyonunu oluşturan Ermenilerin büyük bir kısmı ise savaş yıllarında tehcir ile ülke dışına çıkarılmıştı. Yahudiler ve diğer azınlıkların sayısı ise oldukça azdı (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 54). 1914'te Türkiye nüfusunun %19'unu oluşturan gayrimüslimlerin 1927 sayımına göre Türkiye nüfusunu içindeki oranı %3'ün altına inmiştir. 1950'lilere doğru ise bu oran %1'lere kadar düşmüştü. Bunun anlamı Türkiye'nin hızlı bir şekilde Türkleştiği ve Müslümanlaştığıdır. Ulus-devlet inşası sürecindeki dış göç politikası Müslüman olmayanları ülke dışına çıkarmak ve "önceden Osmanlı toprakları olan ülkelerdeki Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye'ye göçünün sağlanması." idi (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 54).

2.1.2. 1924 Anayasası ve Vatandaşlık

Kanun-i Esasi'nin 8. maddesi Osmanlı vatandaşlığını şöyle tanımlamıştı: "Devleti Osmaniye tabiyetinde bulunan efradın cümlesine herhangi din ve mezhepten olur ise bilâ istisna Osmanlı tabir olunur." (akt. Yeğen, 2008: 57) Kanun-i Esasi'nin bu vatandaşlık tanımı 1924 Anayasası'na kadar yerini korumuştur. 1924 Anayasası'nın 88. maddesinde ise Türk vatandaşlığı şu şekilde tanımlanmıştır: "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlak olunur." (akt. Yeğen, 2008: 58-59). Bu madde kabul edilmeden önce meclisteki görüşmeleri inceleyen Yeğen vatandaşlık konusunda 1924 Anayasası'nın Türklüğü 3 dereceye ayırdığını iddia eder. Bunlar: "Türkler, müstakbel-Türkler ve vatandaşlık itibarıyla Türk olanlar"dır. Buradaki Türkleri Türkçe konuşanlar, müstakbel-Türkleri Türk dili ve kültürü dairesine henüz girmemiş olan Müslümanlar, vatandaşlık itibarıyla Türk olanları ise gayrimüslimler oluşturmaktadır. Müstakbel Türklere karşı asimilasyon, gayrimüslimlere karşı ise ayrımcılık politikası uygulanmıştır (Yeğen, 2008: 60). Kanunu Esasi ile vatandaşlardan istenen siyasi ortaklık 1924 Anayasası ile kültürel-ulusal bir ortaklığa doğru kaymıştı (Yeğen, 2008: 57-58).

2.1.3. Müstakbel Türklere Karşı Asimilasyon Politikası

Daha önce de belirtildiği gibi cumhuriyetin temel amacı “aynı fikir ve aynı zihniyette fertlerden mürekkep bir millet” ortaya çıkarmaktı (Ergin, 1977: 1636). Türkleştirilmesi zor olarak görülen Rum unsur mübadele anlaşmasıyla ile ülke dışına gönderilmiş, Türk kültürüne yakın olduğu düşünülen Müslüman unsurlar ise Anadolu’ya gelmişti. Cumhuriyet döneminde Anadolu’ya gelen Müslüman muhacirler sadece mübadele ile gelen Yunanistan Türklerinden oluşmuyordu. Baskıcı ortamdan kaçmaya çalışan Balkanların diğer ülkelerindeki Müslümanlar da göç etmek için Anadolu topraklarını seçiyor, Türkiye hükümeti de bu göçü teşvik ediyordu. Türkiye’nin bu göçü teşvik etmesinin ardında savaş döneminde azalmış olan ülke nüfusunu artırma, ekonomiyi canlandırma ve ulus kurma isteği yatmaktadır. 1923-1950 arasında 850 bin göçmen ülkeye giriş yaparak ülke nüfusunda ciddi bir artış gözlenmiş ve göçmenlere toprak ve sermaye dağıtımı yapılarak üretim artırılmaya çalışılmıştır. Özbay ve Yücel, 1934 İskân Kanunu’nun 1930 İktisadi Programı’nın önerileri doğrultusunda çıkarıldığını kaydetmiştir (Özbay ve Yücel, 2001: 7). Cumhuriyet kadrolarının bu muhacirleri daha önce Balkanlara yerleştirilen “asli unsurların geri dönüşü” olarak yorumlamasıyla da ulus inşa sürecine katkıda bulunmuşlardır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 100, 139-142). 1923-49 yılları arasında 400 bine yakını Yunanistan’dan olmak üzere 800 bin üzerinde muhacir Balkanlardan Türkiye’ye göç etmiştir (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 140). Bu göçmenlerin ulus kurma rolünü yerine getirmeleri için Türk dili ve kültürünü benimsemeleri gerekmektedir. İskân Kanunu bu amaçla Balkan göçmenlerini yerleştirmeye tabi tutmuştur.

Türkleştirilmesi gerekenler sadece muhacirler değil aynı zamanda yerli olan aşiretlerdi. İskân Kanunu’nda Kürtlerin adı anılmasa da yerli aşiretler ise kastedilen Kürt aşiretleridir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 126). Türk dili ve kültürü dairesine henüz girmemiş olan bu Müslümanları Türkleştirmek amacıyla iskân politikası uygulamaya konulmuştur. Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, 1934 yılında kabul edilen İskân Kanunu’nun amacını meclis görüşmelerinde şu sözlerle ifade etmiştir: “Bu kanun tek dille konuşan, bir düşünen, aynı hissi taşıyan bir memleket yapacaktır.” (akt. Işık, 2016: 88).

Kanunun 3. maddesinde kimlerin muhacir yani göçmen olarak değerlendirileceği şu şekilde ifade edilmiştir:

“Madde 3 — Türkiyede yerleşmek maksadile dışarıdan, münferiden veya müçtemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin emrile kabul olunurlar. Bunlara (muhacir) denir. Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti kararile tesbit olunur.” (2510 Sayılı Kanun, 1934).

Bu kanuna göre göçmen olarak Türkiye’de kabul görülecek olanlar sadece Türk soylular ve Türk kültürüne bağlı olanlardır. 4. maddede de ayrıca “Türk kültürüne bağlı olmıyanlar”ın muhacir olamayacağı tekrardan ifade edilmiştir. Türk kültürüne bağlı olanların tespitinde hangi kriterlerin esas alınacağı ise belirtilmemiş, 3. maddede ifade edildiği gibi bu tespit işi İcra Vekilleri Heyeti’nin kararına bırakılmıştır. 7. madde iskân edilecek muhacirler arasında “Türk ırkından olanlar” ile “Türk ırkından olmayanlar” arasında da bir ayırım yapmaktadır. Buna göre Türk ırkından olup da hükümetten iskân yardımı istemeyenler Türkiye’de istediği yere yerleşebilecek, Türk ırkından olmayanlar ise iskân yardımı istemese bile hükümetin istediği yere yerleşmek mecburiyetinde olacaktır. Bu yerleştirmelerin neye göre ve hangi amaçla yapılacağı ise 2. Maddede açıkça ifade edilmiştir. Bu maddeye göre Türkiye toprakları 1’den 3’e kadar numaralandırılarak üç bölgeye ayrılmıştır. 1 numaralı bölgeler Türk kültürlü nüfusun ve 2 numaralı bölgeler Türk kültürüne benzemesi yani Türkleştirilmesi istenilen nüfusun yerleşimine ayrılan, 3 numaralı bölgeler ise boşaltılması istenilen ve iskânın yasak olduğu bölgelerdir. 2 numaralı bölgelere iskânı yapılması istenenler sadece dışarıdan gelen göçmenler değil aynı zamanda aşiretlerdir. Bu derecede büyük bir nüfus değişikliği için hükümet arsa, ev, dükkân, sermaye ve çift hayvanı gibi her türlü ayni ve nakdi desteğini de vereceğini belirtmiştir (2510 Sayılı Kanun, 1934).

Kanunun 3. maddesine göre muhacirlerin Türkiye’ye kabulü için Türk kültürüne bağlı olması şartı aranmaktadır. 2. maddeye göre ise ülke topraklarının bir kısmı Türk kültürüne benzemesi istenilen nüfusun yerleşimine ayrılmıştır. 2 numaralı bölgeler olarak isimlendirilen bu bölgeler muhacirler ve çeşitli aşiretler için ayrılmıştır. Bu iki madde muhacirler açısından bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Muhacir olabilmek için hem Türk kültürüne bağlı olunması şart koşulmuş hem de bu kesimin Türk kültürünü benimsemesi için 2 numaralı bölgelere yerleşime tabi tutulması öngörülmüştür. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür: Balkan göçmenleri esasen Türk kültürüne bağlı değildi fakat onlar Türkleştirilmesi kolay olan göçmenler olarak görülmüştür. Tekeli’ye göre de ulus-devlet ortaya çıkmadan önce Balkan göçleri iç göç olarak değerlendiriliyordu, ulus devlet kurulunca dış göçe dönüşmüştü (akt. İçduygu, Erder ve

Gençkaya, 2014: 140). Bu dönüşüm kâğıt üzerinde bir dönüşümü ifade etmektedir. Çünkü Balkan göçmenlerinin Türk kültürüne bağlı oldukları kabul edilerek onların aslında dış göçle gelen yabancılar olmadıkları ortaya konulmuştur. Hukuki olarak dış göç olarak değerlendirilmeye başlayan Balkan göçmenleri sosyolojik olarak iç göçe tekabül etmektedir.

Ulus inşa etme dönemi olan 1923-1950 ve ulus-devletin yerleşikleşme dönemi olan 1950-1980 (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 53) arası dönemde Türkiye'ye dış ülkelerden gelen göçmenlerin %97,5 gibi tamamına yakın bir oranı Balkanlardan gelmiştir (Geray, 1970: 12). Oranın bu kadar yüksek olması Balkan ülkeler dışından gelebilecek göçmenlerin "Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı" sayılmadığını göstermektedir. Bu dönemde Türk dahi olsalar Gayrimüslimler ve "Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika'dan gelen Türk ve/veya Müslüman'lar" Türk kültür dairesinde görülmemiş ve göçmen olarak kabul edilmemiştir (akt. Özbay ve Yücel, 2001: 8). Bu bilgiler Balkan göçmenlerine ulus inşasında önemli bir rol biçildiğini göstermektedir.

Çok etnikli bir yapı olan Türkiye topraklarında tek dilli ve tek kültürlü bir toplum ortaya çıkarmayı amaçlayan İskân Kanunu Anadolu coğrafyasının geniş bir kısmını ilgilendiren büyük bir projedir. İçduygu bu kanunun "bu topraklarda yaşamış, buraya gelmiş, burayı terk etmiş, hemen herkesi ilgilendiren, temel, kurucu ve kapsamlı yasalardan biri olma niteliğini taşıdığını" ifade etmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 77). Nüfus mübadelesi, yeni bir ulus kurmayı hedefleyen cumhuriyetin ilk dönemlerinin dış göç politikasının, İskân Kanunu ise göçmenlere yönelik asimilasyon politikasının en somut göstergesidir.

İskân Kanunu ulus inşa sürecine göçmenlerin katılımı için elverişli bir hukuki zemin hazırlamış, görevini yerine getirmiş ve 1960'lardan itibaren "nüfus artışı, kaynak ve toprak yetersizliği başladığından uygulanabilir olmaktan çıkmıştır." (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 144; Özbay ve Yücel, 2001: 4). İçduygu, günümüzde iskân uygulamasının sonucuna baktığımızda, göçmenleri asimile etmede başarılı olduğunu fakat aşiretleri asimile etmede çok da başarılı olmadığını olduğunu görmekteyiz (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 130). 1970'te yazan Geray ise göçmenlerin uyumlarının yavaş olduğunu iddia etmiştir. Bunun başlıca sebepleri olarak göçmenlerin kendi aralarındaki güçlü bağları ve ekonomik sebeplerden ötürü yerli halk ile sorun yaşamalarını göstermiştir (Geray, 1970: 31). Tekeli'ye göre ise ekonomik uyumu

ölçmek nispeten kolay iken kültürel uyumu ölçmenin zor olduğunu dile getirmiştir (Tekeli, 1990: 16).

Bugün İskân Kanunu'nun uygulanmıyorsa da kanunun öngördüğü dış göçmen algısı bugün de yaşamaktadır. 2006'da değişikliğe uğrayan İskân Kanunu'nda cumhuriyetin kuruluş dönemi "Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı" göçmen tanımı yerini korumaktadır. Bu tanım Türkiye yöneticilerinin göçmenlere yönelik ulus-devlet ve asimilasyon temelli yaklaşıma bağlı kaldıklarını ortaya koymaktadır. Değişikliğe uğrayan kanunun 3. maddesinin "d" bendinde göçmen terimi, "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır." şeklinde tanımlanmıştır (5543 Sayılı Kanun, 2006)

2.1.4. Gayrimüslimlere Yönelik Ayrımcılık Politikası

Ulus-devlet inşa sürecinde Türkleştirilebilir olarak görülenlerin ülkeye gelmesinin teşvik edildiğini, Türkleştirilmesi zor olarak görülenlerin ise ülke dışına çıkarma politikasının izlendiğini daha önce ifade etmiştik. Bu politikanın en büyük uygulaması ise Yunanistan'la olan nüfus mübadelesidir. Bu mübadele yaklaşık 1.5 milyondan oluşan en büyük azınlık grubunu oluşturan Rumları hedef almış ve uygulama sonunda Türkiye'deki azınlık oranı %3'lere düşmüştür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 54). Fakat hükümetin hedefi Türkleştirilmesi zor olarak görülen gayrimüslim unsurları ülkeden tamamen temizlemektir. Bunu da özel sektör ve kamu sektöründe gayrimüslimleri etkisiz kılma gibi çeşitli ayrımcılık uygulamalarıyla sağlamaya çalıştı. 22 Nisan 1926'da "805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun" yürürlüğe konularak şirketlerde yabancı dille işlem yapılmasının önüne geçilmek ve şirketlerde Türk istihdamı artırılmak istenmiştir. 1 Mart 1926'da yürürlüğe giren "Memurin Kanunu" ise memur olabilmek için Türk olmayı şart koşturmuştur. Burada Türk vatandaşı yerine Türk kullanılması ve daha sonraki uygulamalar gayrimüslimlerin devlet işlerinden uzak tutulduğunu göstermektedir. 4 Haziran 1932'de yürürlüğe giren "Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun" ile de İstanbul'da yaşayan Yunan vatandaşları hedef alınarak neredeyse çalışabilecekleri tüm alanların önüne geçilmiştir (Işık, 2016: 84-85).

Gayrimüslim vatandaşlara yönelik en açık ayrımcılık ise 1942'de çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ile yapılmıştır. Bu yıllar savaş yıllarıydı ve Türkiye ağır ekonomik

şartlar altındaydı. Dönemin hükümetinin ekonomiye kaynak arayışının bir sonucu olarak bu kanun çıkarılmış ve gayrimüslim vatandaşların malları keyfi bir şekilde vergilendirilmiştir. Sonuçta Müslümanlardan alınan verginin 5-10 kat fazlası gayrimüslimlerden alınmıştır. Vergisini ödeyemeyenler ise zorunlu olarak Aşkale ve Sivrihisar'da çalışma kamplarda çalıştırılmıştır. Uygulama 1944'te son bulmuştur (akt. Işık, 2016: 104-108). Bu tarihe kadar kanunun hedefi büyük oranda gerçekleştirilmiş ve sermaye gayrimüslimlerin elinden alınarak Müslümanlara geçmişti. Gayrimüslimlerin taşınmaz malları %98 oranında Müslümanlar tarafından satın alınmış ya da bunlara devlet tarafından el konulmuştur (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 11).

Dönemin başbakanı Saraçoğlu'nun kapalı grup toplantısında kanunun amacının piyasayı "gayri Türk" unsurlardan temizlemek Türk tüccarların eline vermek olduğunu belirtmiştir (akt. Işık, 2016: 103). Dönemin başbakanının kapalı bir görüşmede gayrimüslimler için "gayri Türk" ifadesini kullanmış olması bu unsurların Türk vatandaşı olarak görülmediğini ortaya koymaktadır.

Bu ayrımcılık politikaları sonucunda, birçok gayrimüslim ülke dışına göç etmiş ve sayıları cumhuriyetin kurulduğu yıllarda yaklaşık 350 bin iken 1950'ye gelindiğinde 225 bin civarına düşmüştür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 54).

Çok partili hayata geçişten sonra da azınlıklara yönelik ayrımcı ve baskıcı tutum devam etmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs sorununun çıkmasından kısa bir süre sonra 1955 yılında 6-7 Eylül olayları meydana gelmiştir. Bu olaylar sonucunda gayrimüslimlere ait çok sayıda kilise, havra, dükkân, ev ve okul yağma edilmiştir. Güvenlik güçleri ise olayların büyümesine engel olmamıştır. Bu olay sonrasında da azınlıkların ülke dışına göçünde artış yaşanmıştır (Işık, 2016: 115-117).

1964 yılında ise yine Kıbrıs sorunu sebebiyle Türkiye 1930'da Yunanistan'la imzaladığı ve Yunan vatandaşlarına serbest ikamet imkânı sağlayan "İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması"nı tek taraflı olarak feshederek Türkiye'de ikamet eden Yunan vatandaşlarını ülke dışına çıkarmıştır. Bu olay sonrası ülke dışına çıkarılan Rum sayısı 45 bine yakındır (akt. Işık, 2016: 125). 1980 itibarıyla 150 binin altına düşen gayrimüslim nüfus (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 56) 2008 yılında Dış İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan rapora göre 60 bini Ermeni, 25 bini Musevi ve 3-4 bin civarında Rum asıllı vatandaş olmak üzere 89 bin civarındadır (Milliyet, 2008). Bu veriler göz önüne alındığında Türkiye'deki azınlık sayısının günümüzde 100 bin

civarında olduğu söylenebilir. Türkiye nüfusu içinde bu sayıyı düşünürsek cumhuriyet kadrolarının gayrimüslimleri ülkeden çıkarmak hedeflerinin büyük oranda gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

2.2. 1950-1980 Dönemi Dış Göç

1923'ten 1950'lelere kadar görülen yoğun göç dalgası bu tarihten itibaren yavaşlamaya başlamıştır. Özellikle 1960'lar sonrası yoğun Bulgar göçünün olacağı 89'a kadar sakin geçen dönem olmuştur. Bu dönemde dış göçlerden ziyade iç göçler dikkat çekmiştir. Özbay ve Yücel bu dönemi “kırdan kente iç göç dönemi” olarak adlandırmaktadır (Özbay ve Yücel, 2001: 10). Ayrıca bu dönem yavaşlayan dış göçlerin artan ülke nüfusu içerisinde daha önemsiz bir konuma geldiği yıllar olmuştur.

Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı göçmen algısı bu dönemde de devam etmiştir. Balkan göçmenleri dışında dış göçler istisnalar dışında kabul edilmemiştir. Fakat artık komünist ülkelerden gelen bu göçmenlere kuşkuyla bakılmaya başlanmış (akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 146) ve daha önce “kurucu unsur” olarak görülen Balkan göçmenlerinin artık ““Dış Türk” “göçmen” ve buna bağlı olarak da “sorun” olarak algılanmaya başladıkları söylenebilir.” (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 148-49).

Önceki dönemden bir diğer farkı ise göçmenlerin devlet eliyle iskânının özellikle 1960 sonrasında uygulanmamaya başlamamasıdır. 1923-50 arası göçmenlerin %64'ü iskânlı, 50-60 arası göçmenlerin de %50'si iskânlı iken 60 sonrasında iskâna tabi tutulan göçmenlerin oranı %1 civarlarında kalmıştır. İskân uygulaması göçmenlerin Türk kültürünü benimsemesi ve tarım arazilerine göçmenleri yerleştirerek üretimi artırma amacını taşıyordu. 1960'lara gelindiğinde ülke nüfusunun artmış olması ve göç yoğunluğunun azalması asimilasyon için iskân uygulamasına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmış olabilir. Ülkedeki arazilerin, tarımda makineleşme nedeniyle yerli halka dahi yetmemeye başlaması ise iskânın uygulanabilirliğini ortadan kaldırmıştı.

Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri 1951'de imzalanan Cenevre Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme ile mültecilerin uluslararası hukuki statüsü belirlenmiştir. İlk haliyle sözleşmenin ilk maddesinde “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ifadesiyle mültecilere zaman sınırlaması getirilmiştir. Yine aynı maddede “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar” ifadesinin, “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar” şeklinde veya “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir

yerde meydana gelen olaylar" şeklinde anlaşılabileceği ifade edilerek taraf devletlere, sözleşmeye coğrafi sınır koyma hakkı verilmiştir. Türkiye de coğrafi sınırlama yönünde tercihini kullanarak sadece Avrupa'dan Türkiye'ye sığınma talebinde bulunacakları mülteci olarak kabul edeceğini belirtmiştir. Avrupa dışından sığınma talebinde bulunanlar ise sığınmacı olarak değerlendirilmekte ve ülkede geçici bir süre barınmasına izin verilmektedir (Parlak; Şahin, 2015: 67; Kartal; Başçı, 2014: 281). Uygulamada Avrupa dışından gelen sığınmacılara, BM eliyle üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici koruma sağlanmıştır.

1951'den sonra da uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerde artış görülmüş ve mültecilik statüsünün kapsamının genişletilmesi ihtiyacı doğmuştur. 1967'de Cenevre Sözleşmesi'ne ek bir protokolle sözleşmedeki zaman sınırlaması ve coğrafi sınırlama kaldırılmıştır (akt. Parlak; Şahin, 2015: 69). Türkiye bu protokolü çekince koyarak imzalamış ve zaman sınırlamasını kaldırmış fakat coğrafi sınırlamayı devam ettirmiştir. (Parlak; Şahin, 2015: 70).

İçduygu'ya göre coğrafi sınırlama uygulamasından, "Türk soyundan olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan" mültecilerin Türkiye'ye yerleşmesini önlemek için vazgeçilmemiştir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 61). Sığınma başvurularının artacağı 1980 sonrası döneme kadar mülteci ve sığınmacılara ilişkin uygulamalar "1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlarla yürütülmüştür." (GİGM (a), 2017: 12).

2.3. 1980 Sonrası Dönem

1980 sonrası dönem hem Türkiye'de hem de komşu ülkelerde iç çatışmaların ya da savaşların yaşandığı ve bunun neticesinde mülteci ve sığınmacı hareketlerinde artışın olduğu dönem olmuştur. Bu savaşlar neticesinde Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunanların sayısı ciddi bir artış gösterirken Türkiye'den de Avrupa'ya sığınmacılar gitmiştir. 1983-94 yılları arasında Türkiye'den Avrupa'ya sığınmacı olarak gidenlerin sayısı 330 bine ulaşmışken (akt. Özbay ve Yücel, 2001: 13), Türkiye'ye "1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542 kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi, 1991 yılında Birinci Körfez Savaşından sonra Irak'tan 467.489 kişi, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi" kitlesel halde göç

ederek sığınma talebinde bulunmuştur (GİGM (a), 2017: 11). 2013'te göç etmeye başlayan Suriyeli sığınmacıların sayısı ise günümüzde 3.5 milyona yaklaşmış durumdadır.

Bu dönemin bir diğer özelliği ise uluslararası emek göçünün artış göstermesidir. Bunun neticesinde Türkiye bu göçmenler için hem göç ülkesi hem de Avrupa'ya geçiş transit ülke konumuna gelmiştir. Örneğin İran Devrimi sonrası sayıları bir buçuk milyonu bulan İranlı göçmenlerin daha sonra da sayıları bir milyona yakın Iraklı göçmenlerin büyük bir kısmı kısa bir süre içerisinde Batı ülkelerine geçiş yapmış ya da ülkelerine geri dönmüştür (akt. Özbay ve Yücel, 2001: 15).

1980 sonrası dönemde Türkiye'ye yönelen göçün mahiyeti değişmiştir. Geleneksel olarak göç veren ülke konumunda olan Türkiye, göç alan ve transit ülke konumuna gelmiştir. Özellikle Avrupa ve Asya ülkelerinden düzenli göçmenler gelmiş, komşu ülkelerden ise daha çok sığınmacı gelmiştir. Düzenli göçmenler çoğunlukla iş için gelenler, öğrenciler ve emeklilerden oluşmaktadır. 2000 yılı itibarıyla bu göçmenlerin sayısı yıllık ortalama 160 bin civarındadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 225).

Düzenli göçler devlet denetiminde olduğu için Türkiye için bir sorun teşkil etmemiştir. Türkiye'yi, kendisine yönelik göçü yönetmek için zor durumda bırakan ise içlerinde kitlesel halde göç eden sığınmacıların da bulunduğu düzensiz göçmenlerdir. Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı göçmenleri tercih eden ve dini veya kültürel olarak yabancı unsurları ülkeye almamaya çalışan Türkiye, komşu ülkelerdeki çatışmalar neticesinde özellikle kültürel olarak yabancı unsurlarla mecburi olarak tanışmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 222). Savaşlar neticesinde Türkiye'ye kitle halinde göç edenler büyük çoğunlukla Türk kültürüne bağlı olmayan Müslümanlardı. Özellikle Ortadoğu kaynaklı olan bu kitlesel göçleri yönetmek amacıyla 1994'te bir yönetmelik düzenlenmiştir. Bu tarihe kadar iltica edenlere ilişkin bir iç mevzuat bulunmamaktadır.

Bu yönetmelik Cenevre Sözleşmesine uygun olarak Avrupa'dan iltica edenleri mülteci Avrupa dışından iltica edenleri sığınmacı olarak adlandırmıştır. 8. maddede ülke sınırına toplu halde gelen sığınmacıların ülke sınırı içine girmesinin önlenmesinin esas olduğu ifade edilmiştir. 11. Maddeye göre ülkeye kabul edilmeleri halinde de mümkün olduğu kadar sınıra yakın bölgelerde barınma merkezlerinin kurulacak ve sığınmacılar buralara yerleştirilecektir. 26. maddede de ise toplu halde gelen sığınmacıların barındırılma

süresinin uyruklarında bulundukları devletteki savaş, çatışma ya da kriz halinin sona ermesine kadar olduğu belirtilmiştir.

İçduygu, 1994 Yönetmeliğini göç politikası ve uygulamalarının kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. 1994 öncesi dönemi sığınmacıları “görmezlikten gelme dönemi”, 1994–2001 arası dönemi “uluslararası normlara geçiş dönemi”, 2001 sonrası dönemi ise “değişimlerin Avrupalılaşması” olarak adlandırmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 242). AB ile uyum çerçevesinde 2001’de Türkiye Katılım Ortaklığı belgesi imzalanmış ve 2003 yılında revize edilmiştir.

“Katılım Ortaklığı Belgesinde; kısa vadede “Yasa dışı göç ile mücadelenin güçlendirilmesine devam edilmesi ve Avrupa Komisyonu ile bir geri kabul anlaşmasının müzakere edilmesi”, Orta vadede ise “Yasadışı göçü önlemek amacıyla göçe ilişkin (ülkeye giriş ve yeniden girişlere izin verilmesi ve ülkeden ihraç) AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi ve yürürlüğe koyulması” ve “ Sığınma alanında uyum sağlanmasına, 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile ilgili çalışmalara başlanması, sığınma başvurularının değerlendirilmesi ve kararlaştırılması sisteminin güçlendirilmesi, sığınmacılar ve mülteciler için konaklama birimleri ve sosyal destek sağlanması” konularına yer verilmiştir.” (Ay vd., 2005).

Türkiye ise coğrafi sınırlamanın kaldırabilmesinin ancak yük paylaşımı yapıldığı takdirde mümkün olacağını ifade etmiştir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 280).

2000’li yıllar Türkiye’nin AB müktesebatına uyum sürecini ifade etmektedir. Fakat bu süreç de Türkiye göç politikası açısından köklü bir dönüşümü yansıtmamaktadır. Türkiye’nin ulusal çıkar ve güvenlik konularını incelemesi AB müktesebatına uyumu zorlaştırmaktadır. Günümüzde hala İskân Kanunu’nun “Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı” göçmen tanımı ve Cenevre Sözleşmesinin coğrafi kısıtlaması mevzuattaki yerini korumaktadır.

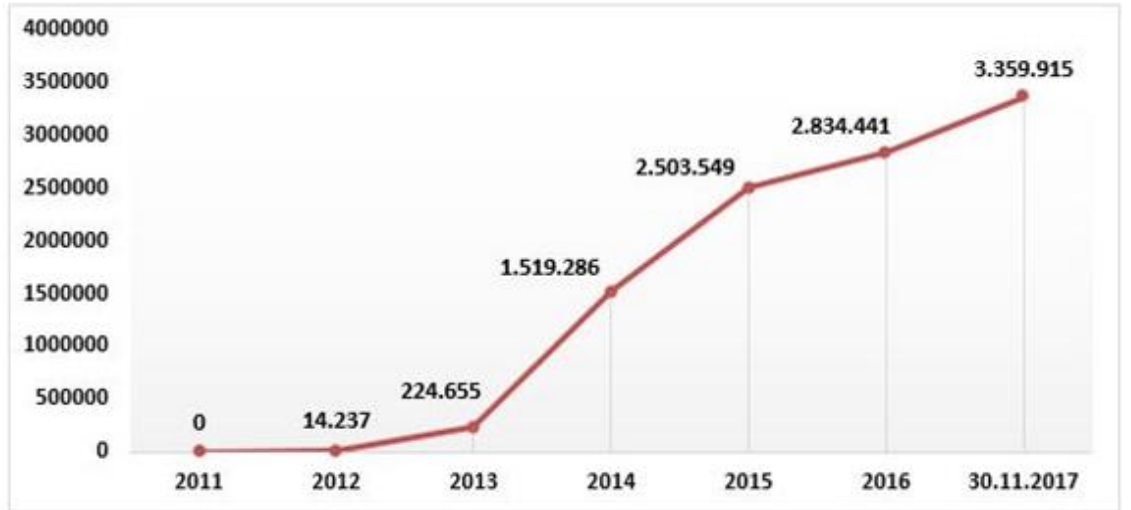
1994 yönetmeliği göç politikasında bir değişikliğe sebep olmamış sadece uygulamalarda yaşanan aksaklıkları gidermek için göç politikasını daha kurumsal hale getirmiştir. Fakat özellikle sığınmacılara yönelik politikanın bir kanun yerine bir yönetmelikle düzenlenmesi bu konunun çok da ciddiye alınmadığını göstermektedir. Çünkü sığınmacılara yönelik politika, onları olabildiğince hızlı bir şekilde geldikleri ülkeye geri gönderme ya da başka ülkelere gönderme şeklindedir. Bu durum Suriyeli mülteci akınıyla birlikte değişikliğe uğramış ve Türkiye geleneksel reflekslerinin aksine bu sığınmacılara kucak açmıştır. İlk gelmeye başladıkları 2011 yılınca savaşın kısa

sürede biteceği varsayımının gerçeği yansıtmadığının anlaşılması üzerine de 2013 yılının sonlarında “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” çıkarılmıştır. Suriyeli sığınmacı akımı Türkiye’nin dış göç politikasını kanun düzeyinde kurumsallaştırmıştır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Suriyeli sığınmacı akımına ve Türkiye’ye olan etkilerine değinilecektir. Özel olarak ise Türkiye’nin eğitim politikası ve Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunlarına değinilecektir.

2.4. Suriyeli Sığınmacılar

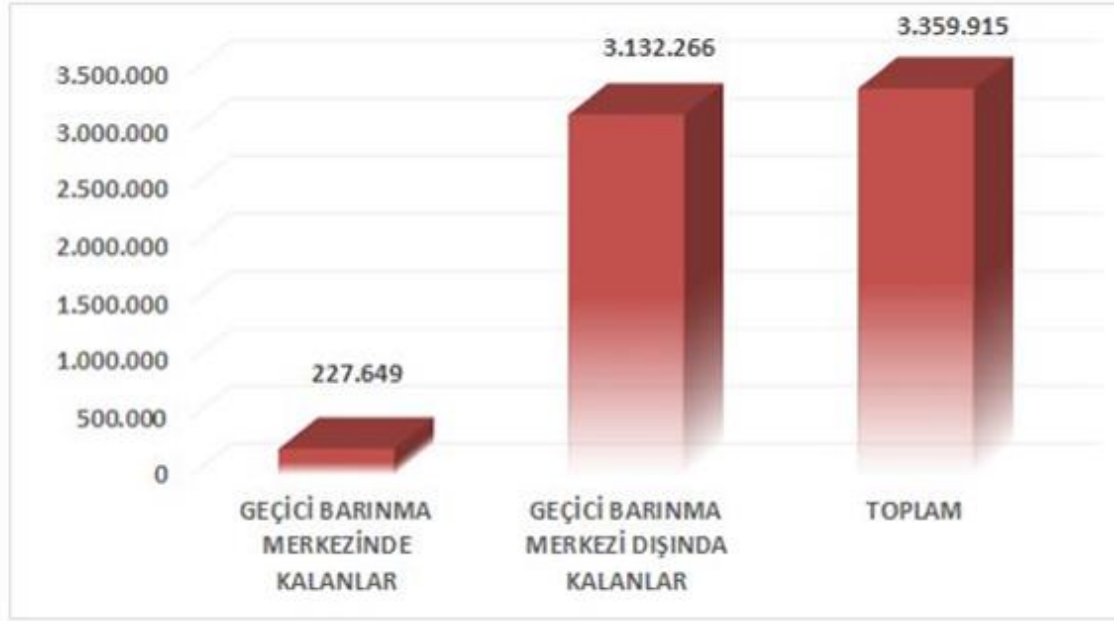
2.4.1. Suriyelilerin Genel Durumu

Suriye’de iç savaş çıkması üzerine Nisan 2011 itibariyle Türkiye, Suriye’den topraklarına gelen sığınmacı akımına sahne oldu. Türkiye rejimin değil, halkın yanında yer aldığını ifade ederek bu sığınmacılar için “Açık Kapı Politikası” uyguladı. 2013 sonrasında hızlı bir artış gösteren Türkiye topraklarındaki Suriyeli sığınmacı sayısı Aralık 2017 itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün paylaştığı verilere göre 3.359.915’tir. Suriyelilerin 3.132.266’sı kampların dışında 227.649’u Geçici Barınma Merkezleri’nde yaşamaktadır. Kampların dışında yaşayanların en çok olduğu iller İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep’tir. 10 ilde toplam 21 barınma merkezi bulunmaktadır (GİGM, 2017). Türkiye’nin Suriyelilere yaptığı yardım miktarı ise 25 milyar doları bulmuştur (AFAD, 2017).

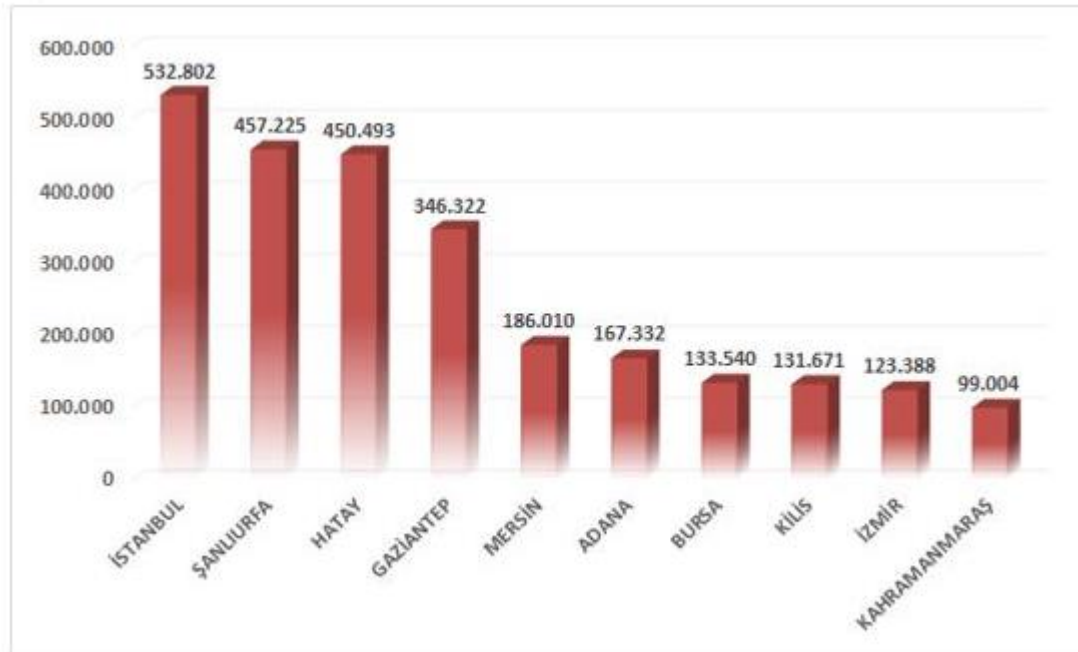
Şekil 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: GİGM, 2017.

Şekil 3. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: GİGM, 2017.

Şekil 4. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: GİGM, 2017.

2.4.2. Suriye Göçünün Daha Önceki Göçlerden Farkı

Daha önce de belirttiğimiz gibi cumhuriyetin kuruluşundan 1980'lere kadarki göçler Türkleştirme ve homojenleştirme amacı güden devlet destekli olan göçlerdi. Bu

göçlerde Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı göçmenlerin ülkeye yerleşimi teşvik edilmiştir. 1980 sonrası küreselleşmenin de etkisiyle Türkiye yabancı göçmenler için Avrupa'ya geçişte bir transit ülke konumuna geldi ve çevre ülkelerdeki karışıklıklardan dolayı mülteci akınıyla karşılaştı (İçduygu&Biehl, 2012: 11-16). Suriyeli sığınmacıların göçü, bu göçmenlerin Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olmadığı için, transit göçmen olmadıkları için ve uzun süredir Türkiye'de kaldıkları için şimdiye kadarki göçlerden ciddi derecede farklılık oluşturmaktadır.

1980 sonrası Ortadoğu ülkelerinden kitlesel halde gelen sığınmacıların durumu Suriyeli sığınmacılarla benzerlik gösterse de aralarında çok ciddi farklar vardır. Örneğin İran devriminden sonra gelen yaklaşık 1 milyon İranlı sığınmacı ve Körfez Savaşı sonrası gelen 500 binin üzerinde Iraklı sığınmacı, sayıları çok olsa da Türkiye'de kalıcı olmayı düşünmemiş, ya Türkiye'yi transit ülke olarak kullanarak kısa sürede büyük çoğunluğu Batı ülkelerine gitmeyi başarmış ya da ülkesine geri dönmüştür (Şahin ve Düzgün, 2015: 179, akt. Danış, 2009: 17-18). Ayrıca Türkiye Suriyelilerden önceki sığınmacıların ülkeye girişini engellemeye çalışmış ve bunları uluslararası baskılar neticesinde ileride ülkelerine geri gönderilmeleri garantisiyle kabul etmiştir. Bu sığınmacılara herhangi bir yasal koruma sağlanmamış ve misafirler olarak adlandırılmıştır (Kirişçi, 2014: 13). 1990'ların başındaki Ortadoğu kaynaklı kitlesel göç hareketleri 1994 Yönetmeliği'nin çıkarılmasına vesile olmuştur. Bu yönetmelik ile mültecilerin sınırı geçmemesi, geçenlerin de sınıra olabildiğince yakın bölgelerde barındırılmaları öngörülüyordu (Kirişçi, 2014: 14).

Suriyeli sığınmacılara ise öncekilerden farklı olarak açık kapı politikası uygulanmış ve ülkeye girişleri engellenmemiştir. Ülkede uzun süre kalacakları anlaşıncı Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsüne dair yasal düzenleme de yapılmıştır. Bunun neticesi olarak da burada iş kurabilmekte, eğitim alabilmekte, sağlık hizmetlerinden ücretsiz bir şekilde yararlanabilmektedir. 6 yıldır Türkiye'de olan Suriyelilerin savaş bitse dahi yarından fazlasının Türkiye'de kalacağı öngörülmekte ve bu öngörüler ışığında Suriyeli mültecilere vatandaşlık verilmesi dahi tartışılmaya başlanmıştır (CNN Türk, 2016).

2.4.3. Suriyelilerin Hukuki Statüsü

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi sınırlama ile taraf olmuştur. Buna göre Avrupa dışından Türkiye'ye gelenlere mülteci statüsü verilmemektedir. Bu kişiler

sığınmacı olarak değerlendirilmekte ve üçüncü bir ülkeye gönderilene kadar bunlara geçici koruma sağlanmaktadır.

1980’li yıllarda başlayan komşu ülkelerdeki çatışmalardan dolayı Türkiye’ye Avrupalı olmayanların sığınma talepleri artmıştır. Bu kitlesel halde göç eden sığınmacılar mülteci olarak değerlendirilmediği ve bunların üçüncü bir ülkeye gönderilmelerinin mümkün olmadığı için yasal sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunları çözmeye yönelik olarak çıkarılan “1994 Yönetmeliği doğrudan sığınma olaylarına ilişkin ilk genel düzenleyici belge niteliğindedir. Bununla birlikte yönetmeliğin dayandığı bir kanunun bulunmadığına da işaret etmek gerekir.” (Kaya&Eren, 2014: 19-22).

Bu yönetmelik toplu sığınmak için ülkeye gelenlerin sınırda durdurulmasını esas kabul etmiştir. Sınırları geçip de ülkeye kabul edilenlerin ise sınıra yakın bölgelerde kurulan kamplarda barındırılmalarını ve ülkelerindeki savaş ya da kriz durumunun sona ermesiyle de devletlerine iade edilmeleri öngörülmüştür. (6169 Sayılı Yönetmelik, 1994)

1994 Yönetmeliği’nin de sayıları 3 milyonu aşan Suriyelilerin ortaya çıkardığı hukuki problemleri çözmekte yetersiz kalması üzerine 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmıştır.

Nisan 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun genel gerekçesinde şimdiye kadarki mevzuatın vize ve ikamet izinleri konusunda yetersiz olduğu, uluslararası korumayla ilgili bir kanun bulunmadığı ve bu konunun idari düzenlemelerle yürütülmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca mevzuatımıza ilk kez Türk toplumu ve yabancılar arasında iletişimi mümkün kılacak olan uyum konusunun girdiği ifade edilmektedir (GİGM (b), 2017). Ayrıca bu kanun ile Türkiye’deki göç politikalarını uygulamak ve yabancıların takibini sağlamak amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Türkiye’ye yönelik böyle büyük sayıda ve ani bir göçmen akımı, göç politikalarının gelişmesini sağlamış ve kapsamlı bir kanun çıkarılmasına vesile olmuştur. Kirişçi’nin ifadeleriyle bu “Yasa, Türk sığınma sistemini tam manasıyla yenilemek ve reforme etmek amacını taşıyor.” (Kirişçi, 2014: 15).

Kanun, mülteciliği;

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından

haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında”

verilen statü olarak tanımlamaktadır (6458 Sayılı Kanun, 2014: Md. 61).

Aynı durumda bulunan fakat Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye’ye gelen vatansız kişilere ise kanun “şartlı mülteci” adını vermektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mültecilerin Türkiye’de kalmasına izin verilmiştir (6458 Sayılı Kanun, 2014: Md. 62). Bu kavram ile “sığınmacı” statüsü mevzuattan çıkmıştır.

Kanun çıkarıldığı zaman Suriyeli sığınmacıların hangi statüde olacağı tartışması yaşanıyordu. Halepçe katliamı sonrası Türkiye’ye sığınan Kürtler için herhangi hukuki bir vasfı olmayan “misafir” kavramı kullanıldığı gibi bu sığınma hareketinde de yetkililer, sığınmacılar için aynı kavramı kullanıyordu (Kaya; Eren, 2015: 28; Kirişçi, 2014: 13). Türk hukukuna göre Suriyeliler göçmen ve mülteci olarak adlandırılmıyor, kitlesel halde göç ettikleri için de sığınmacı olarak değerlendirilemiyordu. İskân Kanunu’na göre göçmen, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.” olarak tanımlandığı için Türk kültürüne bağlı olmayan Suriyeliler göçmen olarak değerlendirilememektedir. Avrupa dışından geldikleri için de mülteci statüsüne alınamamaktaydı. Başka bir ülkeye yerleştirilemeyecek kadar çok oldukları için de sığınmacı statüsünde değerlendirilemiyorlardı. Bu hukuki boşluğu doldurmak için kitle halinde göç eden sığınmacılar için YUKK ile “geçici koruma” olarak adlandırılan yeni bir statü oluşturuldu (Kaya; Eren, 2015: 31).

Kanunun 91. Maddesi ise “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar” için geçici koruma statüsü belirlemiştir. YUKK’un bu maddesine dayanarak 22 Ekim 2013’te Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe konulmuş ve “uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler” belirlenmiştir (6883 Sayılı Yönetmelik, 2014: Md.1).

Geçici koruma statüsüne tabi olanların hakları ve yükümlülükleri kanunda açıkça yer almamış, YUKK'un 91. maddesine dayanarak oluşturulan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelikle Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü verilmiş ve sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve tercümanlık hizmetleri sağlanmıştır. Eğitim hizmetleri başlığı altında göçmenlere diploma ve denklik belgelerinin verileceği ifade edilmiştir (6883 Sayılı Yönetmelik, 2014). Yönetmeliğin 7. maddesinde de "Geçici korunanlar, Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz." (6883 Sayılı Yönetmelik, 2014: Md.7) denilerek geçici korunanlara yönelik hukuki düzenlemelere esneklik kazandırılmıştır.

Geçici koruma kavramı 1990'lı yıllarda meydana gelen Kosova Krizi sonrası Avrupa'nın çeşitli ülkelerine kitlesel halde sığınanlar için ortaya atılmış bir çözümdü. Fakat bu uygulamanın kuralları uluslararası hukukta düzenlenmemiş ve her ülkenin kendi yorumuna bırakılmıştır. 90'lı yıllarda uygulamayı yasal hale getirme çabası gösterilmiş, bu gayretlerin sonucunda ise 2001 yılında AB üyesi devletler tarafından Geçici Koruma Yönergesi kabul edilmiştir. Bu yönerge ile geçici korunanlara oturma, çalışma, sağlık ve eğitim hizmetleri sağlanmıştır. Geçici koruma süresi ise en fazla 2 yıl olarak belirlenmiştir (Kaya; Eren, 2015: 34-43).

Geçici koruma statü ile Suriyelilere geri gönderme yasağı getirilmiş, statünün ne zamana kadar süreceği ise Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştır. Yani AB'nin Geçici Koruma Yönergesinde olduğu gibi geçici koruma süresini 2 yıl ile sınırlanmamıştır. Yine bu statü ile Suriyelilere "sağlık", "eğitim", "iş piyasasına erişim", "sosyal yardım" ve "tercümanlık" hizmetleri sağlanmıştır. Buna göre Suriyelilere ücretsiz sağlık hizmeti sağlanmıştır. Okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve meslek eğitimi hizmetleri sunulmuş ve buralardan alacakları diplomalara denklik verileceği ifade edilmiştir. "Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda" olmak üzere çalışma izni verilmiştir. Sosyal yardımların İçişleri ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının belirlediği usul ve esaslara göre yapılacağı ifade edilmiştir. "Yönetmelik kapsamındaki iş ve işlemlerde" ise ücretsiz tercümanlık hizmeti sağlanacağı ifade edilmiştir (6883 Sayılı Yönetmelik, 2014)

Yönetmeliğin dikkat çeken maddelerinden birisi vatandaşlık ile ilgili olan 25. maddesidir. Bu maddeye göre geçici koruma kimlik belgesi ikamet izni belgesinin

yerini tutmamaktadır (6883 Sayılı Yönetmelik, 2014: Md. 25). Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 10. maddesine göre Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancıda aranacak şartlardan birisi, bu kişinin kesintisiz olarak 5 yıl Türkiye'de ikamet etmiş olmasıdır (5901 Sayılı Kanun, 2009: Md. 10). Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesi geçici koruma altına alınanların Türkiye'deki kalışlarını ikamet süresine dâhil etmemekte ve Türk vatandaşlığının önünü kapatmaktadır. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 8. maddesinde “Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.” İfadesi yer almaktadır (5901 Sayılı Kanun, 2009: Md. 8). Fakat Türkiye'de doğan Suriyeli bebekler de anne ve babalarından dolayı Suriye vatandaşlığı kazandıkları için bu madde kapsamında değerlendirilmemekte ve Türk vatandaşlığına sahip olamamaktadırlar. Az sayıdaki Suriyeliye ise Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 12. maddesinde geçen istisnai haller çerçevesinde vatandaşlık verilmektedir.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Suriye’den Türkiye’ye göç akımının başlangıcında Suriye’deki savaşın çabucak sona ereceği varsayılarak bu göçmenlere yönelik uzun vadeli politikalar üretilmemiştir. 2012 yılının ortalarında yaptığı açıklamalarda zamanın Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer mülteci çocuklara yönelik eğitimin kamp içindekilere yönelik olduğunu, derslerin kendi müfredatlarına göre verileceğini ve göçmen çocuklara Türkçe öğretme çabasında olmadıklarını belirtmiştir. (MEB, 2012). Göçmen akımının başlamasının (Nisan 2011) üzerinden iki buçuk sene geçtikten sonra, ancak 2013 sonlarında kamp dışına yönelik eğitim çalışmaları gündemde yerini alabilmiştir. MEB, 26 Eylül 2013’te yayınladığı “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” genelgesi göçmenlerin geçici olduğu düşüncesinin değiştiğini ve uzun vadeli politikalar üretilmeye çalışıldığının göstergesidir. Genelgede göçmenlere yönelik eğitim programının içeriğinin MEB kontrolünde Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacağı ve Türkçe öğrenmek isteyen Suriyelilere imkân sağlanacağı ifade edilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği ile göçmenlerin eğitim haklarına erişiminin üzerinden yaklaşık 1 yıl geçtikten sonra, 23 Eylül 2014’te, eğitim-öğretim konusunda yaşanan sıkıntıları çözmek amacıyla MEB tarafından “yol gösterici ve açıklayıcı bir düzenleme” yapılarak Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi yürürlüğe konmuştur. Bu genelge ile Suriyeli öğrencilerin belgeleriyle, belge bulamayanların ise sözlü veya yazılı sınav yoluyla denklik verilerek Türkiye’deki okullara kaydı mümkün olmuştur. Ayrıca kayıt için ikamet izni şartı kaldırılarak yabancı tanıtma belgesi yeterli görülmüştür. Öğrencilerin sene kaybını önlemek amacıyla geçici eğitim merkezlerine denklik verilmesi ve bu merkezlerde Türkçe öğretilmesi kararlaştırılmıştır. Yabancı öğrencilere ders araç gereci, burs ve yatılılık imkânları da imkânlar ölçüsünde sağlanmıştır. Geçici barınma merkezlerinde menşe ülke müfredatına göre eğitim gören yabancıların denklik işlemlerinin de sınava tabi tutularak yapılması kararlaştırılmıştır (MEB, 2014).

Suriyeli öğrenciler 2016’ya kadar Türk okulunda Türkçe eğitim ya da GEM’lerde Arapça eğitimi tercih edebilmekteydi. 2016 itibarıyla GEM’ler kapatılma sürecine girmiştir. 2017 sonu itibarıyla Türkiye’de 5-18 yaş grubunda 1.044.000 Suriyeli çocuk

bulunmaktadır. Bu öğrencilerin 612.603'ü eğitime ulaşabilmiştir. Bunların 350.493'ü devlet okullarında, 253.513'ü GEM'lerde eğitim görmektedir (AFAD, 2017; GİGM, 2017). Bu veriler okul çağındaki Suriyeli çocukların %40'ının okula gidemediğini ortaya koymaktadır.

Geçici eğitim merkezleri genellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde ve bölgelerde açılmıştır. Bu durumdan ötürü her Suriyeli GEM'de okuma imkânına sahip olamamaktadır. GEM'lerin olduğu şehirlerde ise bu merkezler her mahalleye açılmamaktadır. Bu durum uzakta yaşayanların ulaşım sorunu yaşamasına neden olmakta ve okula devamlılığı olumsuz yönde etkilemektedir (Emin, 2016: 21). Merkezlerin cüzi de olsa ücretli olması ve okula ulaşım masrafları, zaten ekonomik zorluk çeken Suriyeliler için karşılanması zor bir yük olmaktadır (Human Rights Watch, 2015: 44). Sınıfların çok kalabalık olması ise verimliliği düşürmektedir (Emin, 2016: 22). Okul ücretini ödeyememe sadece öğrencileri değil bu GEM'leri de etkilemektedir. Fon yetersizliğinden kapanmak zorunda kalan bazı Geçici Eğitim Merkezlerinin öğrencileri civardaki merkezlere gitmektedir. Bir sınıfta 200 kişiye kadar öğrenci bulunabilmekte ve bir sıraya dört öğrenci oturabilmektedir. Ayrıca sürekli yeni öğrenci kayıt yaptırmakta ve mevcut öğrencilerin devam problemi bulunmaktadır (UNICEF Türkiye, 2016: 46). Bu da istikrarlı bir eğitim verilebilmesinin önünde büyük bir problemidir.

Geçici eğitim merkezlerinde verilen eğitim müfredat açısından da sıkıntı oluşturmaktadır. 2015 yılında Bekam'ın yapmış olduğu müfredat çalışmasına göre ders kitapları Baas yönetiminin devlet politikalarını meşrulaştırmakta, seküler Arap milliyetçiliğini temel almakta ve içeriği bir ders yılına sığmayacak kadar fazladır. Ders kitaplarından Baas rejimini destekleyen ifadelerin çıkarılması, tarih kitaplarına Osmanlı ve Türkiye tarihiyle ilgili doğru bilgiler eklenmesi gibi düzenlemeler yapılmış olsa da Suriyeli çocukların gelişimine yönelik bir müfredat halen hazırlanamamıştır (Bekam, 2015). "Uygulanan müfredat, Suriye'de kullanılan resmi müfredatla büyük oranda aynı; yalnız, içindeki Beşar Esad ve ailesi ile Baasçılık gibi konuları içeren, Suriye hükümetini destekleyici referanslar kaldırılmıştır (Human Rights Watch, 2015: 14). Suriyeli çocukların savaştan geldikleri, ailelerinden ölen insanların oldukları ve psikolojik sorunlara sahip olduklarını dikkate alan bir müfredata ihtiyaç bulunmaktadır.

Geçici eğitim merkezlerindeki Suriyeli öğretmenler, diğer sektörlerdeki Suriyelilere sağlanan çalışma iznine sahip olmayıp gönüllü olarak ders vermektedir (Emin, 2016: 19). Kamp içindeki eğitimcilere 600, kamp dışındakilere ise 900 TL teşvik ödemesi yapılmaktadır. Bu ise maaş yetersizliğine neden olduğu için eğitimcilerin devamlılığına yönelik sorunlara yol açmaktadır. Öğretmenlerin gönüllü olmasının istenmesi üniversite öğrencilerinin ve deneyimsiz mezunların eğitimle uğraşması sonucunu doğurmuştur (UNICEF Türkiye, 2016: 47). Bu sorunu çözmek için yapılan görüşmeler neticesinde Ocak 2017 itibarıyla tüm gönüllü eğitimcilere UNICEF tarafından 1.300 TL maaş ödemesi yapılmaya başlanmıştır (MEB, 2017). Suriyeli öğretmenlerin istihdamının sağlanamaması eğitimin devamlılığı ve kalitesi açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır.

Suriyelilerin tercih edebileceği diğer eğitim türü ise devlet okullarında Türkçe eğitimidir. Bu okullarda öğrencilerin karşılaştıkları en büyük sorun Türkçelerinin yetersiz olmasıdır. Türkçe eğitim diline ve müfredatına yabancı olan Suriyeli öğrenciler devlet okullarını daha az tercih etmektedir. Yer yer görülen, Türk öğrenci ve öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere karşı ayrımcı tutumları da bu okulların az tercih edilmesinin bir sebebidir (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015; 3). “Suriyeli çocukların büyük bir çoğunluğu, teorik olarak Türkiye’deki devlet okullarına gidebilecekken, pratikte gitmiyorlar.” (Human Rights Watch, 2015: 13). Zorunlu göç dolayısıyla sene kaybeden öğrencilerin sınıf arkadaşlarıyla uyumsuzluk yaşaması, yalnızlık yaşamaları ve özgüven kaybına uğraması ise devlet okullarındaki Suriyelilerin ayrı bir psikolojik sorunudur. İnsan Hakları İzleme Örgütü eğitim kalitesinin artması ve daha çok öğrencinin okullara gitmesi için sınıf belirleme konusunda daha incelikli bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Human Rights Watch, 2015: 25)

Suriyeli sığınmacılar kamp içinde ve dışında yaşayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Sayıları 3,5 milyona yaklaşan sığınmacıların sadece 228 bine yakını kamplarda yaşamaktadır. Suriyelilerin en yoğun yaşadığı iller İstanbul (532.802), Şanlıurfa (457.225), Hatay (450.493), Gaziantep (346.322)’tir (GİGM, 2017). Buna bağlı olarak da bu illerde Geçici Eğitim Merkezleri daha fazladır fakat GEM sayısı nüfus ile doğru orantılı değildir. Örneğin Şubat 2016 verilerine göre en fazla Suriyeli nüfusun yaşadığı İstanbul’da 41 GEM bulunurken daha az nüfusun bulunduğu Hatay’da 138 GEM bulunmaktadır (Coşkun, Emin, 2016: 18).

2016 Şubat verilerine göre okul çağındaki 834 bin öğrenciden 311 bini eğitim alabilmekte (Coşkun; Emin, 2016) iken Aralık 2017 verilerine göre okullaşma oranı 600 bini geçerek (AFAD, 2017) %60'lara varmıştır. Okullaşma oranının aynı yıl içerisinde %37'den %60'lara çıkması Suriyeli öğrencilerin okullara kaydolmasındaki artış MEB'in ağustos 2016'da Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumunu artırmak için yol haritası hazırlamasına bağlanmıştır (ERG, 2017: 10). Bu yol haritasına göre GEM'lerden devlet okullarına geçiş teşvik edilecek ve GEM'lerde kalan öğrencilere yoğun bir şekilde Türkçe öğretiliecektir (Hürriyet, 2016). Geçici Eğitim Merkezlerinde haftada 5 saat Türkçe dersi verilmekteyken 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren Türkçe dersi 15 saate çıkarılmıştır (MEB, 2017).

Bu yol haritasının bir sonucu olarak 6 Eylül 2016'da yapmış olduğu açıklamada, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Ercan Demirci Geçici Eğitim Merkezlerinin, misyonunu 3 sene içerisinde tamamlayacağını ve bu süre içerisinde GEM'lerdeki öğrencilerin Türk eğitim sistemine dâhil edileceğini belirtmiştir. 1. sınıf ve okul öncesindeki Suriyeli çocukların yeni dönemde devlet okullarına kaydolacağı, ekstra derslerle ve faaliyetlerle de kendi dillerini, kültürlerini, tarihlerini öğreneceklerini ifade etmiştir (MEB, 2016)

Bu yol haritası etkisini hemen göstermiş ve 2017'ye kadar GEM'lerdeki öğrenci sayısı devlet okullarındakilere göre 4-5 kat daha fazla iken 2016-2017 eğitim-öğretim yılının başında durum tersine dönmüş ve devlet okullarında 1. Sınıfa kaydolan Suriyeli öğrenci sayısı GEM'lerdekinin yaklaşık 5 katı olmuştur.

Tablo 2
GEM ve Devlet Okullarındaki Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı (Aralık 2016)

	GEM	DEVLET OKULU	TOPLAM
OKUL ÖNCESİ	10.925	16.233	27.158
1. SINIF	12.029	58.464	70.483
2. SINIF	77.375	23.264	100.639
3. SINIF	57.460	15.628	73.088

Tablo 2'nin Devamı

4. SINIF	43.380	11.594	54.974
5. 5. SINIF	18.517	15.913	34.430
6. SINIF	25.491	6.326	31.817
7. SINIF	22.499	4.672	27.171
8. SINIF	18.387	3.477	21.864
9. SINIF	10.196	5.780	15.976
10. SINIF	12.829	2.021	14.850
11. SINIF	10.189	1.390	11.579
12. SINIF	11.714	910	12.624
TOPLAM	330.981	165.672	496.653

Kaynak: ERG, 2017.

İlk bölümde ele alacağımız çokkültürlü eğitim modellerini göz önüne alırsak Geçici Eğitim Merkezlerinde uygulanan model İdame Modeline benzer bir uygulamadır. Bu modelde yabancı öğrenciler anadilinde eğitim alırken bir yandan da ülkenin dilini öğrenerek uzun vadede bu dile geçiş sağlamaktadır. Fakat iki dilli eğitim programları kaynak yetersizliği, siyasi destek yoksunluğu ve yetersiz programlar gibi çeşitli sebeplerden ötürü uygulanması zor olduğu için çok tercih edilmemektedir (Stritikus-Varghese, 2010: 303). Türkiye de benzer bir şekilde isminden anlaşılacağı üzere geçici olan Geçici Eğitim Merkezlerini kapatma yoluna gitmiş ve buradaki öğrencileri devlet okullarına yerleştirmeye başlamıştır.

MEB, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Suriyelilere yönelik olarak “Kapsayıcı Eğitim” modeline geçiş yapmıştır. Bu model UNESCO tarafından “öğrenenlerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Aktekin, 2017: 7). Bu eğitimin eğitimsel, sosyal ve ekonomik olmak üzere 3 ayrı gerekçesi vardır. Eğitimsel gerekçeye göre kapsayıcı eğitim öğrencinin yeteneğine ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak farklılaştırılmış ve çeşitlendirilmiş bir öğretim

sunmaktadır. Böylece bütün öğrencilerin öğrenme sürecine katılımı hedeflenmektedir. Sosyal gerekçeye göre bu eğitim modeli daha adil ve kapsayıcı bir toplum için temel oluşturmaktadır. Ekonomik gerekçesi ise farklı öğrenci grupları için ayrı okullar kurmak yerine farklı öğrencilere bir arada eğitim veren okulların daha az maliyetli olmasıdır. Kapsayıcı eğitimin temel gerekçesi ise ayrımcılığı önlemektir (Aktekin, 2017: 16).

Kapsayıcı eğitimin eğitimcilere tanıtımı amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ve UNICEF işbirliğinde 21 Kasım-2 Aralık 2016 tarihleri arasında ve 3-14 Nisan 2017 tarihleri arasında eğitici eğitimi düzenlenmiştir. Bu kapsamda 611 rehber öğretmene eğitim verilmiş ve onlar da ikamet ettikleri illerde sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenine eğitim vermişlerdir. Toplamda 36.412 öğretmene eğitim verilmiştir. Bu eğitimin amacı MEB tarafından “Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerinin, yabancı uyruklu öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetlerine ilişkin pedagojik bilgi ve becerilerin artırılmasını sağlamak ve öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumlarını kolaylaştırmak” olarak ifade edilmiştir (Aktekin, 2017: 7)

MEB’in planına göre Türkiye’de GEM’ler birkaç sene içerisinde tamamen kapatılacak ve Suriyeli öğrenciler tamamen devlet okullarında eğitim görmeye başlayacaktır. Geçici Eğitim Merkezlerinin ise yoğun Türkçe öğretim alanları olarak dizayn edilmesi planlanmaktadır (MEB, 2017). Kapsayıcı eğitim modeliyle Suriyeli öğrencilere sadece Türkçe öğretmenin ötesine gidilerek ayrımcılığı önlemek ve öğrencilerin farklılıklarının göz önünde bulundurularak bir eğitim verilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca MEB Suriyeli öğrencilere yönelik Arapça ve kültür dersleri açmayı planlamaktadır (MEB, 2016). Bu tutum Türkiye’nin Suriyelilerin kültürel taleplerine duyarsız kalmadığını ortaya koymaktadır.

Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürü Doç. Dr. Semih Aktekin kapsayıcı eğitimi çokkültürlü eğitim kapsamında değerlendirmiş ve böylece yabancı öğrencilerin uyumunun kolaylaştırıldığına dikkat çekmiştir.

“Çok kültürlü eğitim kapsamında, sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenlerimizin, yabancı uyruklu öğrencilere sunulan eğitim öğretim hizmetlerine ilişkin pedagojik bilgi ve becerileri geliştirilerek yabancı uyruklu öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine uyumları kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.” (Aktekin, 2017: 7)

Çokkültürlü eğitimin yabancı öğrencilerin topluma olan intibakını ve başarısını artırdığı gözlenmiştir. MEB'in uygulamaya koyduğu kapsayıcı eğitim modelini çokkültürlü eğitim içerisinde değerlendirmekteyiz. Bu çalışmada GEM'lerin kapatılması ve Türk eğitim sistemine geçişin, Suriyeli öğrencilerin başarısı ve Türk toplumuna uyumu açısından oynadığı rol Suriyeli ve Türk eğitimcilerle mülakatlar yapılarak analiz edilmiştir.

Bu kısımda Suriyeli öğrencilerin eğitimine dair Suriyeli ve Türk eğitimcilerle yapılan mülakatların sonucunda elde edilen bulgular paylaşılmıştır. İlk olarak Suriyeli eğitimcilerin Türkiye'nin Suriyelilere yönelik eğitim politikalarını nasıl değerlendirdiği üzerinde durulacak sonrasında ise Türk eğitimcilerin Suriyelilere ilişkin tecrübeleri ele alınacaktır.

3.1. Suriyeli Eğitimcilerin Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikasına Bakışı

GEM'ler kurulmadan önce Suriyelilere eğitim vermek için açılan okullar derme-çatma binalarda ve düzensiz bir şekilde işlemektedir. 2013 sonlarında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılıncaya kadar yaklaşık 2,5 sene kamp dışında yaşayanlar için eğitim ile ilgili bir düzenleme yapılmamıştır. Suriyelilerin Türkiye'de kalış sürelerinin uzayacağı anlaşıncaya kadar düzensiz olan Suriye okulları MEB kontrolüne alınmış ve bu okullar Geçici Eğitim Merkezleri olarak isimlendirilmiştir. Bu okullardan alınan diplomalara MEB tarafından denklik de verilerek Suriyeli öğrencilerin eğitimsiz kalmaması için çalışmalar başlamıştır. Yaşanan sıkıntıların artması üzerine zaten geçici olarak düşünülmüş olan GEM'ler hızlı bir şekilde kapatılma sürecine girmiş ve Suriyeli öğrencilerin 2016 itibarıyla 3 sene içerisinde Türk okullarına tamamen geçişinin sağlanması planlanmıştır. Suriyeli eğitimcilerle yaptığımız görüşmelerde GEM'lerin kapatılmasına nasıl baktıkları, Türkiye'nin eğitim politikasını nasıl değerlendirdikleri, Suriyeli öğrencilerin gerek GEM'lerde gerek Türk okullarında yaşadıkları problemler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Görüştüğümüz Suriyeli eğitimciler Türkiye'ye gelmeden önce de eğitimle uğraşmış tecrübeli kişilerden oluşmaktadır. Bunlar arasında Suriyelilerin eğitimi konusunda Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı ile irtibatlı olan ve Suriyelilere yönelik politika oluşturulmasında etkili olan kişiler de bulunmaktadır.

3.1.1. Geçici Eğitim Merkezlerinin Durumu

Görüştüğümüz Suriyeli eğitimciler GEM'lerle ilgili öne çıkardığı sorunlar denetimsizlik, istismar, düzensizlik, merdiven altı okullar, okula erişim zorluğu, öğretmen yetersizliği, altyapı ve finans yetersizliği gibi başlıklardan oluşmaktadır. Eğitimciler genel olarak, GEM'lerin gün geçtikçe daha iyiye gidiyor olduğunu düşünseler de süreç içinde kapatılması gerektiği kanaatini paylaşmışlardır.

Bir eğitim derneği yöneticisi, özellikle 2014 öncesi dönemde GEM'ler tanınmadığı için bir "curcuna" halinin bulunduğu dikkat çekmiştir:

"Gemler curcunaya dönmüştü. İstismar etmeye başlamışlardı. Merdiven altı değişik müfredat ve takvim ile eğitim vardı. Gem diye bir şey yoktu. Bazıları gerçek eğitim vermeye çalışıyordu. Örneğin İstanbul'da ilk açılan Suriye okullarından olan Aidun ve Hadimun bunlardan ikisi." (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Eğitim derneği yöneticisi bu curcuna halini düzeltmek için MEB ile yaptığı görüşmeleri ve bakanlığa sunmuş oldukları çalışmaları da bize anlatmıştır.

"Bir düzen sağlayabilmek için MEB ile ilişkilerimizi kullanarak bir diyaloga başladık. İşbirliği yapmaya başladık. 2013 sonu müsteşar Yusuf Tekin ile görüştüm, durumu anlattım. 2014 Kasım ayında çalışmamı sundum. Bu çalışma ile bir geçiş süreci önerdik. GEM genelgesinin çıkarılmasında etkimiz oldu. Bu genelge ile tüm okullar devlet denetiminde Geçici Eğitim Merkezi'ne dönüştü ve her merkeze MEB'e bağlı müdür atandı." (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Eğitim derneği yöneticisinin hazırladığı ve MEB'e sunduğu geçiş planı 3 aşamadan oluşmaktaydı. Bu plana göre ilk aşamada acil olan durumlara müdahale edilecek, ikinci aşamada GEM'lerin işleyişini düzenleyecek ve denetleyecek bir komisyon kurulması ve son aşamada da MEB'in Suriyelilerin eğitimini tamamen kendi eline alması.

Eğitim derneği yöneticisi 2014 öncesinde Suriyeli okulların başıbozukluğunun giderilmesini ve bir düzen altına alınmasını acil müdahale alanı olarak görmektedir. Yapılması gereken okullara bir kimlik kazandırılması ve müfredatın tek tip haline getirilmesiydi. Yine kitap basımını ve müfredatın düzenlenmesini de bu aşamada gerekli görmektedir.

"Acil olarak okullara künye hazırlamak ve Tek tip müfredat gerekliydi. Kaç öğrencisi var, finansı nasıl sağlanıyor. MEB bunları düzenleyemiyordu. Curcuna vardı. Bazı öğretmenler bireysel çabalarıyla bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Müfredatı düzenleyip

tekrar bastırmak gerekiyordu. Müfredatı ayıklama komisyonu kurduk. Baas ifadelerini çıkardık. 2014'ten önce başladık, 2016 Şubat'a kadar 10.250.000 kitap dağıttık. Kitaplar Türkiye'de basıldı. Suriye ve Irak'taki Suriyelilere de gönderdik. Her dersin bilirkişileri vardı. Geri dönüşlere göre müfredatı her sene gözden geçiriyorduk. Bu acil olan şeydi. Tüm okulların tek tip karne kullanmasını sağlamak gerekiyordu. Hepsinin kendi uydurduğu karneler vardı. Var olan öğretmenlerin kalitesini denetlemek için heyet kurulmalıydı. İş bulmak için ehliyetsiz kişiler eğitimci oldu. Bu çok tehlikeli.

Her okulda ders dağılım tablosu getirdik. Fen ağırlıklı, din ağırlıklı gibi düzensizlikleri giderdik. Tek tip müfredat getirdik. Öğrenci yoklaması da yoktu. Ne dersler ne de yoklamalar düzensizdi. Bunlar gemler oluşturulmadan önceydi. Bir başka acil müdahale alanı da okulların finansının beyan edilmesi. Bağışların vs. okullar açılmak için denetlenmek zorunda. İzin almak zorunluluğu getirdik okul açılımı için. Değişik okullar değişik ücretler alıyor. Biz öneride bulunduk. Okul harcı. Okulun şehrine ve ailenin gelir durumuna göre olsun dedik.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Eğitim derneği yöneticisi, genelge yayınlandıktan sonra bu önerilerin tam olmasa da uygulanmaya başladığını fakat uzun zaman aldığını dile getirmiştir. Uygulamanın uzun zaman almasını ise sarfiyatın yüksek olmasına bağlamıştır.

Eğitim derneği yöneticisinin önerisinin ikinci aşaması düzene konulan ve denetlenmeye başlanan GEM'lerin koşullarının iyileştirilmesidir.

“Komisyondan izin alınmadan hiçbir okulun açılmasına izin verilmemesi önerisinde bulunduk. Öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar okul tesis edilmeliydi. Kullanımı uygun olmayan binaların, merdiven altlarındaki okulların uygun binalara taşınması gerekiyordu. Öğretmen tayinini sağlayacak komisyon kurulmalıydı. 2014 sonuna kadar okullarda Türkçe öğretilmiyordu. GEM'lerde Türkçeyi zorunlu kılma önerisi getirdik.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

GEM'ler düzene girdikten sonra iyileştirme çabası başlamış ise de Suriyeli eğitim gönüllüsüne göre GEM'lerde çok büyük sorunlar devam etmektedir. Bunların en başında da sahte öğretmen sorunu yer almaktadır. Bu yüzden GEM'ler kapatılmalıdır.

“Gemlerde sahte diplomalı öğretmenler var. Suriye'den parayla diploma getiriyorlar. Gerçek diploma ama parayla Suriye'den alınmış. GEM'lerde sınav yapılmadı bu öğretmenlere. Hala devam ediyorlar. 4 senedir öğrenci olup hala okuma-yazma bilmeyenler var. Gem istemiyoruz. GEM'lerdeki öğrenciler çok sıkıntılı. Normal çocuk az. Devlet okullarındakiler ise başarılı. Diploma ihtiyacımız var. Bundan ötürü devlet okullarında okumalılar. Oraya da herkes kayıt yaptıramıyor. Kimliği olmayan çok fazla öğrenci var. Kimliği olanlar için de yer yok diyor. GEM'lerde çocuklarımızı yitirdik.

Arapçayı kaybetmeyin dedik başta, şimdi çocuklarımızı kaybettik.” (Suriyeli Eğitim Gönüllüsü)

Başarılı bir GEM’in öğretmeni ise GEM’lerdeki Türkçe öğretmenlerinin tecrübesiz ve ilgisiz olduğuna dikkat çekmektedir. Bu da onların dil öğrenmelerini zorlaştırmaktadır.

“Türk koordinatörler ne öğretmenlerle ne de öğrencilerle ilgileniyorlar. Türkçe öğretmenleri tecrübesiz. Devlet bu öğretmenleri psikolojik olarak da hazırlamalıydı. Türkçe dersi başlayınca gürültü başlıyor. Kendi aralarında muhabbet başlıyor. Türkçeyi arkadaşlarından öğreniyorlar. Öğrencilere film izletiyorlardı sussunlar diye. Öğrenciler kavga ederken Türk öğretmenler telefonuyla oynuyor. Milli eğitim de bu tür olayları sonuçsuz bırakıyor.” (GEM Öğretmeni)

Suriyeli bir eğitim derneği çalışanı da GEM’lerin çoğunun iyi olmadığını ve devlet okullarında okumanın Suriyelilerin geleceği için daha iyi olduğunu söylemiştir. Devlet okullarındaki muameleyle ilgili bir endişesi yok çünkü hükümetin Suriyelilerin eğitimine önem verdiğini düşünmektedir.

“GEM’lerin geneli kötü ama çok iyiler de var. Örneğin İlaf Okulu. Devlet okulları Suriyeli öğrencilerin geleceği için çok önemli. İlaf gibi okullardaki öğrenciler çok başarılı. Çünkü hocaları sınavla girdi. Sahte hoca yoktu. Gemlerin devam etmesi iyi değil. Ben kampların hepsine girdim. Örneğin Ceylanpınar. Çadır kamp. Ama okulu saray gibi. Hükümet eğitime önem veriyor.” (Eğitim Derneği Çalışanı)

3.1.2. Türkçe Eğitim Sistemine Geçiş

Görüştüğümüz Suriyeliler arasında anadilde eğitimin devamı gibi bir talebe rastlanmamıştır. GEM’lerin kapatılmasına ve Türk okullarına geçişe olumlu bakılmaktadır. Türk eğitim sistemini Suriyelilerin Türkiye’ye intibakı için elzem görmektedirler. Devlet okulları aynı zamanda Suriyeliler için gelecek vaat etmektedir. Fakat Türk eğitim sisteminde Suriyelilerin kimliklerini kaybetmemesini ve anadillerini unutmamasını istemektedirler. Bunu sağlamak için Arapça derslerin olması gerektiği ve özellikle din derslerinin Arapça öğretilmesini istemektedirler. GEM’lerin hızlı ve plansız bir şekilde kapatılmasından rahatsızlık duymaktadırlar. Bu sürecin daha uzun vadeye yayılması gerektiği ifade edilmiştir. Suriyeliler topyekûn Türk okullarına geçmeye hazır değildir. Öğrencilerin Türk eğitim sistemine geçmeden önce psikolojik olarak hazırlanmaları ve Türkçe öğrenmeleri gereklidir.

Eğitim derneği yöneticisinin hazırladığı planın üçüncü aşaması GEM’lerin kapatılması ve Türk okul sistemine geçilmesidir. Bu aşamada STK’lar yürütücü olmaktan çıkarılmalıydı. Merkezden yönetilmeliydi.

“En büyük sorun dil bilmemek. İletişimin, diyalogun başlangıcı dil. Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olması gerekiyor. Bunun da temeli dil. İlkokul birinci sınıfta artık tamamen Türkçe eğitime geçiş. Arapçayı da unutturmamak. Gemlerden artık kurtulmaları gerekiyor. Üniversite sıkıntısından da kurtulmuş olacaklar. Türk ne gördüyse o da görecek. Bu iş kademeli bir şekilde çözülmeli. Lise öğrencisine birden Türkçe vererseniz okula gitmemeye başlar. Maalesef şimdiki uygulama da birden olursa öğrenci sayısı azalacak. Gidenler de anlamaz. Birinci ikinci sınıflardan başlaması gerekiyor. Aşamalı entegre olmaları gerekiyor. Türkçe de öğrenirler komşuluk ilişkileri de gelişir.

Artık Suriyeli komisyonlar yerine MEB tarafından şube müdürü tayin edilir. Artık STK’lar yardımcı olabilir ancak. Yürütücü olamaz. Artık mesafe alınacak. Bu STK’nın işi değil. Artık MEB bu işi kendisi yapmalı.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Suriye Koalisyon Hükümeti eski Milli Eğitim Bakanı da Türk okullarına geçişin çok ani ve plansız bir şekilde gerçekleştirildiğine ve bu durumun Suriyelilerin okula gidişlerini olumsuz yönde etkileyeceğine dikkat çekmektedir.

“Biz bakanlığa dedik ki yer var mı diye bir araştırma yapın sonra kapatın öğrenciler ortada kalsın. Fakat dinlemediler. Plansız bir şekilde kapattılar. Bu kadar çocuk devlet okullarına şu an sığmaz. Acele bir karar. Açıkta kalan çok öğrenci oldu, olacak. Geçen sene ilk sınıflar kapatıldığı için okullara gidemeyen çok öğrenci var. Şu anda Türkiye’de 5 yüz bin Suriyeli eğitim almıyor. Bu rakamın en büyük sebebi çalışmak zorunda kalmaları. İkinci sebep ise Türk okullarında boş yer olmaması. Üçüncü sebep ise öğrencileri hazırlamadan Türk okullarına sokmak. Türk okullarına gitmeden önce psikolojik ve toplumsal ve dil olarak hazırlanmalıdır. Biz kapatma kararını almasınlar diye çok uğraştık. Bilmediğimiz siyasi meselelerden dolayı bu ısrarda bulunmuş olabilirler.”(Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu)

GEM’lerin ani şekilde kapatılmaya başlamasından rahatsızlığını dile getiren bir diğer kişi de eğitim derneği çalışanı:

“2017’nin başından itibaren GEM’lerden mezun olanlara açık öğretim lisesi diploma veriyor. Bu diplomayı alabilmek için 14 kitaptan sorumlu olunan bir sınav yapılıyor. Bu sınav denklik sağlıyor. Daha önce Yobis sınavı vardı. MEB Arapça olarak sınav yapıyordu. Yobis çok kolaydı. Açık öğretim zor. GEM’lerin birden kapatılması iyi bir gelişme değil. Çünkü öğrenciler dil bilmiyorlar. Devlet okullarına geçiş güzel bir gelişme fakat öncesinde dil öğretiminin tamamlanması gerekiyor.” (Eğitim Derneği Çalışanı)

Bir GEM müdürü GEM'lerin kapatılmasını beklediklerini dile getirmiştir. Çünkü isminden de anlaşılabilceği gibi geçici olarak düşünölmüş okullardı ve bu yüzden gelişmeye müsait değillerdi. Fakat o da gelişmelerin ani olmasından dolayı rahatsız olmuş.

“GEM'lerin kapatılması gerekiyordu ama çok hızlı oldu. Birden kapattılar. Okullarla işbirliği yapmaları gerekiyordu. Öğrenci velilerinin de görüşlerini almaları gerekiyordu. Suriye'de iken Filistinli mültecilerde bu zorluğu yaşadık. Filistinliler kendileri okul açtı. Birleşmiş Milletler de onlara sahip çıktı. Kötü şartlar altında yavaş yavaş gelişti. Birleşmiş Milletlerin de desteğiyle Suriyeliler Filistin okullarına özenmeye başladı. Biz Türkiye'den de bunu beklerdik. Okullarımız ıslah edilseydi. Türkiye tek başına sorumluluk üstlenmek yerine uluslararası oluşumları da dâhil etmeliydi.

GEM'ler en az 5-6 sene daha kapatılmamalıydı. Öğrencilerimiz Türk öğrencilerle uyum sağlansınlar diye faaliyetlerimiz oldu. Türkçeye daha fazla yer ayırdık. Türk okullarında anadiliyle eğitim alamayacakları için bilgiler kesintiye uğruyor. Bu kesinti olmasın istedik. Çocuklar bir anda Türk okullarında olmamalı. Ön hazırlık eğitimi almalılar.

Anadilimizi muhafaza etmek gibi bir amacımız var. Bir yanda Türkçe öğrenirken Arapçayı unutmasınlar diye uğraştık. Bir anda geçiş psikolojik olarak yıpratıyor. Türkçe bilmeyenler için bir hazırlık süreci gerekiyor.

Bir Suriyeli öğrencinin saçları dökölüyordu. Yaşadığı sıkıntı şu: Evinde Kürtçe, okulda Türkçe, arkadaşlarıyla Arapça konuşuyor. Hocasına Türkçe olarak tuvalete gideceğini söyleyememiş. Bu öğrenciyi Türk okulundan bizim okulumuza getirdiler. 4 ay sonra hastalığı geçti. Bu uyum sürecinde Türk öğretmenler de eğitim almalı.

MEB Suriyelilere verilen eğitim ile ilgili yanlış bilgilendirildi. Bundan dolayı hızlı kararlar aldılar. Yanlış bilgiler diploma ve hocalara ilişkin mesela. Fazla puan verme meselesi her okul için geçerli değil. Bazıları bunu yaptı sadece. MEB bazı okulların öğrencilerden para almasına da kızılıyordu. MEB'in yapması gereken teftiş idi. Fazla kazanan varsa bunu engellemekti. Genelleme yaptılar. Suriyeliler ana dillerini unutmaktan korkuyorlar.”(GEM Müdürü)

GEM Öğretmeni GEM'lerin aniden kapatılmasının öğrencilerin eğitimlerini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir. Ona göre Türk okullarındaki en büyük problem Suriyelilerin topluma kabul edilmemesi. Bu sorun ancak zamana yayılarak çözülebilir.

“Türkçe normalde 5 saatti, bu sene 15 saate çıkarıldı. Öğrencilerimiz Türkçe öğrenmişlerdi fakat devlet okullarında çok iyi anlayabilecek seviyede değiller. Yazmayı

da bilmiyorlar. Buradaki başarılı olan bir sürü öğrenci devlet okullarında başarısız. Orada yabancılik ve yalnızlık çekiyorlar. Disiplin vardı burada. Gemlerin kapatılması yanlış bir karar. Daha aşamalı olması gerekiyordu. Bir anda olunca, habersiz bir şekilde öğrenciler sıkıntı yaşadılar. Diğer okullara yığılma oldu.

Bazı merkezler çok kötü iken bazı merkezler çok iyi. Hatta iyiler arasında daha iyi olmak için rekabet vardı. MEB de bizim okulumuzun ne kadar iyi olduğunu biliyor. Bizim gibi okullar iyi bir hocayı kazanmak için rekabet içindeydiler. Biz okuma yazma bilmeyenleri bir sınıfa koyar öğrettirdik daha sonra sınıflara yerleştirirdik. Her sene biraz daha iyileşiyorduk. Başladıktan bir ay sonra ekim ayında haber aldık. İstanbul valisiyle konuştuk. Bu sene için devam izni verdi ancak Fatih Milli Eğitim Müdürlüğü kabul etmedi.

Buraya öğrenci alırken yaşa ve daha önceki belgelerine bakıyoruz. Belgeleri yoksa sınav yapıyoruz. Başvuran herkesi almaya çalışıyoruz. Mendil satan öğrencilere teşvik vererek okula getirdik. Şimdi bu okul kapatıldı ve bu öğrencileri kaybettik. Devlet okulları bu öğrencilerle bire bir ilgilenmez. Ailelerle görüşüyorduk. Onlar bize kızılıyordu okula aldınız diye. Çünkü para getiriyorlar. Biz de ailelere para verdik kiralarnı ödesinler bu çocuklar mendil satmasın diye. Mendil satan öğrencilere okuma yazma öğrettik özel sınıfta. Sonra diğer sınıflara yerleştirdik. Aralarından sınıf birincileri çıkardık. Başta diğer öğrencileri de kötü etkiler diye korktuk fakat etkileri çok olumlu oldu.

GEM’lerde 3-4, 7-8 ve 11-12. sınıflar okuyabiliyor şu anda. Onlar da okul binalarını kullanmak zorundalar. Bu binalarda saat 3’e kadar Türkler eğitim görüyor, GEM’ler 3’ten sonra başlıyor. Bu da kötü etki bırakıyor. 7.30 da bitiyor. Kışın yatsı vakti oluyor.

Yeni sistemde okullarda sıkıntı yaşayacaklar. En büyük sıkıntı Türk toplumunun bunları kabul etmiyor olması. Türkiye’de plan yapılmadan karar alınıyor. Fakat bir nesil çok ciddi etkileniyor. Daha kararın ilk aşamasında bile öğrencilerin eğitim seviyesi düştü. Olumsuz etkilendiler. Bir anda Türkçe eğitime geçmek istemiyorlar. Karma eğitim de istemiyorlar. Suriye’de kız-erkek sınıflar ayrı idi. Burada da ayırıyoruz.

GEM meselesinde rekabet önemli. Biz bu okulla ilgilendik, ıslah ettik. Öğrencilerimiz de başarılı oldu. Diğer okullar da kendisini ıslah etmeye çalışıyor. Yeterli öğretmenimiz var. Biz sahte diplomalara karşı mülakat yapıyorduk. Öğretmenlerin ders verme şeklini de takip ediyoruz. Öğrencilerden şikâyet gelip gelmediğine ve öğrencilerin gelişimine bakarak hocalarımızı değerlendirirdik. Çalışmalarımız bir anda heba oldu GEM’lerin kapatılmasıyla.” (GEM Öğretmeni)

Bir eğitim derneği sorumlusu da benzer görüşleri paylaşarak Türk okullarına ani geçişin öğrencilerin okul bırakmasına neden olduğunu söylemiştir.

“Bence dil 1 ve 2’lerde çok problem değil. Asıl 5-6 ve özellikle 9. Sınıflar sıkıntı çekiyor. Türkçe öğrenmek zorlaşıyor. Devlet okuluna geçiş olumlu bir adım ama problemleri çözmeliler. Öğleden sonra Türkçe kurslarına gönderin diye ailelere söylüyoruz. Fakat her yerde kurs yok. Aile, çocuk para getirsin istiyor. Okumasına sıcak bakmıyor. İkna etmeye çalışıyoruz. Okul bırakan çok öğrenci var. Beni arayan çok var. Bir mahallede 40-50 kişi bıraktı. Belki de %20 terktir.” (Eğitim Derneği Sorumlusu)

Özellikle büyüklerin dil öğrenmede zorlandığını Türk okullarında tercümanlık yapan bir öğretmen de dile getirmiştir. Kendisi gibi GEM öğretmenlerine ise ilerleyen yıllarda ne olacağını bilememekten dolayı tedirgin.

“Gemlerin kapatılmasından dili olmayanlar memnun değil. Küçük yaştakiler daha hızlı öğreniyor. Büyük öğrencilerden devlet okuluna geçenlerde dil bilmeyenler daha fazla. Çok rahatsızlar. Dil öğrenmek küçüklere kolay fakat büyüklere zor.

Bize ne olacağını bilmiyoruz. Kimse bilmiyor. Önümüzdeki yıl Suriyeli öğretmenlerin sonu. Devlete alırlar mı bilmiyoruz.” (Suriyeli Tercüman)

Türkiye’de 7 GEM açan Suriyeli bir derneğin eğitim sorumlusu ile yaptığımız görüşmede de benzer bir sonuç ortaya çıktı. Ona göre GEM’leri devlet okullarına geçirmek gerekiyordu fakat devlet okulları buna müsait değildi.

“Suriye’de kız ve erkek sınıflarının ayrıldı ve ailelerin çoğu karma eğitimden rahatsız. Gemlerin devlet binalarına aktarılmasıyla GEM’lerde devam eden öğrenciler akşam eğitim almakta. İkinci vakti başlayıp akşama kadar süren eğitim verimli olmaz. Türk sınıflarında ise Suriyeli öğrenciler yalnızlık çekmektedir.” (Bir Derneğin Eğitim Sorumlusu)

Bir GEM matematik öğretmeni de Türk eğitim sistemine geçişi faydalı bulmakta fakat sistemin sürekli değişmesinden rahatsız olmaktadır.

“Suriyeli öğrenciler için tek bir sistem yok. Sistem sürekli değişiyor. Ne yapacağımızı bilemiyoruz. Bu yüzden Türk okulları daha iyi. Türkiye’de yaşıyoruz. Sistem kurumsal, tek. Kızlarım Türk okulunda okuyor. Türkçeyi hemen öğrendiler. Sorun yaşamadılar. Suriyeliler çalışırsa Türk okullarında gayet başarılı olurlar. Fakat Türkçe öğretmek için kurslar yeterli değil. Vakit sıkıntısı da oluyor. Halk eğitim kurs açarsa çok faydalı olur. Vakitleri daha iyi ayarlamaları lazım.

Türk okullarında öğretmenlerin ilgisi ise az. Fakat sorun bizde de var. Aileler de ilgilenmeyebiliyor.”(GEM Matematik Öğretmeni)

Suriyeli eğitimciler GEM’lerin hızlı ve plansız kapatılmasından başka ülke genelinde bir uygulama birliğinin olmadığından da rahatsız olmaktadır. Eğitim derneği yöneticisi GEM’lerin kapatılması ve Türk okullarına geçiş sürecinin yerel yönetimlere bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Suriyelilerin özellikle küçük yaştakilerin Türkiye’de kalıcı olduğunu ve bu yüzden kalıcı çözümler üretilmesi gerektiğini düşünmektedir.

“Bu işe merkezden çözüm gelmezse il veya ilçeler farklı çözümler getirecek. Sorun çok olacak. Maaş, erzak dağıtmıyorsunuz. Eğitim veriyorsunuz. Ne kadar iyiye hem insan kazanmada hem de entegrasyonda avantaj. 6-7 yıl oldu. Bacak kadar çocuklar burada yetişkin oldu. Ailesi dönse bile bunlar dönmez. Bunlar bir kaynak. Yarım ve geçici çözümler bırakılmalı.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Koalisyon Hükümeti Eski Milli Eğitim Bakanı da bu rahatsızlığı dile getirenlerden birisi:

“Bazı Türkler Suriyelileri istemiyor. Öğrenci kaydetmek istemeyen okul müdürleri var. Yerimiz yok, kimlik yok gibi bahanelerle. Hâlbuki herkesi alması gerekiyor. Halktan kimlik almayan çok kişi var hala. Ankara diyor ki kimlik olsa da olmasa da al. Okul diyor ki kimlik getir. Müdüre bırakılmış. Müdürün belge vermesi lazım kimliği olmayanlara. Onlar da göç idaresine gidecekler. Müdür vermeyince göç idaresi vermiyor. Göç idaresi erteliyor. Eğitim meselesi şehre göre değişiyor. Mesela Bursa baştan beri Suriyelilere yönelik okul açtırmıyor. Şehirlere göre de okul kapatma uygulaması tek tip değil. Bazı semtler çok kalabalık ve Suriyelilere yer yok. Bazı şehirlerde tüm okullar kapandı. 3 sene sonunda tüm okullar kapanacak. Mersin’de tamamı kapandı. Antep’te her dönemin ilk sınıflarını kapatmışlar.” (Koalisyon Hükümeti Eski Milli Eğitim Bakanı)

Türk okullarında uygulama birliği olmamasından rahatsız olan diğer bir kişi de eğitim derneği sorumlusu:

“MEB Türk okullarına hemen kaydettirin diyor ama müdürler kimlik istiyor. Bazen denklik tanınıyor ama çoğu zaman olmuyor. Bilmeyen de çok, anlamıyor. Kimliği olanlara da yer yok denilebiliyor. Bazılarında gerçekten yer yok bazıları da kaydetmek istemiyor. Israr edince bir müdür kaydetti mesela. Neye göre kayıt yaptılar bilmiyorum. Bir saatlik uzaklıkta olan okullara kayıt olanlar var. Bunlara yazık. Adrese göre yapmadılar. Bunca vakit yazık. Kitap alamayan çok fazla öğrenci var. Yetmiyor. Arapça dersi almıyorlar. Bakanlık Arapça dersleri de İngilizce gibi olacak, ikisinden birini seçecek diyor. Fakat uygulamada yok.

GEM’ler Arapça olarak iyiydi. Problemler vardı fakat yeni sistemin problemleri daha çok oldu. Okulunu değiştirmek isteyen çok aile var. Suriyeli bir öğrenciyi dövmüşler. Aileler korkmuş. Göndermek istemiyor. Bunlar da var.

Gemlerde öğretmen sorunu vardı. Sahte ya da yetersiz olan öğretmen çok vardı. İlk açılırken öğretmen yoktu. Onları aldılar. Sonra da kaldı. GEM’lerin en iyi yönü Arapçasıydı. Gemler artık Arapça kursu verebilir. Aileler sadece Türkçe olmasından tedirgin. Arapça okuma yazmayı unutmaktan korkuyorlar. Devletin Arapça hocası olarak GEM’lerdeki öğretmenleri alması lazım. Türkler hakkını veremiyor. Hadisi, ayeti yanlış okuyor. Bu anadilde olmalı.” (Eğitim Derneği Sorumlusu)

3.1.3. Uyum

Suriyeli eğitimcilerin çoğu Suriyelilerin çoğunu Türkiye’de kalıcı olarak görmektedirler. Bu yüzden Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonunu gerekli görmektedir. Fakat bu sürecin Suriyelilerin kimliklerini kaybetmeden yürütölmesini istemektedirler. Entegrasyonun önündeki en büyük engel olarak dil bilmemeyi görmektedirler. Anlaşmazlıkların çoğu birbirlerine dertlerini anlatamamaktan ileri geliyor. İki halkın kültürel olarak birbirine yakın olduğunu düşünmektedirler. Bu yüzden dil sorunu çözüldüğü takdirde ciddi bir sorun görmüyorlar.

Türkiye’nin Suriyeliler için bir imkân olduğu gibi Suriyelilerin de Türkiye için bir imkân olduğunu düşünenler vardır. Öncelikle zorunlu göç süreci Araplar ile Türkler arasındaki incelmış bağların onarılmasına vesile olabilir. Bir başka açıdan ise Türklerin Arapça öğrenmesi için Suriyeliler bir kaynaktır.

Türk toplumunda Suriyelilere yönelik dışlama ve ayrımcılık olduğunu düşünenler olduğu gibi bunun abartıldığını düşünenler de vardır.

Bu konuda eğitim derneği yöneticisi Suriyelilere verilecek eğitimin Türkçe olması gerektiğini, Arapça eğitimin ise gerekli olduğu durumlarda verilmesi gerektiğini söylemektedir. Ona göre sırf Arapça eğitim Suriyelileri toplumdan izole eder.

“GEM’lerde açığa kalan öğretmenler, Suriyelilerin yoğun oldukları yerdeki devlet okullarında Suriyelilerin kimliklerini kaybetmemeleri için eğitim verebilmeli. Bunlara Türkçe öğretilmeli. Öğretmenler yoğun Türkçe eğitimine tabi tutulmalı. Türk öğretmenlerin sınıflarında stajyer olmasını önerdik. Geçici merkezler ebedi değil. Uzun vadede öğretmenlerin Türkçe sistemi öğrenmesi gerekiyor. Bu kimlik erimemeli.

Tamamen Arapça eğitim toplumdan izole eder. Din eğitimi ise Arapça verilmeli. Arap Arapçadan dini öğrenir. Diğer türlü anlamaz. Dini eğitim ve Arapça dili eğitiminde bu öğretmenler kullanılmalı. Türkiye'nin yurtdışına Arapça öğrenmek için öğrenci göndermeye ihtiyacı kalmadı. Yurt dışı imkânı ayağınıza geldi. Bu bir servettir.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Suriyelilere verilecek eğitimin Türkçe olması gerektiğini düşünen bir başka kişi de Suriyeli eğitim gönüllüsüdür.

“Türkçe öğretilmeli. Bedava kurslar açılmalı. Türk okullarında tercüman istiyoruz. GEM’ler ıslah olmaz. Suriyeliler dillerini kaybetmez. Her yerde kuran kursu açıyoruz. Türk okulları daha düzgün işlesin. Türkçe öğrensinler. Devlet okullarından önce merhamet bekliyoruz sevgi bekliyoruz. Biz uyum sağlarız. Anne yok, beslenme çantası yok. Kıskanıyor çocuk.

Arapçada iflah olmadılar Türkçede olsunlar. Düşmanlık çıkmasın o bize yeter. Buraya geldiysen Türkçe öğreneceksin. Suriyeliler kalıcı. Evi bombalanmayan gider ancak. Ama çoğu gitmez. Çünkü köylerde hayat kalmadı. Gelenlerin çoğu da köyden. Savaş köylerde oluyor. Şehirlerde hayat devam ediyor.” (Suriyeli Eğitim Gönüllüsü)

Entegrasyon sürecinin Suriyelilerin kimliğini hedef almaması gerektiği ifade eden bir diğer eğitimci ise Koalisyon Hükümeti eski eğitim sorumlusudur:

“Birçok Suriyeli dönmek istiyor. Fakat Düzenli hayata geçmiş olanlar kalıcı gibi gözüküyor. Güvenlik sebebiyle de geri dönmekten çekinebilirler. Dönmeleri güvenlik ve yeniden imara bağlı.

Türk hükümeti Suriyelilerin başta geçici olduğunu düşündü ve okullara izin verdi. Kalıcı olduğunu anlayınca müdahale etme zorunluluğu ortaya çıktı. Entegrasyon zorunluluğu var. Ama entegrasyon sürecinde olması gereken şey kültüre, asıl kimliğine saygı göstermek. Suriyeli öğrencilerin Türkiye’nin örf ve adetlerini, Türkçeyi öğrenmelerini istiyoruz. Ancak Arapçayı ve Suriye’ye ait olduklarını unutmadan. Öğrencilerin Türk okullarına gitmesi ama Arapça dersi de alması gerekiyor. Devlet okulları merkezî, muntazam, temiz, istikrarlı, kanun, nizam var. Laboratuvarı var. Bizim derdimiz ana dilini kaybetmemesi. Artık zaman geçiyor. Türkçeye geçmeleri lazım. Kendi dilini ise unutmaması gerek. Ankara’ya ilettik bunu. Devlet okullarında İngilizce gibi Arapça seçmeli ders olsa seçeriz. Suriyelilerin Türk halkı ile Araplar arasında bir köprü olmasını istiyoruz. Fransızların ve İngilizlerin sömürü sürecinde Türkler ile Araplar arasında ayrışma oldu. Suriyeliler Türk kültürünü öğrenerek bu boşluğu dolduracak. Entegrasyonu kabul ediyoruz ancak kimliğini unutmadan.” (Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu)

GEM öğretmeni, GEM’lerdeki eğitimi Suriyelilerin kimlik ve kültürlerinin korunmasının bir parçası olarak görmektedir.

“Gemler kapatılmamalıydı. Mesele sadece dil meselesi değil. Kültür ve kimlik meselesi. Türk toplumuna Suriye kimliğimizi koruyarak entegre olmamız gerekiyor. Bazı Türk okullarında okuyan çocuklar evde Arapça konuşmak istemiyor. Kendi kimliklerini unutuyor.

Örneğin bir Suriyeli annenin kızı her gün okuldan gelince Türk komşusuna gidip okulda yaşadıklarını anlatıyor. Annesi kışkırtıyor bana niye anlatmıyorsun diye. Kız da diyor ki senin Türkçen yok. Bu gibi olaylar kimliğimizi unutturuyor. Biz Suriye’ye gelen Filistinli mültecilere bile Arap oldukları halde kendi okullarını kurma hakkı tanıdık. Mesele sadece dil değil. Kendi okullarımız olmalı.” (GEM Öğretmeni)

Fakat GEM öğretmeni, daha önce geçen ifadelerini göz önünde bulundurursak GEM’lerin kapanmasından değil aniden kapanmasından rahatsız olmaktadır. GEM’lerin kapanmasının kimlik ve kültür kaybına neden olabileceğini düşünmektedir. GEM’lerden Türk okullarına geçişin aşamalı bir şekilde kimlik ve kültür kaybının önüne geçilerek uygulanmasını istemektedir.

Entegrasyonun sürecinde Suriyelilerin önündeki en büyük engel olarak Türkçe bilmemelerini gören Koalisyon Hükümeti eski eğitim sorumlusu dil meselesini acilen çözülmesi gereken bir problem olarak görmektedir.

“Entegrasyonun önünde bazı engeller var: Öncelikle dil. Türkçe bilmediği için Türk okulunda dersleri anlamıyor. Hiçbir şey anlamayınca kendini garip hissediyor. Bir süre sonra da okulu bırakmak zorunda kalıyor.

Türk hükümetinin çözümü şu şekilde: GEM’lerdeki öğrencilere daha fazla Türkçe dersleri vermek. Haftada 15 saate yükseltildi. Bu şekilde Türk okullarına gittiklerinde daha iyi olacağını düşünüyor. Ancak bu adım başarılı değil çünkü Türkçe öğretmenleri ilk defa Türkçe öğretiyorlar. Tecrübesiz.

Dilden dolayı Suriyeliler entegre olamıyor. Anlaşmazlık ortaya çıkıyor. Dili anlamadığı için örfünü ve âdetini anlayamıyor. Dil meselesinin çözülmesi gerekiyor.” (Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu)

Bir başka ifadesinde de şunları kaydetmektedir:

“Türk halkına çok yakın olduk. Türkler bize çok yakın insanlar. Çocuklarımızı beraber yaşatmayı seviyoruz. Bizi dışlayanlar olduğu kadar bize sahip çıkanlar da çok oldu. Çok akrabalarımız burada yaşıyor. Çoğunun da dönme imkânı yok, olmayacak. Gönüllü olarak

kalmak isteyecek. Bağı bahçe toprak iş kalmadı. Devlete de artık güvenemezler. Saddam düşeli 15 sene oldu Irak hala düzelmedi. Bizim de zor artık. Ben dönerim düzelse fakat burada çevrem oluştu. Bir ayağım burada kalır. Savaşın bize faydası da oldu. İki halk yakınlaştı. Hafız Esad Türkiye bizim düşmanımız derdi.

Avrupa'ya geçmeye çalışmak akılsızlık. O orada oturunca maaş alacak iş bulacak sanıyor. İnsan az olduğu için. Yanlış yapıyorlar. Bizim âdetimiz, dinimiz bir. Ben Avrupa'nın her yerine gidebileceğim halde Türkiye'yi seçiyorum.” (Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu)

Bu ifadelere göre Koalisyon Hükümeti eski eğitim sorumlusu da dil öğrenildiği takdirde Suriyelilerin entegrasyonunun önünde büyük bir problem görmemektedir. Türk halkı ile Suriye halkının adetlerini birbirine yakın, dinlerinin ise aynı olmasının entegrasyonu kolaylaştırdığını düşünmektedir.

Eğitim derneği sorumlusu topluma uyumun gün geçtikçe iyileştiğini savunmaktadır. Suriyelilerin yarıdan fazlasının uyum sağladığını düşünmektedir. O da Koalisyon Hükümeti eski eğitim sorumlusu gibi Türkiye'nin uyum sağlamaya müsait olduğunu düşünmektedir.

“Suriyelilerin yarıdan fazlası iyi. Yüzde 60-70. Benim çocuklarım dışlanmıyor. Gün geçtikçe bazıları soğuyor bazıları uyum sağlıyor. Bazıları geri dönmek ister. %30-40 durumları iyi. Gerisi çok sorunlu zamanlar geçiriyor.

Savaş bitse çoğu döner. Burada yaşam zorluğu çekiliyor. Herkes çalışmıyor. Eziliyor. Her şey çok pahalı. Avrupa'ya onun için gitmek istiyorlar. Fakat pişmanlar. Avrupa'ya gidenlere ev, para, eğitim veriliyor. O ülkenin dilini bilmek eğitim için şart. Ama dil kendi dilin değil. Din farklı, ırkçılar var. Daha zor bir ortam. Oğlum Finlandiya'dan vatandaşlık aldı, istesem gidebilirim. Orada yaşıyor. Fakat bana yabancı, gitmedim.” (Eğitim Derneği Sorumlusu)

Türkçe öğretilmesini acil bir durum olarak gören isimlerden biri de eğitim derneği çalışanıdır. O da Suriyeliler için bedava kurslar açılması gerektiğini ifade etmiştir.

“Dil sorunu halk eğitim merkezleri ile çözülür. Her mahallede halk eğitim merkezi var. Öğrencilerin de 1-2 sene ders yoğunluğuna sabretmeleri gerekir.” (Eğitim Derneği Çalışanı)

Suriyeli eğitim gönüllüsü ise Türk okullarında Suriyeli öğrencilerin uyum sağlayamamasının önünde en büyük engel olarak ayrımcılığı koymaktadır.

“Türk okullarında en büyük sorunumuz öğretmen ilgisizliği. Suriyeliler arkadaş ve öğretmenlerinden korkuyorlar. Türk arkadaşlarından dayak yiyen iki öğrenci okula gitmek istemiyorlar. Sınavda birinci olan bir Suriyeli öğrencinin hakkını yiyerek başkasını birinci yaptılar.

9 yaşında kız bir öğrencimiz var. Öğretmen kötü davrandığı için öğretmenin cüzdanını çalmış. Sırf gazez olsun diye cüzdanı çöpe atmış. Ailesinin maddi durumu iyi. Fakat bu Türk aileler arasında Suriyeliler hırsızlık yapıyor diye yayılıyor.” (Suriyeli Eğitim Gönüllüsü)

Suriyeli eğitim gönüllüsü sadece okullarda değil toplumun genelinde Suriyelileri dışlama sorunundan bahsetmektedir.

“Türkiye’de iş bulmak çok zor. Onun için gitmek istiyorlar. Gençlerimiz çok zor durumda. Muamele çok kötü. Gururuna yediremiyorlar. Damadım avukat hamallık yapıyor. Bakırköy’e bizzat götürdüklerim var. Yeni intihar etti birisi. İnsan yerine konmuyorlar. Evler hayvan evi gibi. İnsan yaşamaz.

Bir oğlum Almanya’ya bir oğlum İngiltere’ye gitti kaçak yollarla. Eğitimli oldukları halde Türkiye’de okuyamadıkları için. Almanya’daki oğlum Suriye’de mimarlık okuyordu. Burada 1 sene dil öğrendi. 1 sene YÖS’e hazırlandı. Mimarlık yerine jeoloji kazandı. Üniversiteye de baştan başlatacaklardı. 3. Sınıfı normalde. Bu durumu beğenmedi. Kaçarak Almanya’ya gitti. Orada ev verdiler, burs verdiler, üniversitede istediği bölümde okuyor. 13.bin Euro verdik kaçakçılara. Suriye’de dört katlı evimi sattım. Arkadaşları yolda öldü. Diğer oğlum kömürle dolu bir kamyon içinde gitti. Sınırdaki köpekler kokusunu alamaz diye. 1.5 sene önce gitti. İngiltere’ye yeni kabul edildi. O da eğitimini alıyor. Avrupa eğitimli olanları alıyor. İyi yerlere yerleştiriyor. Diğerlerini ise uzak köylerde hizmetçi oluyor.” (Suriyeli Eğitim Gönüllüsü)

Eğitim derneği yöneticisi kötü örneklerin abartıldığını ve çok konuşulduğu için yayıldığını iddia etmektedir. Gerek Suriyelilerin topluma uyumunda gerek Türklerin Suriyelileri kabul etmesinde büyük bir sorun görmemektedir.

“Bazı Türklerin okullarda kötü davranışları eğitimin sorunu değil. Sosyal sorumluluk. Bakanlıkların sorunu. Suriyelilere yönelik ayrımcılık %5 bile değil. Bunlar sosyal medyada abartılıyor. İnsanlık dışı davranan az öğrenci var. Göze battığı için yayılıyor. Kötü haber tez yayılır. Gelen Suriyeliler arasında %5 adi ve kültürsüz insan tüm Suriyelileri mahvetti. Gece yarısına kadar atletle parkta sürü halinde geziyor. Güvenen Türkler bile ürktü. İlk geldiklerinde bağrına basan Türkler bunlar yüzünden ürktü.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Kötü örneklerin medya üzerinden yayıldığını düşünenlerden birisi de GEM müdürü.

“Türk halkı Suriyelilere karşı nazik, misafirperver. Medya üzerinden bazı kampanya var. Bunlar yönlendirme. Niye geldiğimizi anlatınca aslına dönüyor. Aslı temiz, naif. Medyadan biraz fazla etkileniyorlar. Suriyeliler kanunu bilmediği için bazen yanlış yapıyor. Kötü niyetinden değil.” (GEM Müdürü)

Suriyelilerin devlet okullarında özel bir programa dâhil edilmesine karşı çıkan eğitim derneği yöneticisi Arapça, Arap kültürü gibi alanlarda verilecek eğitimin STK’ların sorumluluğunda olduğuna dikkat çekmektedir.

“MEB Suriyelilere özel program hazırlayamaz. Diğer etnikler kalkışır. Arapça eğitimin STK’lara bırakılması gerekiyor. Devletin giremediği alanlara STK’ların girmesi gerekiyor. Örneğin Arapça eğitim ve kültür eğitiminin STK’lar tarafından okul dışında yapılması gerekiyor. Fakat devletin denetiminde.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Bu konuda Koalisyon Hükümeti eski eğitim sorumlusu bakanlığın Suriyeli öğretmenlerin Arapça, Arap Edebiyatı ve kültür derslerinde görev almak üzere Türk eğitim sistemine dâhil edilmesi yönünde uygulamaya konulmamış bir projesi olduğunu söylemektedir.

“Türk hükümeti Suriyeliler için Türk okullarında 3 ders verilmesine yönelik vaat verdi. 1. ders Arapça, ilk sınıftan son sınıfa kadar haftada 4 saat, 2. ders Arap edebiyatı, sadece lisede haftada 2 saat, 3. ders halk kültür, haftalık 2 saat sadece 6. Ve 7. sınıfta. Bu derste müşterek kültür dersleri verilecek.

Bu derslerle ilgili Ankara ve Antep’te çalıştay yapıldı. Gelecek seneden itibaren bu derslerin öğretilmesine yönelik bir plan var. Ancak bu projeden vazgeçildi. Proje hala mevcut fakat hala bazı engeller var.” (Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu)

3.1.4. Okula Erişemeyen Suriyeliler

Konuştuğumuz eğitimcilerin dikkat çektiği bir diğer konu ise önemli bir nüfusa sahip olan okula erişemeyen çocukların eğitimidir. Okula gidemeyen çocukların eğitime yönelik çeşitli çalışmalarda bulunan dernekler bulunmaktadır.

Eğitim derneği yöneticisi bu çocukların özel bir eğitimden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Hiç okula gitmemiş öğrencilere yönelik projemiz var. Ayrı bir müfredat. Bir çocuk aile sorumlusu oldu ise program ayrı olmalı. Aile sorumluluğunu bitirmeden aileye destek gibi. Her çocuk okula gitmek ister. Okula gidemeyen çocuklara okul deyince gözleri doluyor. Biz bunu uyguladık. Çok başarılı oluyor. Belli bir eğitimden sonra standart okula aktarılır. Bunlar çok ince şeyler.” (Eğitim Derneği Yöneticisi)

Okula erişemeyen öğrencilerle ilgili Koalisyon Hükümeti eski eğitim sorumlusunun da bizimle paylaştığı bir projesi bulunmaktadır.

“Okula gidemeyen öğrencilere yönelik projemiz var. Yüz binlerce öğrenci. Bunları kazanmak için yapılması gerekenler var. Sınırsız Eğitim Derneği ile bir proje başlattık. Buna ev eğitimi diyorlar. İşe gittiği halde eğitim almak isteyen Anneleri seçiyoruz. Annenin eğitim düzeyini yükseltmeye çalışıyoruz. En az lise bitirmiş olması gerekiyor. Kendisinin ve yakınındaki çocuklara eğitim versin diye. Çok fakir semtlerde uygulanacak. Her anne 15-20 öğrenciye eğitim verebilir. Bu uygulamada UNICEF müfredatına tabiyiz. 150 öğrenciye deneme süreci oldu. Arapça, matematik, fen bilimleri. Anne uygun vaktinde (iş çıkışı, gelişi, hafta sonu) eğitime geliyor. Güzel dönüşler aldık.”
(Koalisyon Hükümeti Eski Eğitim Sorumlusu)

Bir derneğin eğitim sorumlu eğitime erişememenin önündeki en büyük sorunu maddi imkânsızlıklar olarak görmektedir.

“Eğitimin önündeki en büyük sorun maddi imkânsızlık. Bazı okul yaşındaki çocuklar okula gitmiyor. Okul servis ücretini karşılayamayanlar var. Babası çalışmayan kendisi çalışmak zorunda. Ailesinin iş bulması lazım ki okula gidebilsin. Çalışan çocukların, dilencilerin, karton toplayanların eğitime kazandırılması gerekiyor.” (Bir Derneğin Eğitim Sorumlusu)

Suriyeli eğitimcilerle yaptığımız görüşmelerden çıkan sonuçlar Eğitimciler Birliği Sendikası’nın yaptığı çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemindeki temel sıkıntıları Türkçe yetersizliği, ailelerin kimlik kaybı ve Arapçayı unutmaya yönelik korkusu ve karma okullara çocuklarını göndermek istememesi olarak belirtilmiştir. Türkçe yetersizliği okul ortamına alışamama ve dersleri anlamama gibi sorunlara yol açmakta ve bu sebeple bazı öğrenciler okulu bırakmaktadır. Yine çalışmada GEM’lerin hızlı bir şekilde kapatılma sürecine girdiği ve Suriyeli öğrencilerin yeterli Türkçe seviyesine ulaşana kadar devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır (Taştan ve Çelik, 2017: XII-XIV).

3.2. Türk Eğitimcilerin Türkiye’nin Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikasına Bakışı

2016 itibarıyla özellikle Suriyelilerin yoğun yaşadıkları bölgelerdeki Türk okullarında okuyan Suriyeli öğrenci sayısı yoğun bir şekilde artmaya başlamıştır. Bu artış daha önce bu denli yabancı öğrenciye eğitim vermemiş olan Türk okullarında çeşitli sorunlara yol açmıştır. Yapılan görüşmelerle Türk eğitimcilerin Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine geçişini nasıl değerlendirdikleri, gerek Türk gerek Suriyeli öğrencilerin bu

süreçte yaşadığı sıkıntılar, takip edilen eğitim politikasına yönelik izlenimleri anlaşılmaaya çalışılmıştır.

Görüştüğümüz Türk eğitimciler, sınıflarında ve okullarında Suriyeli öğrenci bulunanlar arasından seçilmiştir. Bundan dolayı Suriyeli öğrencilerin Türk okullarındaki okula uyumları, başarı durumları gibi konular hakkında genel kanaate sahiptirler.

3.2.1. Türk Okullarındaki Durum

Türk eğitimciler de Suriyeli eğitimciler gibi Türk okullarına geçişin gerekli olduğunu fakat hızlı gerçekleştiğini düşünmektedir. Türk eğitim sisteminde yaşı küçük olanların uyumunun daha kolay olacağını düşünmektedirler çünkü dil öğrenmeleri daha kolaydır. Dil sorunu halledildikçe uyum sağlama kolaylaşacaktır.

Görüştüklerimizin çoğu Suriyelilere yönelik bir dışlama olmadığını düşünmektedir. Yer yer Suriyelilerin kendi aralarında gruplaşmaları görülüyorsa da bunun sebebi dışlanma değil sebebi dil bilmemek. Çünkü Türkçe öğrenenlerde böyle bir sorunun pek görülmediğini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin Türk okullarına uyumunda hükümetin ve okul yönetiminin etkin rolü olduğu öne çıkmıştır. Okul yönetimini Suriyeli öğrencilere takındığı tavır olumlu olduğu ölçüde öğrencilerin uyumu kolaylaşmaktadır. Hükümetin Suriyelilere yönelik eğitimde kapsayıcı politikası da bu öğrencilere yönelik olumsuz bir algı içinde olan öğretmenlerin dışlayıcı tavırlar sergilemesini önlemektedir.

2. sınıf öğretmeni Suriyeli öğrencilerin temel problemlerini dil bilmeme ve dışlanma olarak ifade etmişlerdir.

“Suriyeliler okullarımıza adapte olamıyorlar. Okuma yazma öğretemiyoruz. Türk öğrenciler tarafından dışlama oluyor. Suriyeliler de kendi aralarında gruplanmaya gidiyor. Özellikle küçük sınıflarda Suriyelileri birleşip Türkleri dövdükleri de oluyor. Suriyeliler de Türkler de aynı sınıfta rahat değiller. Birebir etkileşimde sıkıntı yok ama sınıf dışında kendi aralarına almıyorlar. Oyuna almıyorlar.

Öğretmen çocukla anlaşamıyor. Çok zorlanıyor. Telefonu açık çeviri programı ile anlaşmaya çalışıyorlar. Önce Türkçe öğrenmeliydiler. Türkmenler Türkçe bildiği için onlarda sıkıntı çekmiyoruz. Dil sorunu yok Arapçayı iyi bilen Türkçe öğretmenleri gerekli. Dil öğreniminde ciddi sıkıntı var. Devlet resmi dili öğretmenin yolunu aramalı. Suriyeli öğretmenlerin devlet okullarına atanması durumunda da ciddi sıkıntılar doğar. Çok itiraz var.

Velilerle de iletişime geçemiyoruz. Gün geçtikçe eğitim kötüye gidiyor. Sınıfta kalma da artık yok. Herkes geçiyor.” (2. Sınıf öğretmeni)

Bir başka sınıf öğretmeni 3. Sınıf öğretmeni okullardaki çocukların uyum sağlayamadığından bahsetti.

“Çocuklarda sokak kültürü var. Sosyo-ekonomik durumları sıkıntılı olduğu için sokaklarda yetişiyor. Daha şiddete meyyal ve terbiye sıkıntıları var. 1. ve 2. sınıflar daha avantajlı. Birkaç seneye Türkçeyi daha iyi öğrenecekler.” (3. Sınıf öğretmeni)

4. sınıf öğretmeni bu gibi uyum sorunlarının ortaya çıkmasında GEM’lerin hızlı bir şekilde olmasına bağlamaktadır.

Türk okullarına geçişin aşamalı olması gerekiyordu. Milli eğitim müdürü diyor ki müdürlere ‘hiçbir Suriyeliyi almama lüksünüz yok.’ Ek sınıflar açılıyor. Bodrumu sınıf haline getirdi müdürler. Önümüzdeki süreçte sorunlar giderek büyüyor. Baştan buraya kadar da büyüyerek geldi.” (4. sınıf öğretmeni)

İlkokul müdürü, okullardaki Suriyelilerin uyumunda okul yönetiminin etkili olduğunu düşünmektedir. Sürecin ise iyiye gittiğini düşünmektedir.

“Bizim okul daha çok tercih ediliyor. Biz bu öğrencilere ilgi gösteriyoruz. Öğretmenler içinde bunlar niye burada diyenler de var. Fakat bizde az bunlar. Okul yönetimi bu konuda etkili. Gemlerin kapatılması çok olumlu bir adım. İlköğretim bir eğitim sistemi olmaz. Öncesinde dil öğretmek sene kaybı demek. Kuşak kaybı olmaması gerekiyor. Dil sorununu halledebilmek için biz hafta sonu kurs açtık Suriyelilere. Gemlerden gelen öğrenciler Türkçe bilmiyor. Burada 1-2 senede öğrenirler. Şu an 1 ve 2’ler tamamen ilkokulda, 5 ve 6’lar tamamen ortaokulda, 9 ve 10’lar ise tamamen lisede. İki sene içinde hepsi geçiş yapmış olacak. Süreç içinde dil öğrenecekler. Biz sahip çıkmazsak bunlara başkaları sahip çıkacak.” (İlkokul Müdürü)

Rehber öğretmeni de okul yöneticilerinin süreçte etkili olduğu kanaatinde. Hükümetin politikasının topluma olumlu yansıdığını ve Suriyelilerin uyumunu kolaylaştırdığını savunuyor.

“Müdürlerin bakışı da bu süreci etkiliyor. Biz öğretmenlerimize Suriyelilerin yaşadığı ortamları gösterip merhamet duygularını kabartıyoruz.

Milliyetçi hocalar mevcut olsa da çocuklara sınıfta ayrımcılık yapmıyor. Devlet politikası kapsayıcı olduğu için ayrımcılık fiiliyatta az. MEB asimilasyon yerine kapsayıcı eğitimi tercih ediyor. Milli eğitim adına olumlu gelişme. MEB tüm illerdeki rehber öğretmenlere eğitim veriyor. Rehber öğretmenler de sınıfında Suriyeli öğrenci olan öğretmenlere 40

saatlik ders veriyor. 2016 Kasımı'nda başladı bu eğitim. GEM'lerin ayrı olması kapsayıcı eğitim dışındadır, pedagojik formasyon dışındadır. Kapsayıcı eğitim farklı öğrencileri aynı kurum içinde eğitime tabi tutmaktır. GEM'ler ayrı grup oluşturuyor, dışlanmışlık hissi oluştuyordu. Suriyeliler de Türkçe eğitimden rahatsız değiller.” (Rehber Öğretmen)

Bir ilkokul öğretmeni tek sorununun dil olduğunu onun haricinde bir sıkıntısı olmadığını fakat Suriyelilere karşı olumsuz bir hava olduğunu dile getirmiştir. Sürece ise olumlu gözle bakmaktadır.

“Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere tepkisi çok. Bu çok yanlış. Okulumuzda tercüman olsa keşke. Tek sorunun bu. Çocuk derslere anlam veremiyor. (İlkokul öğretmeni)

Türkler çok arkadaşlık kurmuyor. Kendi aralarında daha iyiler. Türk öğrenciler çok istemiyor yanında. Süreçle alışacaklardır. Sene başındaki duruma göre daha mutlular. İlk geldiklerinde suratlar asıktı.”

Suriyelilerin intibakına olumlu bakanlardan birisi de lise tarih öğretmeni. Suriyelilerin süreç içerisinde uyum sağlayacağını düşünüyor.

“Ben meslek lisesi öğretmeniyim. Geçen sene Suriyelilere ayrı sınıf yaptık. Bu sene karışık. Bunlar arasında bir Türkmen vardı. Onun üzerinden iletişim kuruyoruz. 5-6 yıldır buradalar. Az çok iletişim kurabiliyoruz. Okul yönetimi de bir sıkıntı yaşamıyor. Olumlu yaklaşıyor.

GEM'ler aslında hiç açılmamalıydı. Uzattıkça sorunlar büyüyor. Dil sorunu toplum içine karışarak çözülür. Bir yılda öğrenir bir çocuk. Kursla dil çözülmez. Hele ki Türkiye'nin dil eğitiminde. Bunlar iş yerinde, çarşıda, pazarda öğrenecekler. Üç-dört seneye kendiliğinden çözülecek. Almanya'ya giden Türkler Almanca mı biliyordu? Zamanla öğrendiler. Bunları sınıflara dağıtacaksın. Öbekleşmeyecekler. Türklerle karışacaklar.” (Tarih Öğretmeni)

Ortaokul Türkçe öğretmeni bu öğrencilere yönelik bir dışlama olmadığını, dil probleminin çözülmesi durumunda çok sorun kalmayacağını ifade etmiştir.

“Her sınıfta 1-2 öğrenci var. Türkmenler iyi biliyor Türkçeyi. Araplarla anlaşıyoruz. İki senedir bizde olanlarda ilerleme var. Suriyeliler genelde kendi aralarında takılıyor. Sürtüşme çok olmuyor. Okulda çok bir şey öğrenemiyorlar. Önce Türkçe öğrenmeleri gerek. Geçişler aceleye getirildi. Yaşları tuttuğu için o sınıfa almıyor. Okula gidip geliyorlar. Dersleri anlamıyorlar. Suriyeli sayısının çok olduğu okullarda rahatsızlık daha çok.

Okul yönetimi ve öğretmenler onları diğerlerinden ayırt etmemeye çalışıyor. Fakat dediğini anlamayınca iletişimsizlik oluyor. Türkçe öğrendikten sonra çok sorun kalmıyor. En önemli sorun dil.

Ortaokulda alımlar adrese dayalı yapıldı. Okul idareleri Suriyelilerin çok olmasını istemiyor. Fakat adresten ötürü mecburen alıyorlar. Bu da kalabalık sınıflara neden oluyor. Kontenjan sıkıntısı kalabalık bölgelerde ciddi sıkıntı. Suriyelilerin bazıları ekstra çaba gösteriyor ama dil sorunu olduğu için boşuna oluyor.” (Türkçe Öğretmeni)

Görüştiğimiz diğer öğretmenlerin de genel olarak bir uyum probleminin olmadığını, en büyük sorunun anlaşılamamak olduğunu, dil öğrendikleri zaman rahat bir şekilde uyum sağladıklarını dile getirmiştir.

Görüştiğimiz öğretmenler arasında sınıfında en çok Suriyeli öğrenci bulunan 1. sınıf öğretmeni sayı çok olmasına rağmen uyum sorunu yaşamadıklarını dile getirmiştir.

“8 Suriyeli öğrencim var. Diğer sınıflarda 10 civarı. En büyük problem dil. Uyum sıkıntımız yok. Dil olmadığı için kaynaşmıyoruz. 2’si Türkçe biliyor. Onlar gayet kaynaşıyor. Okul yönetimi bu öğrencilere olumlu yaklaşıyor. Fakat velilerle iletişim kuramıyoruz. Ödevler yapılmıyor.

Sınıflar 28 kişilik idi. Şu an 36-38’e yükseldi. Sonradan gelenleri almadılar mecburen. Ek ders Türkçe öğretilmeli.” (1. Sınıf Öğretmeni)

Bir başka sınıf öğretmeni Suriyeli öğrencisinin Türk kimliğini benimsediğinden bahsetmiştir.

“Bir öğrencim var. Ben türküm diyor. Rahat konuşuyor. Ortanın üzerinde Türkçesi var. Pırlanta gibi. Tek sıkıntımız ailesiyle diyalogumuzun olmaması.”(Sınıf öğretmeni)

Bir diğer sınıf öğretmeni de sırf Suriyeli oldukları için rahatsız olunan bir durum olmadığını, rahatsızlıkların olumsuz davranışlara yönelik olduğunu dile getirmiştir:

“Dil sorunu var. Öğretmede büyük sıkıntı yaşıyoruz. Diğer arkadaşlarıyla çok problemleri yok. Tepki sadece olumsuz davranışlara yönelik. Suriyeli olduğu için değil.” (Sınıf öğretmeni)

Görüştiğimiz diğer öğretmenler de dil meselesi haricinde büyük bir sorun yaşamadığını ifade etmiştir.

3.2.2. Uyum

Türk eğitimciler arasında, toplumda Suriyelilere yönelik ciddi bir dışlama olduğunu düşünenler olsa da genel kanaat bu gibi görüşlerin abartıldığı yönündedir. Türk toplumunun Suriyelilere kızsza bile yardım ettiği, Suriyelilerin suç işleme oranlarının düşük olduğu, Türklerin Suriyelilere sahip çıkması gerektiği, Türklerin vicdanlarına dokunulduğunda merhamet duyguların kabardığı görüşleri daha ağırlıktadır. Türklerde algı olarak bir dışlama olsa bile pratik hayata çok fazla yansımamaktadır.

Suriyelilerin eğitiminin kötüye gittiğini düşünen 2. sınıf öğretmeni toplumsal uyum konusuna da karamsar bakmaktadır.

“Toplumda ciddi bir dışlama var. Patlama seviyesine geldi. Avm’ye, parka, hastaneye rahat rahat gidemiyorsun. Fiyatlar çok yükseldi. Trafik felç oldu. Beklenmedik insanlar faşizan olmaya başladı. Özellikle genç nüfusa karşı inanılmaz bir tahammülsüzlük var. Kadın, çocuk ve yaşlıya merhamet var da genç taşkınlık yapınca 10 kişi üzerine yürüyor. Suriyelilere devlet para veriyor algısı ciddi sorunlara yol açıyor. Türkçe öğrenmeleri için kitap verdi devlet. O bile rahatsız etti.” (2. sınıf öğretmeni)

3. sınıf öğretmeni Suriyelilere yönelik hükümetin olumlu tutumunun Suriyelileri şımarttığını düşünmektedir.

“Suriyelilere özel ilgi gösteriliyor devlet tarafından. Valiye kaymakama gideceğim diyor şikâyet için. Bu biraz şımarıklığa dönüşüyor. Hastanelerde özel ilgi bekliyor. Sıra beklemek istemiyor.” (3. sınıf öğretmeni)

İlkokul müdürü ise Suriyelilerin topluma uyumu konusunda ciddi bir rahatsızlık görmemektedir.

“Suriyelilerin suça karışma olayı emniyet verilerine göre%2. Bunlarında çoğunda mağdur taraf. Çoğunun burada akrabası da var. Çok ciddi bir rahatsızlık ben görmedim Suriyelilere karşı. Yardım eden insan çok. Kızsza bile yardım ediyor. Ekonomik olarak ülkeye katkıları da çok. İş kuruyorlar. Suriyelilerin çalıştığı işler genelde düşük profilli. Türklerin burun kıvırdıkları işler. Çalışmak istedikten sonra herkese iş var. İnsanımızın hepsi iyi iş istiyor. İnsanımız had bilmiyor. Herkes patron olmak istiyor. İşle ilgili sıkıntı yok.

Bazıları ne işleri var burada gitsin savaşsınlar diyor. Kimle savaşsın Suriye’de. Nereye gidecekler. Işidla mı, Esadla mı, PYD ile mi, muhaliflerle mi? Kimle? Kimin eli kimin cebinde belli değil.

Süreç iyiye gidiyor. Zamanla daha iyi olacak. Başboş bırakılması daha büyük tehlikelere gebe.” (İlkokul Müdürü)

Rehber öğretmeni Suriyelilerin topluma faydasının olduğunu düşünmektedir.

“Suriyeliler gelmeden önce fabrikalar iş bulamıyordu. Bunlara sahip çıkarsak Allah bize merhamet eder. Araplar pis diye bakış açısı var. Tam tersine. Çok temiz, çok tertipliler.”(Rehber Öğretmen)

Lise tarih öğretmeni Suriyelilere karşı çifte standartlı bir bakış olduğunu fakat bunun yaygın olmadığını söylemiştir.

“Çocuklara tecavüz edip öldüren Türkler yok mu? Bugün okulda kavga oldu. İki Türk aile baltalarla birbirine girdi. Basit bir sorun sebebiyle. Suriyeli yapınca neden tüm Suriyelilere mal ediliyor. Antep’te 80 doktordan 2 tanesi kaldı. Avrupa’ya gitti. Eğitimli alıp götürdüler. Vatana ihanet etti bunlar diyorlar. Savaş bu. Herkesin savaşması mümkün değil. Çoluk çocuğu için gelenler çok. Kimle savaşacak? Bomba karşısında? Füzeyle silah mı sıkacak?

Öğretmenlere yerinde gözlem yaptıracağız. Grup grup yaşamlarını göstereceksin. Kampta yaşayanların çok rahat olduğuyla ilgili bir algı var. Bir odada 3 aile yaşamak nasılmış bir görmeleri gerekiyor. Çanakkale’ye gezi düzenledik. Giden öğrencilerimizin bakış açısı değişti. İnsanların görmeleri gerekiyor. Halepli Çanakkale şehitlerini göstereceksin.

Suriyelilerden çok fazla bir rahatsızlık yok. Basın bunu yanlış lanse ediyor. Türklerden de Suriyelileri rahatsız eden çok insan var. Bu da gerginliğe sebep oluyor. Rahatsızlık var ama aşırı değil. Sayı fazla olunca bir an kargaşa yaşandı. Devlet de bu süreci yönetemedi. Sen nasıl Almanya’ya gidip taleplerde bulunuyorsan Suriyeli de burada bulunacak. Süreç içerisinde entegre olacaklar. Bazı şehirlerde intibak zor. Kozmopolit şehirlerde intibak daha kolay. Kilis’te sorun çıkmıyor mesela. Bu Suriyeli meselesi değil insanlık meselesi. Antep’te başlarda sıkıntı yaşandı. Ama son 2 yıldır sadece münferit olaylar yaşandı. Urfa, Kilis, Antep bu süreçleri kolay atlattı. Zaten ciddi bağları vardı. Mahallelere dağıtmak gerekiyor Osmanlıda olduğu gibi. Öbekleşmesinler diye. Artık buranın parçası oldular. Özellikle burada doğanlar geri gitmez. Şehirlere yerleşenler gitmez. Devletin çıkarı varsa vatandaşlık da verilir.

Bizdeki asıl sıkıntı plansız yerleşme. Planlı olsaydı 20 milyon gelse sıkıntı yaşamazdık. Devlet kapsayıcı fakat kurumsal zafiyet var. Geç kalındı. Her yer çok kalabalık, dil sorunu var. Devlet eğitimlileri doktorları kaçırdı. Hastanelerde ciddi sıkıntı var. 500 lük evi 1000 yapmasaydın aylan bebek kaçmayacaktı. Biz kaçırdık.” (Tarih Öğretmeni)

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'nin Suriyeli öğrencilere yönelik tutumu Kymlicka'nın liberal çokkültürlülük teorisi çerçevesinde tartışılmıştır. Bir devletin göçmenlere karşı takındığı tavrın somut olarak görülebileceği alanlardan birisi eğitim sahasıdır. Bu nedenle çalışma alanı olarak eğitim tercih edilmiştir.

Kymlicka, göçmenlerin entegre olmayı tercih ederek göç ettikleri için ulus oluşturma taleplerinin olmadığını ve resmi dil öğrenmeye karşı çıkmadıklarını iddia etmektedir. Talepleri bütünleşme sürecinde kültürlerine saygılı olunmasıdır.

Suriyeliler her ne kadar gönüllü bir şekilde Türkiye'ye göç etmemiş olsalar da bir sığınma arayışının sonucunda gelmişler Türkiye onların gözünde kendilerine sahip çıkan ülkedir. Başlarda savaş biter bitmez ülkelerine geri dönmeyi düşünüyorlardı fakat Türkiye'de kaldıkları her geçen gün ülkedeki bağları artmaktadır. Mülakat sonuçları da göstermiştir ki, Suriyeliler artık savaş bitse dahi çoğunluğun geri dönmeyeceğini düşünmektedir. Özellikle küçük yaştakiler Türkiye'de büyümekte ve onların Türkiye ile olan bağları daha çok artmaktadır. Büyüklerin ise, geri dönseler bile artık bir ayağı Türkiye'de olmak durumundadır.

Kymlicka'nın göçmenlerin geldikleri ülkeye entegre olmayı kabul ederek geldiği iddiası kendilerini büyük oranda Türkiye'de kalıcı olarak gören Suriyeliler için de geçerli durumdadır. Mülakatlardan çıkan sonuca göre Suriyeliler anadilde eğitim talebinde bulunmamaktadır. GEM'lerin kapatılmasını beklediklerini fakat sürecin daha kontrollü ve yavaş olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlaması gerektiğini düşünmekte ve Türk eğitim sistemine geçişi olumlu bir adım olarak değerlendirmektedirler. Yine Kymlicka'nın, göçmenlerin kültürel hak talep ettikleri iddiası Suriyeliler için de geçerli durumdadır. Suriyeli eğitimcilerle yapılan görüşmeler neticesinde, Suriyelilerin kimliklerini yaşatma ve anadillerini unutmama yönünde talepleri olduğu görülmüştür. Bunun da ayrı okullarda ayrı dil ve müfredat ile değil, Türk okullarında ek Arapça ve kültür dersleriyle gerçekleştirilmesini istemektedirler.

Suriyeliler GEM'lerin büyük sorunları olduğunu ve kapatılmasının olumlu bir adım olduğunu dile getirmişlerdir. Kapatılma sürecinin ise hızlı gerçekleştiğini düşünmektedirler. Çünkü Suriyeli öğrenciler hala Türkçe bilmemekte ve psikolojik

olarak Türk okullarındaki eğitime hazır değiller. Türk okullarındaki öğretmenler de bu öğrencilerle iletişim kurmak için yeterli eğitime sahip değiller. Ayrıca Türk okulları altyapı olarak da yeterli değildi. Önümüzdeki süreçte MEB'in Suriyeli öğrencilerle ilgili kararları alırken gerek Türk gerekse de Suriyeli eğitimcilerin görüşlerini dikkate alması gerekmektedir.

Suriyeliler Türk okullarında Suriyeliler ile Türkler arasında ciddi bir uyum problemi olacağını düşünmemektedirler. Bunun nedeni olarak iki halkın kültürel olarak birbirine yakın olmalarını ve aynı dini paylaşıyor olmalarını göstermişlerdir. Suriyelilere yönelik dışlama olayları için bolca örnek getirmek mümkünse de kötü haberlerin çok konuşulduğu ve hızlı yayıldığı kanaati hâkimdir.

Türk eğitimciler Türk okullarında Suriyeli öğrencilerin yaşadığı en büyük problem Türkçe bilmemeleri olarak ifade edilmiştir. Küçük yaştakilerin Türkçe öğrenme konusunda büyüklere göre daha avantajlı olduğu dile getirilmiştir. Suriyeli öğrencilerin kendi aralarında gruplaşmaları görülse de bunun sebebi dil bilmemekten ötürü iletişim kuramamaktır. Türkçe öğrenen Suriyeliler gerek öğretmenleriyle gerek Türk arkadaşlarıyla rahat iletişim kurabilmektedirler.

MEB'in Suriyeli öğrenciler için benimsediği kapsayıcı eğitim modeli ile Türkiye'nin Suriyelilere yönelik hoşgörü ve çokkültürlü bir politika izlediğini söyleyebiliriz. Bu model ile Suriyeli öğrencilerin dezavantajlı konumu göz önünde bulundurulmaktadır. Türk öğretmenler arasında Suriyelilere ve kapsayıcı eğitime olumlu bakanlar olduğu gibi olumsuz bakanlar da vardır. Fakat MEB'in kapsayıcı bir politika benimsemiş olması Suriyelilere olumsuz bakan öğretmenlerin dışlayıcı tavır sergilemesini önlemektedir. Türk öğretmenlerde Suriyeli öğrencilerin zamanla Türkçeyi öğreneceği ve uyum sorununun azalacağı kanaati hâkimdir.

Kapsayıcı eğitim modelini benimseyen MEB, Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi daha iyi öğrenebilmeleri için GEM binalarını yoğun Türkçe öğretimi için kullanmayı planlamaktadır. Bu model, bu öğrencilerin dezavantajlı konumunu dikkate alarak bu öğrencilere aynı sınıf içinde farklı bir eğitim uygulama imkânı sunmaktadır. MEB ayrıca Suriyeli öğrencilere yönelik olarak müfredata seçmeli olarak Arapça ve kültür dersleri koymayı planlamaktadır. Bu yönleriyle kapsayıcı eğitim modeli MEB'in, Suriyelilerin kültürel taleplerini dikkate aldığını ve Suriyeli öğrencilerin Türkçe eğitime daha kolay bir şekilde uyum sağlaması için bir çaba içerisinde olduğunu göstermektedir.

Suriyeli sığınmacı akını başladığında Türkiye bu denli büyük bir göçü kaldırabilecek altyapıya sahip değildi. Geçici olduğunu düşündüğü Suriyelilere karşı geçici önlemler aldı. Fakat Suriyelilerin daha uzun bir müddet Türkiye’de kalacağı anlaşıncı kalıcı önlemler almaya başladı. GEM’lerin kapatılması ve Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dâhil edilmesi Suriyelilerin artık kalıcı olduğunun kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Fakat MEB Suriyeli öğrencileri asimile ederek değil bu öğrencilerin farklı gereksinimlerini karşılamayı hedefleyerek Türk eğitim sistemine uyum sağlamalarını hedeflemektedir. MEB Suriyeli öğrencilere yönelik olarak uygulamaya koyduğu kapsayıcı eğitimi çokkültürlü eğitim kapsamında değerlendirmektedir. MEB’in uygulamaya koyduğu kapsayıcı eğitim aynı zamanda Suriyelilerin kültürel taleplerini de yerine getirmektedir. Şu an için Arapça ve kültür dersleri uygulamada yer bulmamış olsa da MEB’in planında yer almaktadır.

Bu düzenlemeler Suriyelileri asimile etmeye yönelik değil Suriyelilerin topluma sağlıklı bir şekilde uyumunun sağlanmasına yöneliktir. Bu politika aynı zamanda Türkiye’nin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren özellikle Araplara karşı takip ettiği dışlayıcı politikadan da vazgeçildiğini göstermektedir.

Türkiye’nin çokkültürlü bir politika takip ettiği tezimiz sadece Suriyelilere yönelik olarak geçerlidir. Hükümet bu süreçte daha önceki toplu sığınma vakalarında olduğu gibi Suriyelileri olabildiğince sınırda tutma ve ülke içine almamayı tercih edebilirdi. Fakat sayılarının çok olması ve uzun süre ülkede kalıcı görünmeleri Suriyelilerin ülkeye intibakını gerektirmiş ve Türkiye’nin asimilasyon politikasını ya da kapsayıcı bir politikayı tercih etmesini gerektirmiştir. Türkiye bu yol ayrımında kapsayıcı bir politika tercih etmiştir. Bu politikayı tercih etmesinde Suriyelilerin Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit etmiyor oluşu önem arz etmektedir. Kymlicka’nın dediği gibi göçmenlerin ulus oluşturma talepleri yoktur. Suriyelilerin de talepleri dillerini ve kimliklerini unutmama gibi kültürel taleplerle sınırlıdır.

Türkiye’deki Suriyelilerin, Kymlicka’nın liberal çokkültürlülük tezine uygun düşmesi için ülkenin diline ve siyasi kurumlarına uyum sağladıkları takdirde vatandaşlığa alınmaları gerekmektedir. Suriyelilere yönelik kapsayıcı bir politika takip ediliyor olsa da hala Geçici Koruma Yönetmeliği’ne tabidirler ve vatandaş olma hakkına sahip değildirler. Suriyelilerin Türkiye’de kalışları uzadıkça vatandaşlığa doğru yaklaşıldığı çıkarımı yapılabilir. Fakat gelecekteki Türk hükümetlerinin Suriyelilerin vatandaşlığına

nasıl bakacaklarına dair kesin bir şey söylenemez. Vatandaşlığa alınmaları durumunda ülke vatandaşı olan fakat anadili Türkçe olmayan etnik grupların Suriyelilere verilen kültürel haklardan rahatsız olma ihtimalleri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aktekin, S. (Ed.). (2017). *Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Ay, K. vd. (Ed.). (2005). *İltica Ve Göç Mevzuatı*. Ankara: Başkent Matbaası.

Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal Ve Psikolojik Açıdan Göç*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Banks, J.A. ve C.A.M. Banks (Ed.). (2010). *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Baumann, G. (2006). *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*. I. Demirakın (çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Canatan, K. (1990). *Göçmenlerin Kimlik Arayışı: Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe*. İstanbul: Endülüs Yayınları.

Cevizci, A. (2009). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.

Çağlar, A. ve A. Onay. (2015). Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz. B. D. Şeker; İ. Sirkeci ve M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve uyum içinde*. Transnational Press London.

Çaylak, A. ve A. Çelik. (2011). Osmanlı ve Cumhuriyet Modernleşirmesinde: Tarih, Din ve Etnisite Algısı. A. Çaylak vd. (Ed.), *Osmanlı'dan İki Binli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi* içinde. Ankara: Savaş Yayınevi, 93-133.

Doytcheva, M. *Çokkültürlülük*. (2009). T. A. Onmuş (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.

- Eryılmaz, B. (1996). *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yayınları.
- Gökalp, Z. (2001). *Türkçülüğün Esasları*. M. Ünlü ve Y. Çotuksöken (hızl.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gökalp, Z. (2013). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Habermas, J. (2014). Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşı. A. Gutman (hızl.). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası* içinde. M. H. Doğan (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Habermas, J. (2005). 'Öteki' Olmak, 'Öteki'yle Yaşamak: *Siyaset Kuramı Yazıları*. İ. Aka (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Heywood, A. (2014). *Siyasi İdeolojiler*. Ö. Tüfekçi (çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Işık, A. (2016). *Türkiye'de Ulus-Devlet Ve Gayrimüslim Azınlık*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- İçduygu, A. ve K. Biehl. (2012). "Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi", *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya*. A. İçduygu (drl.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2008). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi 1: Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Karacan, A.N. Lozan. (2009). H. Turgut. (hızl.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. G. Ayas (hızl. ve çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, İ. ve H. Aydın. (2014). *Çoğulculuk, Çokkültürlü Ve Çokdilli Eğitim*. Ankara: Anı Yayınları.
- Kymlicka, W. (2006). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. E. Kılıç (çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. A. Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Modood, T. (2014). *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*. İ. Yılmaz (çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Nişancı, Ş. (2011). Osmanlıdan Cumhuriyete Önemli Siyasal Akımlar ya da Türkiye’de Siyasetin Üç/İç Yüzü. A. Çaylak vd. (Ed.). *Osmanlı’dan İki Binli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi* içinde. Ankara: Savaş Yayınevi, 59-91.
- Özbay, F. ve Yücel, B. (2001). Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı. F. Özbay vd. (Ed.). *Nüfus ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi* içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, 1-68.
- Stritikus, T. T. ve M.M. Varghese. (2010). Language Diversity and Schooling. J.A. Banks ve C.A.M Banks (Ed.). *Multicultural Education: Issues and Perspectives* içinde. New Jersey: John Wiley & Sons, 285-309.
- Taylor, C. (2014). Tanınma Politikası. A. Gutman (hızl.). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası* içinde. M. H. Doğan (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yayla, A. (2002). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yılmaz, A. (2003). *Çağdaş Siyasal Akımlar*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Zürcher, E.J. (1999). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. Y.S. Gönen (çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Sürekli Yayınlar

AFAD. (2017). Barınma Merkezlerinde Son Durum Raporu. Ankara.

Aktürk, Ş. (2009). Persistence of The Islamic Millet as an Ottoman Legacy: Mono-Religious and Anti-Ethnic Definition of Turkish Nationhood. *Middle Eastern Studies*, 45.6, 893-909.

Aydın, M. (2013). John Stuart Mill'in Faydacı Ahlakı. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15.28, 143-167.

BEKAM. (2015). Suriyeli Misafirlere Yönelik Sosyal Uyum ve Eğitim Müfredatları Çalışması Raporu. Gaziantep.

Coşkun, İ ve M. N. Emin. (2016). Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar. *SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. İstanbul.*

Çelik, R. (2016). Kapsamlı Liberalizmden Siyasal Liberalizme: Adaletin Siyasal Alan İçerisinde Gerekçelendirilmesi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)*, 22, 83-98.

Danış, D. (2009). Irak'tan Uzağa: 1991 Sonrası Dışarı Göç. *Ortadoğu Analiz* 1.6, 15-22.

Dikeçligil, B. (2002). Sosyolojide Metodolojik Farklılaşma Ve Metodlar Arası İşbirliği. *Dünyada ve Türkiye'de Farklılaşma, Çatışma, Bütünleşme-II, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 97-126.

Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları. *SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. İstanbul.*

Erdoğan, M. (2012). Müzakereci demokrasi ve sınırları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11.22., 25-43.

ERG. (2017). Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek. İstanbul.

Geray, C. (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 3.4, 8-36.

- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 2.2, 81-100.
- Hazır, M. (2012). Çokkültürlülük Teorisine Çağdaş Katkılar ve Bireysel Haklar-Grup Hakları Ekseninde Çokkültürlülüğü Tartışmak. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7.1, 1-28.
- Human Rights Watch*. (2015). Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştıgımda Hiçbir Şey Göremiyorum: Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek. New York.
- İçduygu, A., S. Erder, ve Ö.F. Gençkaya, (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. *MiReKoc Araştırma Raporları*. İstanbul.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi*. (2015). Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu: Politika ve Uygulama Önerileri. İstanbul.
- Kara, P ve Korkut, R. (2010). Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467.1, 153-162.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12.2, 275-299.
- Kaya, İ. ve Eren, E.Y. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. *SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*. İstanbul.
- Kirişçi, K. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin 'Suriyeli Mülteciler' Sınavı. S. Karaca (çev.). *Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)*. Washington & Ankara.
- Kukathas, C. (2009). Ahlâkî Evrenselcilik ve Kültürel Farklılık. M. Erdoğan (çev.). *Liberal Düşünce*, 14.55, 7-22.
- Nusche, D. (2009). What Works in Migrant Education? A Review of Evidence and Policy Options. *OECD Education Working Paper*, 22. Paris.

- Parlak, B ve A.U. Şahin. (2015). Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi. *Tesam Akademi Dergisi*, 2.2, 65-79.
- Satıcı, M. (2015). Moral Özneden Yurttaş: Kant'ın Pratik Felsefesinde Öznenin Evrimi. *İnsan ve İnsan*, 5, 70-81.
- Taştan, C. ve Z. Çelik. (2017). Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler. *Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Ankara.
- Tekeli, İ. (1990). Osmanlı İmparatorluğu’ndan günümüze nüfusun zorunlu yer değiştirmesi ve iskân sorunu. *Toplum ve Bilim* 50, 49-71.
- UNICEF Türkiye. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar Bilgi Notu. Ankara.
- Uzun, E.M. ve E. Bütün. (2016). Okul öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1.1, 72-83.
- Yeğen, M. (2008). Yeni Anayasa Eski Vatandaşlık. *Liberal Düşünce*, 55-65.

Diğer Kaynaklar

2510 Sayılı İskân Kanunu (1934). T.C. Resmî Gazete, 2733, 01.06.1934.

340 Sayılı Lozan Sulh Muahedenamesinin Kabulüne Dair Kanunlar (1923). T.C. Resmî Gazete, 22, 10.9.1923.

5543 Sayılı İskân Kanunu (2006). T. C. Resmî Gazete, 26301, 26.09.2006.

5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009). T.C. Resmî Gazete, 27256, 12.06.2009.

6169 Sayılı Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994). T.C. Resmî Gazete, 22127, 30.11.1994.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2014). T.C. Resmî Gazete, 28615, 11.04.2014.

6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). T.C. Resmî Gazete, 29153, 22.10.2014.

CNN Türk. (2 Temmuz 2016). Erdoğan'dan Suriyeli Sığınmacılara Vatandaşlık Müjdesi. <https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogandan-suriyeli-siginmacilara-vatandaslik-mujdesi> (08.12.2017)

GİGM. (2017). Göç İstatistikleri: Geçici Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (08.12.2017)

GİGM (a). (2017). Türkiye ve Göç. http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye-ve-goc_384_388_620_icerik (08.12.2017)

GİGM (b) (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçesi. http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330 (08.12.2017)

Hürriyet. (22 Ağustos 2016). MEB'den Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası. <http://www.hurriyet.com.tr/mebden-suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-40205039> (08.12.2017)

ÖZGEÇMİŞ

Abdullah Sait ÖZCAN ilk ve ortaokul eğitimini Burdur’da aldı. 2015 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. 2016 itibariyle Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Göç, kimlik ve çokkültürlülük alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

